

poder, i a l'ombra d'una situació de fet de conquesta. Serà per contrarestar això que propugnaran que al funcionari, a qui procuraran remunerar adequadament i justa, se'l sotmeti a una exigència ètica, que per a ells significa l'escrupolós acompliment del deure que l'ha posat al servei desinteressat de la col·lectivitat a qui ha de servir. La democràcia que propugnen es limita a buscar el suport i la força que rep aquest funcionari del vot popular. El moure's per aquest "imperatiu ètic", l'apoliticisme en el moment d'exercir, la dedicació absoluta i desinteressada a la col·lectivitat, l'esperit professional, el sometiment a una "selecció d'aptituds", la severitat, el quasi ascetisme, la valoració de la respectabilitat social són, tot plegat, vertaderes característiques sectorials i elements que, en l'anàlisi social, hem de considerar com a diferencials respecte el sector burgès en general. El funcionari públic, com a tal o com a membre d'una professió liberal, s'arriba a autovalorar molt per sobre d'una "burguesia econòmica", a la qual considera, genèricament, mal preparada i moguda exclusivament per "barroers" interessos materials.

La segona part del programa electoral que anem comentant, fa referència als aspectes concrets, manifestació específica que, al mode de Prat, es considera com a "tasca ciutadana i nacional", la constitució, en definitiva, de la infraestructura del govern català pres com a alternativa al desgovern central.

En aquest sentit destaquem la importància dels serveis de cultura (cultura nacional en la seva immediata instrumentació política) els quals hauran de contrarestar l'acció d'un Estat que, per exemple, continua regulant l'ensenyament primari per una "Llei Moyano" que, malgrat de ser del 1851, ni s'ha arribat a posar to-

talment en pràctica. I a la funció coordinadora, impulsora i generadora del Municipi en el camp de la cultura, hi sumen el paper equivalent en el camp de la beneficència, que considerem igualment important i significatiu, ja que, l'abandó oficial, ressaltava el buit existent i l'extraordinari valor social d'aquest servei. No ens haurà de semblar estrany el que, a continuació, passin a analitzar la seva política municipal en el camp de la sanitat, per acabar, just amb la municipalització (nacionalització) del crucial sistema de proveïments, amb la generalització de "Política Social", apartat en el que s'intenta culminar tot el programa amb l'enunciat d'una quasi ineludible política urbanística, fent especial esment al foment de la casa de destinació social, política amb la que, per altra banda, es vol tendir a suavitzar tota aquella radicalització que provingués de les seves afroses condicions de vida.¹⁰⁰

El conjunt del programa, en definitiva, ens dóna la sensació de que ni intenta dir res de nou. La invalidació política de la Mancomunitat produïda per la dictadura, i la dubtosa previsió d'un imminent règim d'autonomia, són les trabes del moment que impedeixen a aquests servidors públics el continuar o posar al dia una obra de conjunt que no es veuen ni motivats ni empesos a variar en la seva inspiració programàtica. Tornem a estar en peu de considerar l'hermetisme d'aquest sector que, a part del momentani parèntesi de 1923 a 1930 en què està apartat de la direcció i gestió públiques, ha arribat a justificar tècnicament el seu retorn al municipi, juxtaposant la defensa d'uns principis ideològico-polítics a la

100. En l'Assemblea Plenària de l'Ajuntament, el dia 20.II.1931, es va discutir la creació d'un "Consell Superior d'Urbanisme". Vid. Una sessió plenària de l'Ajuntament de Barcelona, "La Publicitat", núm. 17.733, 22.II.1931, p. 1.

col.laboració amb una administració que estava al servei del que molts, amb menys alegria que van batejar al període com la "dicta-blanda", van veure en aquest interregne, en realitat o en potència, una segona dictadura.

Al manifest comentat, en la redacció del qual no podem descartar la participació activa d'En Jaume Bofill, aquest li va fer un significatiu comentari periodístic sota el títol de Pel Govern de la Ciutat.¹⁰¹ Diem significatiu i no representatiu, perquè En Bofill es desmarca en bona part del moment al pretendre avalar la candidatura del Partit Catalanista Republicà per la inclusió en ella d'homes "de prestigi insuperable", del vell Centre Nacionalista Republicà, i d'altres, "debutants" de la Joventut Nacionalista de la Lliga, ambdós sectors amb un prestigiós precedent d'actuació de Municipi. Poc representatiu, a més, perquè el comentari no encerta a donar l'evident qualificació esquerrana a l'ajustada apreciació de que el triomf, sigui del partit que sigui, tindrà el net color catalanista i republicà que en ocasions sembla que pretenguin tenir-ne la representació en exclusiva.

En el mateix ordre de coses, i seguint amb la llista d'elements que resten representativitat al comentari d'En Jaume Bofill a la vegada que li confereixen significació, relacionem la pervivència explícita de la supeditació a l'ideari pràctic de la "Catalunya-Nació" i de la Barcelona imperial en l'àmbit geogràfic del "Mare Nostrum", o l'abstracció intel.lectualitzant per la que homologa la iniciativa d'Acció Catalana Republicana a la madrilenya del grup de "Al Servicio de la República", atribuint-se la representació catalana d'aquesta mobilització de la intel.lectualitat espanyola,

101. Vid. "La Publicitat", 17.IV.1931, p. 1.

de significació tan rellevant, com ja hem analitzat, en la postdictadura. Val a dir, però, que la finesa d'anàlisi d'En Bofill, tan evident com el seu no saber fer polític o el seu desmarcament en el moment que ara tractem, surt un cop més a la superfície quan, després de desqualificar als radicals per no republicans i als de la Lliga per no catalanistes, propugna l'exigir responsabilitats als regidors de la dictadura, com a una forma, visible i concreta, de liquidar, a Catalunya el propi prestigi de la monarquia.

Això no obstant, l'apartament d'En Jaume Bofill i Matas de la primera línia del prosselitisme de la campanya electoral, s'acusa pel fet que En Bofill torna a estar malalt i pràcticament no participa en cap reunió, en comptades ocasions ho fa en un míting electoral i no és sinó de forma indirecta que participa en la redacció de documents, manifestos, fulls volants, etc. En ocasions, en una determinada edició de "La Publicitat", s'anuncia la seva participació en un míting del partit, acabant per desaparèixer el seu nom de l'anunci definitiu de l'acte. Així va ocórrer, per exemple, amb el míting que Acció Catalana Republicana va celebrar al Cinema Spring de Sarrià el dia 5 d'abril.¹⁰² I el desmarcament d'En Jaume Bofill destaca, potser, encara més, davant l'extraordinària proliferació d'actes, imparable ja des dels primers dies del mes d'abril. Si prenem com a mostra el dia 9 d'abril (panorama molt similar presentarà el dia 10, etc.), veiem que Acció Catalana Republicana té organitzats, només a Barcelona, mítings als districtes Primer, Segon, Quart, Setè, Vuitè i Novè, actes que motiven la mobilització de trenta-dos oradors.

102. Hi van parlar: M. Carrasco, Ll. Massot, A. Rovira i Virgili, Batlle i J.A. Maragall.

Hem fet referència individualitzada al dia 9 perquè, precisament, la nit d'aquest dia es produirà una de les poques aparicions en públic d'En Jaume Bofill, en el transcurs d'un míting que el partit organitza al Teatre Pompeia i que correspon, per tant, al districte vuitè.

En aquesta ocasió, En Bofill i Matas es proposa analitzar el camp republicà, ja que, segons que afirma, en anteriors ocasions ja ha dedicat la seva atenció a la Lliga. Apropant-se el dia de les eleccions, el cambronisme, convertit en partit monàrquic i fins centralista, es pot dir que ha deixat, en el pla teòric, de ser un competidor ineludible. Convençuts d'això, convençuts de que, a Catalunya, no hi ha perill de que es produeixi un triomf monàrquic, els homes d'Acció Catalana Republicana han refusat el pacte amb l'Esquerra Republicana de Catalunya d'En Francesc Macià. En Bofill precisarà que, d'haver-se produït, la coalició provocaria un moviment general de caràcter revolucionari, completament localitzat que pel seu cantó provocaria (com amb la Setmana Tràgica, precisa) l'organització de la reacció per a asfixiar-lo. Fora de les suposicions tàctiques, En Bofill encara precisa més en afirmar que, si el programa anunciat per l'Esquerra no és pura concessió de la campanya (manca d'ètica "liberal", precisa, que podria desembocar en el que la futura democràcia fos una ficció i la república un verbalisme), les seves característiques li confereixen un esquerranisme que el fa més radicals que el dels propis sòviets situant-lo així en un pla irreconciliable amb el Partit Catalanista Republicà.

Hem de fer abstracció, en l'argumentació anterior, de sòviets o de tota altra ironia que es pugui atribuir a la dialèctica electoral, ja que se'ns amagaria la realitat sota una aparença de joc polític amb la que ens quedarien explicades poques coses. La

campanya electoral d'Acció Catalana Republicana hagués estat, possiblement, política, si un home com En Bofill hagués vist perillar la candidatura genèricament republicana. Però, en la situació real amb la que s'enfronten, les divergències amb l'Esquerra no s'expliquen pels raonaments citats més amunt, sinó per altres que, en articles, mítings o programes, constitueixen l'entramat bàsic. Així, veiem com En Jaume Bofill apunta, en el Teatre Pompeia, que si es va a lluitar per unes actes però també per uns principis, Acció Catalana Republica assegura, en contra dels representants del des-govern de la dictadura i en contra de les "prometences exòtiques dels inexperts", una política administrativa constant i constructiva. Bona part del seu discurs el dedicarà a atacar el neolerrerisme, recordant que la millor manera de servir a la causa republicana des de l'Ajuntament de Barcelona, és, precisament, intentant fer oblidar "el mal record de passades actuacions republicanes",¹⁰³ clara al·lusió que entronca amb el seu ja tòpic antiradicalisme.

L'altre punt a destacar d'aquest discurs d'En Jaume Bofill és la referència que fa a la dinàmica del republicanisme madrileny, en aquest moment en què sent per ell un cert grau d'identificació. L'hi aprecia l'orador una clara tendència a la moderació i al realisme, tendència que arracona l'anterior revolucionarisme i que arrenca del moment en què s'han vist amb força. L'interès per construir un programa "universalment" acceptable, diu, els ha portat a "cotitzar" als caps republicans de "dretes" i a buscar, per altra banda, gent vertaderament competent, com Fernando de los Ríos. I ataca i vol desprestigiar, es mou per "histerismes provincians", fa, objectivament, el joc a la Lliga, i juga amb l'indubtable pres-

103. Per la ressenya del míting, vid. "La Publicitat", 11.IV.1931, p. 5.

tigi barceloní i la seva repetida capitalitat política.

Dirigint-se als "electors catalanistes" amb un to molt més directe, "La Publicitat" incideix en les mateixes idees en constatar que:

"Hauràs observat que L'Opinió ens ataca fins a l'insult personal. No oblidis que fa tres setmanes l'Esquerra Republicana Socialista ens oferia anar de bracet. No hi vàrem voler anar perquè som un Partit de govern, i perquè aliar el nostre partit amb els socialistes filocomunistes i confusionaris hauria estat matar-se i no sembla pas que sigui prudent deixar que a Catalunya, i sobretot en aquests moments, hi hagi, com abans, només un partit: la Lliga."¹⁰⁴

Com a contrapunt del fil que anem seguint, el de la dinàmica que identifica l'ala dretana d'Acció Catalana, podem destacar en absència d'En Lluís Nicolau d'Olwer, l'actuació d'un Manuel Carrasco i Formiguera, decididament molt més polític que En Jaume Bofill i, si bé amb més concessions al que podríem denominar la demagògia electoral, molt més incisiu i a prop del que realment volia sentir l'electorat barceloní. D'una de les seves nombrosíssimes intervencions oratòries d'aquesta campanya, en treiem les següents frases:

"El vostre entusiasme és la fermesa de la confirmació dels ideals que són perdurables per damunt de tots els exilis i el trencar el son dels meus infants amb el despertar de la poli-

104. Vid. "La Publicitat", 11.IV.1931.

cia que perseguia tots els catalans, mentre els criminals es passejaven tranquil·lament i altres que es diuen catalans vestien la casaca de ministre per a servir un enemic meu i vostre. Avui ja ho veieu, aquells que volien monopolitzar els nostres sentiments fins han fet desaparèixer la nostra bandera en llurs papers (...). Un nou estat que ens doni una independència absoluta i que puguem ensenyar els nostres fills amb aquesta independència i inculcar-los un ideal per a donar, si convé, llur sang i llur vida per la llibertat de la pàtria. Els obrers han d'estar al nostre costat; no ens espanten les organitzacions obreres ni sindicals. Nosaltres trobem que l'obrer ha de tenir la seva Agrupació que defensi els seus interessos.

"Anem a una lluita definitiva; el poble és qui ha de parlar. Ja sabem que existeix aquesta gran massa de públic indiferent, de panxa-contentes, de senyors Esteves als quals horroritza la reivindicació de la llibertat; per això vosaltres, que sou ací, feu veure als vostres companys que cal que el poble dipositi la seva confiança per assolir els nostres ideals. Mentrestant retem homenatge a la sagrada memòria d'aquells que moriren en defensa de la República a Jaca i d'aquells altres que en defensa del mateix foren atacats a Madrid."

I acabarà en Carrasco aquest discurs fent-se seu el crit que En Guimerà posava en boca de "Mestre Olaguer", quan, el 1714, i en caure mortalment ferit en defensa de Barcelona, va cridar "Via fora, lladres!"¹⁰⁵ Davant d'un parlament com aquest, fet per un dirigent del seu propi partit, el desmarcament d'En Bofill resulta d'una notòria

105. Transcrit per A. Masseras: La República Catalana, p. 43.

evidència.

Finalment, a part l'article ja citat Pel Govern de la ciutat, ressenyem que l'únic article d'En Bofill durant la seva migra-
da campanya electoral, apareix, precisament, el dia 11 d'abril. Es
titula Un altre tomb i en ell En Bofill intenta contrarestar les acu-
sacions que es fan a Acció Catalana Republicana per confessional i,
per altra banda, ataca, per improcedent, la intromissió de l'Església
en la campanya electoral i, sobretot, la forma com se'n vol aprofita-
tar la Lliga "egionalista."¹⁰⁶

També del dia 11 i com a culminació de la seva campanya,
sabem que Acció Catalana Republicana va llençar des d'un avió un
full volant amb el títol de Català; aquest full acabava proposant:
"No escoltis la cridòria de mà esquerra, ni els escarafalls de mà
dreta. Els ciutadans lliures tenen dignitat, les animetes provin-
cianes tenen susceptibilitats. Tapa't les dues orelles, escolta la
veu interior de la teva consciència barcelonina, i vota, íntegra,
la candidatura d'Acció Catalana Republicana."

x x x

El diumenge 12 d'abril, el resultat electoral, a més d'un
plebiscit antimonàrquic, va significar l'incontestable triomf es-
querrà a les grans ciutats. Concretament a Barcelona, ni una llei
electoral desfavorable, ni la intencionada divisió dels districtes
electorals, van poder aturar el triomf d'un partit nou, radicalment
esquerrà en la seva campanya, i radicalment catalanista per la tra-
dició de lluita del seu cap, En Francesc Macià. A les seves memòries
l'Amadeu Hurtado comentarà aquest triomf dient que:

106. Jaume Bofill: Un altre tomb, "La Publicitat", n. 17684, 11.IV.
1931, p. 4.

"En arribar el diumenge dia 12 d'abril, tots els augurs van caure d'esquena. La nova Esquerra Republicana s'enduia la totalitat dels llocs de majoria amb una votació aclaparadora. Es deia per explicar d'alguna manera aquesta sorpresa que les masses obreres apolítiques, sota la pressió dels extremistes, s'havien decidit a votar en bloc la candidatura de l'Esquerra, introduint en la lluita un factor imprevist que havia transformat tots els càlculs, però això, que podia ésser cert en alguns barris extrems de la ciutat, no justificava que en districtes com el quart i el sisè, que comprenien la dreta i l'esquerra del passeig de Gràcia i que invariablement donaven les majories a la Lliga, el cos electoral hagués votat també aquells homes de coneguts del nou partit (...)." ¹⁰⁷

Tot just coneguts els resultats oficinosos de l'escrutini (els oficials es van conèixer el dijous dia 16), la Lliga va llençar un comentari, que, acompanyat d'un quadre molt sumari referent als resultats electorals de 1902 a 1922-1923, era un intent de minimitzar el triomf de l'"Avi". En ell hi llegim que:

"Si diguéssim que el resultat de les eleccions municipals, celebrades diumenge a Barcelona, no ens ha sorprès, no parlariem amb sinceritat. Però si afegíssim que no ens l'expliquem, tampoc respondriem a la realitat de la nostra posició. Si la victòria electoral de l'Esquerra Republicana ha sorprès tothom,

107. Amadeu Hurtado: Quaranta anys d'advocat, vol. II, ps. 24-25.

començant pels mateixos triomfadors, cal reconèixer que obeeix a una lògica estricta dintre el natural desenvolupament dels fets (...)." ¹⁰⁸

Fins i tot més important, però, que la derrota d'una Lliga, la qual amb les seves aliances al centre i els seus recursos s'havia presentat com un organisme prepotent, havia estat el dalta baix sofert, a Barcelona, per Acció Catalana Republicana, que no treia ni un regidor i que, com hem apuntat, s'havia abocat a la campanya electoral amb gran profusió de recursos i amb un ple convenciment en la victòria. Res havia servit al liberalisme català: ni l'esser l'únic partit catalanista i republicà amb un mínimum d'organització, ni d'arreglar bona part dels "prestigis" catalans, ni el seu domini a importants entitats barcelonines (l'Ateneu Barcelonès, el Col·legi d'Advocats, l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació, Palestra, la Junta Protectora, la Junta del Liceu, les cases comarcals en bona part, etc.), ni la pròpia organització comarcal, ni la història d'alguns dels seus dirigents o el disposar, supeditats o com a simpatitzants, de prestigiosos rotatius ("La Publicitat", "La Nau", "La Rambla", "Mirador" o els diaris i revistes comarcals), ni tan sols els contactes amb l'oposició madrilenya. Res havia servit davant la relativament pobra estructura organitzativa de l'Esquerra d'En Macià.

En analitzar, bàsicament des de la perspectiva ideològica, la campanya electoral del Partit Catalanista Republicà, ja ens han anat sobresortint les causes de la seva posterior derrota electoral. El caràcter massa tècnic i estretament municipalista, les connota-

108. Vid. "La Veu de Catalunya", núm. 10.872, 14.IV.1931.

cions massa obertament intel·lectuals, la supeditació dubtosa a un passat que extensos sectors volen oblidar per un motiu o altre, la participació d'elements "econòmics" de renom, el no estar en disposició d'entendre (i per tant d'actuar en conseqüència) els trets essencials de la "revolució espanyola" en curs, són, tot plegat, les principals causes de la derrota, fet més evident encara si pensem que venien a actuar plegades per a relativitzar un republicanisme al que molts sectors del partit havien arribat per una pura evolució tàctica. També hem vist, per altra banda, com de l'estructuració oficial i primera d'aquesta campanya, n'havia estat responsable la màxima direcció del partit, en definitiva el tàndem Bofill - Rovira i Virgili, i fins a quin punt aquesta havia actuat a priori, deslligada o simplement al marge de bona part de la base i fins d'alguns sectors de la pròpia direcció. No ens ha de sorprendre, doncs, que, davant ja de les primeres notícies dels resultats, la tarda del mateix dia 12, una gran massa d'afiliats demanés responsabilitats als dos màxims dirigents ja que en ells veien personificada la derrota i les causes que l'havien motivat.

Molt temps després, o sigui, perdut ja aquest gran apassionament i desconcert inicials, el mateix Bofill comentaria aquests moments dient que:

"(...) l'estupor de la turbamulta dels aclaparats de bona fe i dels arribistes que es consideraven defraudats per la gerència d'aquella botiga política (...). Aquests exigien ipso facto, amb remors de fronda, la testa de Rovira i Virgili i la meua (...) Aquella desbandada de pànic donà proporcions de catàstrofe o derrota general al que pròpiament havia estat només

que una enfonsada total a Barcelona. Així molts dels nostres consentiren o facilitaren la copada que --no pas democràticament-- féu l'Esquerra dels ressorts de govern arreu de Catalunya. Però el cert era que, fora de la Capital, les nostres organitzacions triomfaren en molts indrets i tenien les majories o la primacia en molts Ajuntaments. Molts homes d'Acció Catalana --no pas esquerrans o laics-- que presidien la revolució, presidiren, després, la nova política republicana, com alcaldes o des d'altres llocs preeminents. I els assistí l'opinió republicana en el conjunt dels seus matisos (...)."109

El cert era, però, que l'ambient del moment no fomentava la lucidesa de les anàlisis. Alguns dels amics de confiança dels dos màxims dirigents, els van haver d'impedir, d'avançada, la lectura d'una nota que amb gran meticulositat i ètica s'havien posat a redactar en un dels despatxos del local central del partit. D'aquesta nota, que apareixeria en la seva versió definitiva a la premsa de l'endemà passat, en reproduïm a continuació la versió enllestida per En Bofill ja que, amb la seva major virulència, resulta ben significativa de l'estat d'ànim que el domina:

"El Comitè d'Acció Catalana Republicana, davant els resultats numèrics de les eleccions d'avui a Barcelona, reconeix que hem estat pressionats pel xoc de dues forces passionals contradictòries: la por agressiva dels egoismes conservadors aplegats circumstancialment sota les dues banderes de la Lliga Regionalista i l'escomesa turbulent dels antimonàrquics, aplegada,

109. Jaume Bofill: Una política catalanista, op. cit. p. 75.

també --a Catalunya--, sota dues banderes, la republicana, per tots, aparellada per als uns amb la catalana i per als altres amb l'espanyola.

"La nostra tàctica de lluitar tots sols per Catalunya no ha estat aprovada per la majoria dels electors barcelonins: idealment ho reconeixem. Creiem, però, que si s'hagués consumat la coalició que se'ns demanava, tampoc no s'hauria obtingut l'èxit electoral decisiu que molts, per sobre de tot, desitjaven. Per damunt dels càlculs de probabilitats de guanys o de pèrdues electorals, nosaltres hi posem allò que ens sembla avui l'exigència màxima de la causa nacional catalana, la qual no podem ni volem supeditar al plet de la forma de govern a Espanya.

"La nostra situació era difícil i ens en adonàvem prou. "reconeixem el fet de la nostra derrota, però aquesta no ens ha convençut d'error i molt menys de claudicació. Al contrari, les xifres de la votació d'avui ens demostren que cal accentuar més que mai l'esforç polític i cultural per a donar al nostre poble la seva plena consciència nacional, de manera que no els puguin desviar del seu camí les torrencials agitacions, sovint més espectaculars que profundes, que omplen la història d'Espanya.

"El Comitè d'Acció Catalana Republicana, en lloc de cedir, doncs, a allò que creu una desvicació del camí nacional del nostre poble, insistirà en la seva orientació fonamental mentre tingui la confiança dels propis afiliats, perquè creiem que els partits polítics no es creen per l'obtenció sistemàtica d'èxits en les eleccions, sinó per al sosteniment i la defensa d'un ideal. Pensem que, mantenint aquesta posició, fem a la ciutat de Barcelona i al poble de Catalunya, un servei molt més gran,

fins amb les nostres derrotes, que no pas amb les victòries fàcils que ofereix el procediment de deixar-se dur pels corrents variables i sovint contradictoris de la vida política.

"Acció Catalana Republicana, després de la derrota d'avui, i a través de les derrotes o victòries futures, seguirà treballant amb la mateixa fe i el mateix entusiasme que fins ara, pel seu lema 'Catalunya, Liberalisme, Democràcia, República.'"¹¹⁰

110. Vid. Arxiu particular Jaume Bofill i Matas, Acció Treballs (10) Acció Catalana 1931, (núm. 1).

EL 14 D'ABRIL

Pel que fa referència a la temàtica més concreta del nostre treball, creiem necessari aturar-nos en la seva progressió cronològica per tal d'observar amb una mica més de detall alguns dels aspectes oblidats d'aquesta data fonamental, encara que només sigui per la quantitat d'elements nous que aportaria al plet nacional i al de la pròpia forma de l'Estat.

Per altra banda, el 14 d'abril és la sanció de la línia política i de la manera de fer contràries a les habituals d'un Bofill. Amb el sorgiment --de forma explícita-- del que de manera poc matisada poden denominar el protagonisme dels sectors populars, tot un carisme que En Bofill tan bé exemplaritzava queda totalment fora de lloc: fins la representativitat d'un Macià haurà de passar pel contacte directe i la interpretació de les aspiracions d'aquests sectors heterogenis. Parlant quasi únicament de l'actuació dels "herois" del 14 d'abril, la historiografia posterior ha tendit a minimitzar el fet consumat de que, si bé la revolució va ser pacífica en els esdeveniments concrets, va resultar des del primer moment molt violent en les consciències. I, en aquest ambient de violència que a Catalunya va poder canalitzar el propi fet de la proclamació de la República catalana, la matisació tecnicista i intel·lectualitzant d'un Bofill quedava, com apuntàvem més amunt, totalment fora de lloc. En Rovira i Virgili ho va comprendre a la perfecció i va abandonar la seva activitat política de partit fins a l'estiu de 1931.

A partir d'aquest moment, el sector punta del que hem anat denominant classes mitjanes, intentarà canalitzar, institu-

cionalitzar i fins instrumentar (en ocasions de forma ben oberta) aquesta nova situació i el seu nou protagonisme. I, des d'aquesta perspectiva, es veuran empesos a una puntual politització que els allunyarà, especialment, de l'esperit i la lletra d'aquell vast programa burgès de "reconstrucció" nacional, al servei del qual havien debutat molts d'ells en el camp de la política.

El recentment plantejat Partit Catalanista Republicà --i molt especialment En Jaume Bofill-- com a últim i legítim representant d'aquell programa que, de fet, demostrava la nova inviabilitat ja abans de la dictadura, es va trobar compromès en una situació que plantejava una problemàtica doble vessant: per un cantó, i els fets venien a convertir-ho en una situació de fet, els plantejaments polítics havien superat aquell projecte fins a fer-lo poc apetecible ja pels interessos més diversificats de la pròpia burgesia. Per l'altre cantó existia el fet, que no calia ni demostrar, de que aquestes classes mitjanes formades i delimitades en gran part a través de l'actuació específica dins aquell projecte de govern, eren la gent més capacitada per endegar, a la pràctica, la nova situació "republicano-revolucionària". Així va ocórrer en l'aspecte burocràtic, tècnic o administratiu; En Francesc Macià va haver de comptar amb aquests elements qualificats --molts dels quals militaven o fins dirigien el Partit Catalanista Republicà-- per a muntar les tasques de govern, ja abans de l'Estatut.

Però en l'aspecte polític, aquesta contradicció havia de fer trontollar a bon nombre d'elements d'aquestes classes mitjanes. Tard o d'hora van haver de triar, entre si condemnar-se al fracàs polític d'una posició no hegemònica, o si posar-se, en una perspectiva d'intel·ligència directora, al servei dels programes dels sectors més dinàmics i representatius de la societat. Aquest destria-

ment va crear sectors conscientment antagònics així que va ser un fet inqüestionable la no representivitat de l'Esquerra sobre la classe obrera.

Molt més extrem és el cas d'En Bofill, que ens pertoca estudiar en concret. Així, si ens extremem més del que podria semblar convenient és, com dèiem, perquè dels fets ocorreguts entre el 14 i el 17 d'abril de 1931 i dels que d'una forma més estreta se'n deriven (bàsicament el plet constituent i el de l'autonomia), es dedueix l'epílog de la vida política i pública del nostre personatge, en el sentit lineal i de primera fila que l'havia caracteritzat des de la seva oficial irrupció en el moviment del "catalanisme polític", l'any 1910. Des de la seva personal postura intel·lectualitzant i des de sempre caracteritzat pel seu caràcter matisador i introvertit que el feien actuar les més de les vegades al marge o per davant de l'estructura ideològica d'un partit concret, la dinàmica dels fets d'abril de 1931 abocaran En Bofill a una profunda i íntima contradicció que, per més que explicitarà (intentant universalitzar la seva postura) davant de fets concrets com pot ésser la solució constitucional de la qüestió religiosa, en tot moment veurem sorgir el plet personal. La frustració professional, concretada i personificada en la mala actuació del que ell considera mals "servidors públics" de la República, és un aspecte concret del que diem.

Durant tot l'any 1930 s'havia anat creant un desequilibri revolucionari en potència que, en termes molt generals, responia a la búsqueda d'un nou equilibri social al ja poc funcional en presència; i el catalanisme es va convertir en un dels principals factors en joc dintre aquest procés revolucionari de recerca de l'equilibri. El fet és important ja que afecta, directament o indirecta,

a tots els sectors de la societat catalana. Fins la burgesia necessita aquesta nova adequació i així ho declara En Cambó quan, el 1930, afirma que falten partits organitzats i disciplinats després que la dictadura ha desmembrat o fet desaparèixer els existents --i per tant vàlids, precisarà-- d'abans del 1923. Fins en la comprensió del moment va ser un fet el que la Lliga, com a força política catalana, havia passat ja a la història. Com veurem més endavant a En Bofill el sorprendrà positivament el reviscolament de la Lliga a la segona meitat de l'any 1932 i valorarà, en conseqüència, la validesa perenne d'uns homes i d'uns principis.

Ter sobre la dinàmica més estricta de partits, a les eleccions del 12 d'abril s'enfrontaran la Lliga, com a partit burgès però que no ha trobat la seva organització definitiva, i l'Esquerra Republicana d'En Francesc Macià, en definitiva una idea i una tàctica, l'esquema organitzatiu d'una petita burgesia que es donava per segur que propiciaria la "revolució parlamentària" pendent. Estem convençuts que, a posteriori, a la burgesia catalana no la molestarà tant el propi fet de la República, en la mida en què aquest signifiqui la possibilitat de modernitzar i agilitzar al país, això és, la possibilitat de sustreure'ls dels circuits i sectors socials que havien gestionat la seva dependència, sinó, més aviat, el que se sentirà serà molesta pels "inconvenients" de la democràcia, el fet de que, en un període tan curt de temps, se'ls desproveeixi dels baluards tradicionals del seu control sobre la societat civil.

La sortida d'un període dictatorial no preocupa tant a la burgesia per la pròpia dinàmica dels esdeveniments que se'n derivarà, com per la incògnita subsegüent al trencament i la discontinuïtat que ha produït un règim d'excepció que un dia ells mateixos van sostindre com a solució única. Al 1930 no es caminarà cap a una

simple represa amb una tímida demanda de responsabilitats; la post-dictadura s'anirà presentant com una vertadera ruptura i la "por d'En Cambó" és la resposta impotent a una situació per a la que encara no té altre recanvi que el ja esgotat de l'antiparlamentarisme. Creiem que per a seguir aquest plantejament s'ha de rebutjar l'assimilació, massa planerament sociològica, d'una burgesia dita en genèric i homologar la que es qualifica de catalana o espanyola, a la francesa, anglesa, alemanya... La industrialització catalana, amb més tradició com per haver creat una diversificació social a l'"europea", no és un element que hagi situat Catalunya absolutament fora de la problemàtica "hispanica", sinó, tot el contrari, ha agreujat les pròpies contradiccions catalanes. S'ha de tenir en compte, per exemple, que les reivindicacions genèricament nacionalistes van deixar de tenir aviat un total poder de convocatòria interclassista i van acompanyar la radicalització social, convertint-se en part de les alternatives de classe. La burgesia va perdre el control tradicional sobre una ciutat com Barcelona que, entre 1920 i 1930, havia augmentat a un ritme d'unes 30.000 persones per any i en la que un 37 per cent de la massa obrera ja era no catalana. Per un cantó, la burgesia ha vist despreciar relativament les seves condicions de vida quotidiana; per altra banda, les classes mitjanes que conviuen amb ella es radicalitzen molt, sotmeses a una ràpida depauperació i al procés pel que veuen diluir-se, amb igual rapidesa, les seves tradicionals formes de vida i de poder. "especte això, no cal descartar tampoc, ja que en aquestes classes mitjanes hi "milita" bona part de la intel.lectualitat, la importància que va tenir el reflex de la radicalització d'unes classes mitjanes del centre d'Europa que, com afirma amb encert En Daniel Guerin, havien començat a patir la crisi mundial amb una brutalitat relativament més gran

que la pròpia classe obrera. Seguint el cas d'En Bofill, ja hem analitzat a bastament l'efecte que la dinàmica d'entreguerres ha produït sobre l'evolució intel·lectual de les classes mitjanes barcelonines.

De tota manera, per a la dinàmica específica d'aquestes classes mitjanes, la importància de l'any 1930-1931 és quasi decisiva. El pes específic de la lluita d'un evident rerafons esquerranitzat que mena la classe mitjana, només pren importància davant les situacions concretes, arribant a ésser, doncs, la mateixa possibilitat de la lluita d'oposició la que provoca una lluita concreta. La més moderna posta en marxa de les classes mitjanes barcelonines és un cas de la màxima significació, i la monarquia d'Alfons XIII, amb tota la seva tradició borbònica, va poder ésser presa amb facilitat com a element universal d'oposició; a més, al voltant d'aquest element va poder prendre cohesió aquest sector de per si tan heterogeni i únicament per aquest camí van poder arribar a l'autoconvenciment del seu hegemonisme. Si en aquest punt retornem a la diferenciació entre classes mitjanes i funcionaris o servidors públics, subgrup que ha anat centrant el nostre treball, haurem de destacar la contradicció derivada d'aglutinar, en unes mateixes persones, aquesta asincronia sectorial amb el desenvolupament capitalista i l'arrelada tendència que tenen a l'autoperduració, en les tasques de la gestió pública. Als llocs de Catalunya on la radicalització social no enverinava els plantejaments, el triomf de les candidatures que ells representaven, va ser el reflex combinat del seu antimonarquisme, concretament i tàcticament republicà, i del seu inqüestionable prestigi social.

Així, el 14 d'abril obria esperances concretes. Amb la possibilitat d'adquirir una remarcable autonomia política respecte

la classe obrera i la burgesia, aquestes classes mitjanes, fins en la seva adscripció més baixa, van veure oberta la possibilitat de bandejar tots els obstacles tradicionals que, fora del seu control, els impedièn un desenvolupament autònom: l'Església davant de tot, com la responsable tradicional d'imposar una mentalitat, una moralitat, una educació i fins una dinàmica política determinada per la seva aliança, supeditació o suport del caciquisme local. No ens ha de sorprendre el que molts d'aquests elements arribessin a pensar i a creure que anaven a iniciar l'enderrocament de tot un sistema de vida.

x x x

El 14 d'abril posava en marxa --segons la terminologia de l'època-- una revolució de caràcter polític i no social: l'únic fet autènticament "revolucionari" en quant a trencament de l'estat central, fou la República catalana, segons apreciaren, entre molts altres, En Campalans o En J. Maurín. En molts aspectes, la proclamació de la segona República va consistir en un canvi de noms i només quan els republicans foren capaços de fer funcionar els vells aparells de govern, de persones. A Espanya, en conjunt, varen ésser poques coses les que van canviar: es va actuar amb la por de la reacció omnipresent i les dretes de tot el món varen entendre de seguida que el nou règim republicà i burgès conjurava admirablement tots els perills.¹ R. Campalans ho resumia perfectament quan deia --fent referència a la crema de convents: "En Barcelona no hay partidos monárquicos y, por lo tanto, en Barcelona no se han incendiado con-

1. Crònica de París ("Le Temps"): "Una nueva Dictadura seria la amenaza de la Revolución. La República es el descanso." a "Las Noticias", 14.IV.1931, p. 11.

ventos (...)."² Després, aquest caràcter inicial obrí greus diferències i motivà una radicalització totalment imprevista per a els caps republicans del Comitè Revolucionari de desembre. A la fi, l'agreujament de la crisi internacional en la modalitat i cadència espanyoles va fer impossible la consolidació de la segona República.³

Pel que respecta a la República catalana, la tensió d'aquests primers moments i la profunditat dels fets marcà posicions que es mantindrien al llarg de la República i, com a mínim, fins l'octubre del 34. Davant del fet extern de l'entusiasme dels sectors populars i de polítics i corporacions s'entreveïen unes tensions extraordinàries, plenes d'amenaques velades que no tardarien en manifestar-se. Alguns aspectes del problema --preocupació per l'ordre social, polític i econòmic-- venien determinats pel fet de que a Barcelona, contràriament a Madrid, no hi havia tradició de govern i aquesta manca es manifestava en l'absència de la pràctica necessària per a iniciar el funcionament racional del poder i, de fet, es va criticar molt la falta de previsió manifestada. Començament força perillós per a un partit com Esquerra Republicana de Catalunya que, en molts aspectes, ni podia considerar-se com a tal. En segon lloc, la preocupació per l'ordre i la integritat física de les persones demostrava la sensació d'inestabilitat que les actituds revolucionàries de la CNT produïen en els nacionalistes catalans.

2. R. Campalans: Cataluña al servicio de la República, a "Hacia la España de todos" (pròleg G. Alomar), p. 23. Conferència pronunciada a l'Ateneo de Madrid en cicle presidit per E. Ortega y Gasset i organitzat per la Casa de Cataluña de Madrid.

3. Vid. Balcells: Crisis económica y agitación social en Cataluña (1930-1936), Barcelona, 1971.

En definitiva, les qüestions sobre l'assentament o no d'un vertader poder queden immerses dintre el fenomen nacionalista tal i com era expressat en aquelles dates dins de la societat catalana. Després del 14 d'abril, i com a epílog a les eleccions, es va parlar de l'existència o no d'un vertader catalanisme popular, d'una plataforma real i no inventada perquè de cara a Madrid donés força al fet consumat: l'actuació "revolucionària" a Catalunya.

El 14 d'abril no es va veure, o millor, valorar, el que era la vertadera catalanitat en contrast amb un sentiment popular d'eufòria que només va servir per a desenfocar els termes i per a donar una imatge equivocada de Catalunya i una confiança que s'hauria de perdre amb la normalització de la situació i amb l'increment dels obstacles proposats o imposats des del centre per tal d'impe-dir la solució del problema nacional català.

Farem, també, referència a d'altres tipus de problemes que, potser, són més particulars, però de gran transcendència per a entendre l'actuació i dinàmica de les classes mitjanes urbanes:

-- El fracàs d'Acció Catalana Republicana que, sens dubte --com ja hem vist--, aplegava amplis sectors de la intel·lectualitat liberal del moment, és a dir, dels elements més aptes per a posar en funcionament el nou aparell de l'estat a Catalunya. El cert és que aquest problema implica un cúmul d'elements interessants i a vegades definitius per a entendre la dinàmica de la vida republicana en el que fa referència a temes com la religió, la pàtria, la família, la propietat, la república, el catalanisme, la revolució...

-- L'actuació d'En Francesc Macià, l'home símbol de Catalunya. I, més concretament, qüestions referents a la seva perícia com a governant i a la trajectòria desenrotllada els dies 13

i 14 d'abril --vacil·lacions, marxa enrera, canvi de postura...

-- El tractament que fins ara ha rebut el tema de la proclamació de la República catalana, tot partint de la consideració de tres aspectes: l'ocorregut a la plaça de Sant Jaume, l'eufòria popular i el caràcter no revolucionari --en l'autèntic sentit de la paraula-- del canvi de règim.

La proclamació de la República

a) Els esdeveniments. La proclamació.

"Era el 14 d'abril. Dimarts. Al migdia uns homes investits amb una legitimitat democràtica que no dóna lloc a dubtes, s'adrecen a la plaça de Sant Jaume, disposats a fer quelcom. Exactament no saben el què: sembla que una revolució ha de tenir sempre un pla ben meditat; que els revolucionaris han d'estar atents a les darreres conseqüències. La nostra revolució no fou pas així. La forta injecció de les urnes tingué la virtut d'insensibilitzar-nos una mica a tots plegats. Afortunadament les urnes ens havien dit que hi havia un poble en peu. Per això, aquells homes que al migdia del 14 d'abril de l'any passat estigueren a la plaça de Sant Jaume, sense saber com es trobaren amb què havien fet una revolució autèntica: havien deslliurat un poble que dos dies abans, en la revolució de les candidatures a l'urna, prou que havia dit la seva d'una manera ben concreta."⁴

4. El 14 d'abril a la Generalitat. Com es proclamà la República catalana, "L'Opinió", núm. 270, 14.IV. 1932, p. 6.

L'activitat política del dia 13 acabà de matinada amb l'anul.lació del viatge dels representants d'Esquerra a Madrid i amb la retirada, davant la quietud ciutadana, del retén sol.licitat per Macià per tal de controlar la situació.

Poques hores després, la ciutat reprenia el seu ritme normal. L'especial calma d'aquella "normalitat" ciutadana fou descrita així:

"Barcelona despertaba el martes, 14 d'abril, con el mismo ritmo que los demás días. Avezado el espíritu del espectador a las conspiraciones folletinescas no se imagina las revoluciones sin un rosario de santo y señas pintorescos, unas sombras misteriosas que caminan acariciando las paredes y mirando a izquierda y derecha con el temor de los perseguidos, y unos grupos reunidos en las esquinas esperando el momento de avalanzarse sobre el enemigo... El martes, día 14, los obreros, los funcionarios, los empleados, dirigiéndose a su labor, pensando en sus asuntos particulares (...)."5

El 14 d'abril existia, ja a tot l'Estat espanyol un buit de poder que, a Catalunya, per raó de la llunyania, era, potser, més notori al nivell concret de les altes esferes. L'ambient era tens, corrien rumors d'una reacció dictatorial per part dels elements més dretans de la cort amb el beneplàcit del propi rei, i era evident que la caiguda d'una monarquia plurisecular no anava a ésser cosa fàcil. La crisi estava plantejada. Tothom esperava esdeveniments, però ningú es creia en força suficient per a passar a l'ac-

5. F. Madrid: 14 de abril, novel.la reportatge, ps. 55-56.

ció.

Les autoritats, convençudes del caràcter plebiscitari de les eleccions, es manifestaren susceptibles davant la possibilitat d'una acció republicana. El governador civil, Márquez Caballero, va rebre cap al migdia els periodistes i comentà, impacient: "A ver si voy a ser yo el último gobernador que la Monarquía ha tenido en Barcelona."⁶ A l'Ajuntament, el batlle en funcions, Martínez Domingo --de la Lliga-- manifestà el seu desconcert de classe i de partit davant la situació. I, a la Diputació, Maluquer i Viladot, patrici liberal i catalanista, fou l'home més convençut de la imminència del canvi i de que qualsevol mena de resistència seria contraproduent --a les onze del matí donà ordres al comandant dels Mossos d'Esquadra, senyor de Bufalà, per tal de conservar la màxima discreció en el tracte amb el públic.⁷ Només el capità general Ignasi Despujol manifestà al seu ministre la seguretat de que una part de la guarnició de la "regió Militar el seguiria en el cas que fos necessària la defensa de les institucions monàrquiques.

I la policia, apostada als llocs tradicionals, es mostrava a l'expectativa. La força pública s'enfrontava, també, amb la manca d'ordres amb consciència de la seva incapacitat per a ~~aturar~~ un moviment "revolucionari" si no comptava amb el suport de l'Exèrcit i la Guàrdia Civil.

La Borda va baixar --segons "La Veu de Catalunya"⁸ i la classe patronat, sense donar encara res per perdut, tenia la sensació que passarien coses... L'Església recomanava moderació i de forma directa no feia, encara, cap tipus de declaració. A la Universi-

6. "Solidaridad Obrera", 15.IV.1931, p.3.

7. J. Maluquer i Viladot: Una mica d'Història, p. 171.

8. "La Veu de Catalunya", dimarts 14.IV.1931, p. 14.

tat la politització era extraordinària, predominava la inquietud i ja, a primera hora, s'havia plantejat la possibilitat de manifestar-se a les Rambles.⁹ La classe obrera esperava... tot comentant en els tons habituals. La CNT no havia donat cap consigna especial i a les planes de "Solidaridad Obrera" es notaven contradiccions motivades per apreciacions de caràcter personal en la valoració dels fets. I per part del conglomerat electoral que havia resultat guanyador no existia, el 14 d'abril de matinada, cap mena d'iniciativa conjunta que manifestés l'existència d'un acord per a l'actuació immediata, és a dir, cap mena de projecte polític. Sembla que Macià en tenia un de propi --de típica inspiració Estat Català-- i que no va aconseguir o no va voler imposar-lo a la reunió del 13 a la nit, per l'eventualitat d'una lluita armada als carrers de Barcelona. En aquell moment, els homes de l'Esquerra Republicana de Catalunya, es manifestaren preocupats per la indecisió del Comitè Revolucionari madrileny i per la possibilitat que l'actuació de la massa obrera barcelonina --adscrita a la CNT-- resultés incontrolable. Existien, a més, indicis de cert tipus de reticències entre Lluís Companys i Francesc Macià. La Lliga havia definit l'Esquerra Republicana de Catalunya com un conglomerat reunit sota la bandera d'En Macià i (sembla voler dir "però") sota la direcció d'En Companys.¹⁰ I fins i tot s'ha apuntat l'existència de maniobres per allunyar de Barcelona a Lluís Companys, l'activista i l'home fonamentalment polític. El cert és que ambdós polítics eren els capdavaners de dues faccions ben definides des de la Conferència del mes de març.

9. "La Veu de Catalunya", dimarts, 14.IV.1931, p. 3.

10. "La Veu de Catalunya", id., p. 1.

En el terreny pràctic, l'Esquerra Catalana --com l'anomenava el propi Macià-- va ésser un partit que va haver de configurar-se sobre la marxa, és a dir, tot solventant els problemes de la seva funció rectora de la societat i la política catalanes, en una conjuntura concreta: la de la "revolució antimonàrquica". El mateix Macià havia manifestat que la seva labor al Consistori seria "revolucionària" comptant amb què, en el fons, el seu partit no deixava d'ésser un de gent d'ordre, en tant que representants típics d'una classe o de sectors socials ben determinants. Diversos factors donarien cos polític a aquest conglomerat inicial. Entre ells: l'incentiu de les realitzacions inajornables; la tàctica i, a la vegada, profunda convicció per part de Companys de que Macià era el cap indiscutible ja que la seva força com a "home símbol" fou inigualable a Catalunya;¹¹ i, per últim, la necessitat experimentada per Macià, donades les limitacions d'Estat Català, de buscar contactes i coalicions amb els polítics de la resta de l'organització i del país.

Des de l'any 1929, Francesc Macià anava pensant en uns plans revolucionaris que giraven al voltant de la necessitat de ocupar Catalunya amb un exèrcit d'uns sis-cents homes ben armats i decidits. L'abril de 1931, la situació no deixava d'ésser ben diferent i les possibilitats ben migrades, a causa dels perills d'un possible armament de les masses obreres de la CNT i de l'actitud dels oficials republicans que esperaven decisions dels polítics. Aleshores, Macià, trobant-se amb la difícil papereta d'un govern immediat, no va poder mantenir al cent per cent el caràcter de la

11. Los hombres del 14 de abril. D. Ll. Companys nos refiere su intervención en el acto de la proclamación, "La Noche", núm. 2033, 14.IV.1931, p. 4.

seva professió de fe separatista --tan recolzada amb actuacions i projectes. Aquesta nova posició de l'"Avi" per força havia de fer dubtar els més recalcitrants dels seus partidaris, a la gent del "tot o res" que ja es veien postergats per sempre --aquest grup va ésser conduït des del començament per Casals, l'"Avi petit". L'actitud d'En Macià no significà pas l'adopció d'una posició passiva. Cap a les deu del matí, els més destacats d'Estat Català rebren una nota firmada per Jaume Creus citant-los a les onze a la casa de Macià. Hi assistiren: Casals, Arrufat, Gassol, Puig i Ferrer, Creus, Otero, Aiguader... i Macià que anuncià la intenció irrevocable d'anar a una ràpida proclamació de la República.¹² Més tard, el mateix Macià declararia als periodistes de "La Noche" que venia madurant el projecte de proclamar la República catalana des del seu desterrament, i ultimant-lo d'ençà de la seva repatriació. I afegí:

"Por esto cuando llegó a mi casa la noticia de que Companys havia izado la bandera tricolor en el Ayuntamiento, no hice sino comprender que la ocasión había llegado por otro conducto distinto. En la reunión que celebráramos los hombres de Esquer-ra Catalana la noche anterior, nada habíamos acordado respecto a las determinaciones que podían tomarse, y por lo tanto no sospechaba que los hechos se precipitasen tan rápidamente. Así y todo, no me sorprendió tanto la nueva como para no dejar paso a la alegría que la misma me producía."¹³

12. Casals i Arrufat, Catalunya, poble dissortat

13. "La Noche" any IX, núm. 2033, dijous 14.IV.1931, p. 3.

Lavors, els assistents a la reunió posaren en pràctica la iniciativa d'En Macià. De forma cautelosa, pas per pas a fi de guanyar temps i fer-se a la idea del que anaven a fer, començaren a desfilar cap a l'Ajuntament. Anaven en un taxi i en el cotxe de Lluís Creus; a casa d'aquest darrer canviaren de nou impressions i decidiren donar una volta per la ciutat i comprovar l'abast de les mides preses per les autoritats. Anaren Rondes avall cap al Paral·lel i pel passeig de Colom, per tal de veure el moviment de la caserna de les Drassanes. Tot estava normal. Seguidament, van dirigir-se a la Via Laietana, a Jefatura on molt pocs policies prenién el sol a la porta. S'havien convençut que no existien precaucions especials. Més amunt de Jefatura, s'aturaren a casa d'En Bertran de Quintana i va ésser allí que roberen la notícia de que a l'Ajuntament s'acabava de proclamar la República.¹⁴

Una altra de les incògnites d'aquest matí del 14 d'abril és precisament l'activitat del màxim protagonista: Lluís Companys. Tant l'Esquerra com el mateix Companys --amb la idea de donar més sensació de conjunt que no pas la que va existir, en realitat-- manifestaren que l'actuació havia estat el fruit d'una actuació conjunta amb l'estreta col.laboració de tothom. El que alguns qualificaren com "el cop d'audàcia" de Companys va quedar soterrat per a posar de relleu el fet "revolucionari", la utilització conjunta del que anomenaren la "revolució popular democràtica".

14. En aquest punt, Casals i Arrufat (*op. cit.*) difereixen de la majoria de textos consultats. A l'interviu de "La Noche" (article citat) s'apunta que l'Avi va rebre la notícia a casa seva. El mateix Macià diu en l'article mencionat: "(...) Acudí al Ayuntamiento donde ya se habían reunido casi todos mis compañeros de revolución y, solamente, proclamé la República catalana." Casals i Arrufat semblen, doncs, interessats en presentar Estat Català com a un grup compacte i ben disposat a proclamar la República catalana i no com els "nou vinguts" que pel seu espanyolisme provat només van saber proclamar l'espanyola.

El mateix Lluís Companys en les seves respostes als periodistes de "La Noche" volgué descarregar-se de la responsabilitat personal de forma hàbil i política:

"--Al dia siguiente salí de casa mucho antes de la hora fijada para la entrevista. Me entretuve dando un paseo. Entré en una librería. Cuando me acercaba a la que hoy es plaza de la República, encontré a los señores Battestini y Aragay. Sería la una de la tarde. Corrían rumores de que iba a ser proclamado el régimen republicano en diferentes poblaciones y decidimos.

"--Decidió usted.

"--En periodismo se dice siempre 'nosotros' y siempre he sido periodista. Y decidimos proclamarla nosotros. Penetramos en el Ayuntamiento con este plan, un poco descabellado o prematuro tal vez, pero era la hora y nuestras ansias muy difíciles de contener."¹⁵

Així, el fet de la proclamació seria una gesta d'un partit del qual el cap indiscutible era Francesc Macià.

Les diferents versions, però, divergeixen a l'entorn de l'actuació de Companys el matí del 14 d'abril. Casals i Arrufat afirmen haver vist En Companys sortint de la porteria del carrer Villarroel, 75-79, en el moment en què el rellotge de Sant Josep Oriol tocava dos quarts d'una del migdia i dedueixen que deuria anar ràpidament a l'Ajuntament amb la idea prefixada de proclamar "arterament" la República.¹⁶

15. "La Noche", any IX, n. 2033, dijous 14.IV.1931.

16. Casals i Arrufat: Catalunya, poble dissortat

El prestigiós periodista José Gaya Picón afirma que Companys va sortir de casa seva "inquietado y preocupado", dirigint-se tot seguit cap a les Rambles. Allí va trobar l'Amadeu Aragay, a qui demanà que l'acompanyés a l'Ajuntament per comprovar quina era la situació. Pel camí decidiren anar a proclamar la República. Trobaren el famós caricaturista Ricard Opisso que els hi acompanyà.¹⁷

Ferran Soldevila, en detallada i bastant assolida crònica dels esdeveniments a la "Revista de Catalunya", afirma que a la reunió del dia 13 a la nit s'havia decidit que Lluís Companys anés l'endemà a l'Ajuntament amb els regidors guanyadors per veure com estava la situació.¹⁸ I en la mateixa versió abunden "Solidaridad Obrera" i "El Día Gráfico", dos diaris barcelonins que coincideixen, paraula per paraula, en la narració dels fets.¹⁹

Paco Madrid es reafirma en el dit pel periodista Gaya Picón i, amb la forma novel·lada característica de la seva obra, diu que Companys va sortir de casa seva sense objectiu prefixat. Podia escollir entre el domicili de Bertran de Quintana --on setmanes entera havia estat amagat-- o a la Llibreria Ariel, on acostumaven a reunir-se els del grup de "l'Opinió" i alguns d'Estat Català. Pel camí va coincidir amb l'Amadeu Aragay i a les seves preguntes Companys respongué: "No sé... No sé... Pero creo que es el momento de actuar... Si no actuamos ahora perderemos la ocasión propicia (...). Lluís Companys tuvo un arranque al pasar frente a la misma Jefatura Superior de Policía: --¿Vamos a asaltar el Ayuntamiento y

17. J. Gaya Picón: La jornada histórica de Barcelona (Del centralismo a la autonomía pasando por unas horas de República catalana. "Declaraciones de D. Francisco Maciá, p. 37.

18. La primera jornada, el cop d'audàcia, "Revista de Catalunya", tom XIV, núm. 65-70, maig 1931, pp. 387-444.

19. Vid. "Solidaridad Obrera", 14.IV.1931 i 15.IV.1931 (sencera) i "El Día Gráfico", 13.IV, 14.IV i 15.IV.1931.

proclamamos la República? --¡Vamos!, contestó Aragay." Pel Camí --continua-- troben l'esperit "inquieto y bohemio" de R. Opisso que veu l'aventura fàcil i divertida, i els acompanya. Tots tres, en arribar al pati de l'Ajuntament, es posaren a fer crits de ¡Visca la República!²⁰

El que queda clar és que Companys amb la seva audàcia marcà el pols revolucionari del moment i que ell mateix tenia consciència d'aquest fet. Les diferents versions tracten de valorar en termes de "disciplina de partit" l'actuació del líder republicà. Per això que, anant cap a l'edifici del Govern Civil el 14 al vespre, li preocupà perdre el prestigi guanyat amb la seva acció.²¹

Carles Pi i Sunyer afirma --en les seves Memòries-- que a la Federació de Filats i Teixits, el 14 a la tarda "... se sentían ciertos temores ante la incertidumbre del futuro".²² El que més se sentia era l'actitud de Lluís Companys, posseïdor de l'aureola de les seves actuacions obreristes com a advocat de la CNT. I continua Pi-Sunyer: "Más confianza tenían, aunque tampoco mucha, en Francisco Maciá, y aún con evidentes recelos".²³ Els esdeveniments mostrarien, però, que una cosa eren els sentiments dels grups vinculats a la política urbana i una altra el sentiment popular envers el que ja, a primeres hores de la tarda, era la màxima autoritat de Catalunya: Francesc Macià.

Mentrestant, al carrer i des de mig matí, s'anaren produint una sèrie de manifestacions que, de fet, empalmarien amb la

20. F. Madrid, op. cit, pp. 56-57.

21. Ossorio y Gallardo: Vida y sacrificio de Companys

22. Carles Pi i Sunyer, op. cit., p. 30

23, Carles Pi i Sunyer, op. cit., p. 30

proclamació de la República a la plaça de Sant Jaume. Després, i durant tota la tarda, la multitud omplí els carrers de Barcelona per a manifestar el sentiment d'eufòria popular per l'enderrocament del règim monàrquic. A Madrid, les manifestacions populars prengueren més envergadura per dos tipus de raons: les vacil·lacions del Comitè Revolucionari i perquè era a la capital de l'Estat on la pressió dels estaments monàrquics es deixaren sentir amb més força exaltant els ànims.

Cap a les onze del matí, un grup de joves --tres-cents, aproximadament--, organitzaren cridòries a les Rambles i desplegaren pancartes on es podia llegir: "Compleixi's la voluntat nacional. Visca la República." Rumors i comentaris, com el de la proclamació de la República a Saragossa, es multiplicaren. Al Pla de la Boqueria, un grup d'estudiants capitanejats per En Ros --un estudiant que "s'havia jugat la carrera per la revolució"-- fixava un drap que deia: "Visca la República".²⁴ Aquesta manifestació s'acabà, però, amb una petita càrrega dels guàrdies de seguretat que fins aleshores s'havien mantingut impassibles. I quan unes parelles a cavall seguien els manifestants en direcció a la plaça de Catalunya, la gent començà a cridar: "Visca la guàrdia republicana". La utilització de formes de captació de la força pública i de l'Exèrcit seria, ja, una constant de la jornada.²⁵

Cap a la una, el públic --cada vegada més nombrós-- omplia els voltants de la font de Canaletes i començà a marxar Rambles avall. Un grup nombrós va anar cap al Centre Republicà --adherit al bloc de l'Esquerra-- del carrer de la Portaferrissa. Un altre

24. Casals i Arrufat, op. cit.

25. La República triomfant, "La Publicitat", Any LIII, núm. 17687, dimecres 15.IV.1931, p. 1.

es va dirigir pels carrers del Cardenal Casañas i del Pi, cap a la plaça de la Cucurulla, realitzant una sorollosa pitada davant del Casal de la Lliga (començà a popularitzar-se el crit de "Visca Macià, que és català. Mori Cambó, que és un cabrò"). Al carrer de la Portaferriça, el capità García Miranda, Juan Alsamore i d'altres sortiren al balcó per a respondre a l'entusiasme popular, i exhortaren la multitud a dirigir-se a l'Ajuntament on els representants del poble estan a punt de fer-se càrrec del Consistori per a proclamar la República.²⁶ Els manifestants, encapçalats per una pancarta republicana, tornaren a les Rambles i pel carrer Ferran anaren fent cap a la plaça de Sant Jaume, que seria l'escenari dels fets.

b) La doble proclamació

A l'arribada del grup de Lluís Companys, la plaça de Sant Jaume presentava un aspecte normal.²⁷ Companys, Bertran de Quintana, Aragay... es varen dirigir cap al pati gòtic de l'Ajuntament proferint crits de Visca la República! i comunicant als representants de la premsa el que anaven a fer.²⁸ Sense deixar perdre un minut, un grup reduït --on destaquen Companys, Aragay, Bertran de Quintana, Santamaria-- pugen cap al despatx de l'alcalde i s'enfronten amb els porters que, veient l'ambient, els deixen passar de seguida. De forma ponderada, Martínez Domingo adverteix els intrussos que mai no s'oposarà a la voluntat popular però que no pot deixar l'alcaldia

-
26. Sembla afirmar la tesi que Lluís Companys havia passat abans pel Centre Republicà en busca d'ajuda.
27. Les fotografies, així ho demostren. Amadeu Hurtado afirma haver posseït un album fet pel repòrter Bragulí, molt "anomenat". op. cit. vol. II., p. 26.
28. F. Madrid, op. cit., p. 57 i E. Boix Melgosa, Ahora hace un año de la proclamación de la República en Barcelona, "La España Republicana", núm. 36, 14.IV.1932.

si no és per una ordre del Govern... Afegeix que la vara d'alcalde és sobre la taula a la seva disposició...²⁹ A continuació, Aragay prengué la vara tot dient a Companys: "Té, Lluís, ja ets alcalde."³⁰ Un dels primers actes de Companys com a alcalde republicà de Barcelona va ésser enviar un telegrama al Comitè Revolucionari de Madrid. El text, adreçat a Niceto Alcalá Zamora, deia:

"Esta mañana, a las doce, acompañado de los concejales electos, he requerido al alcalde accidental, señor Martínez Domingo, la entrega de la vara de alcalde y del cargo, lo que ha hecho, haciendo constar su protesta. Le saludo. Companys."³¹

Llavors, l'Aiguader, en Vachier, en Lluhí i Vallescà, l'Escofet, en Battestino, en Trabal, en Campalans, en Giralt, en Xirau, en Ventalló, en Ventós, l'Ullé i en Casanovas es varen reunir al Saló de la Reina Victòria per a reconèixer a Lluís Companys com a nou batlle de Barcelona. Seguidament es procedí a la proclamació de la República des del Saló principal de l'Ajuntament.

"(...) Lluís Companys pasó entonces al balcón principal del Ayuntamiento, y ante seis 'chauffeurs', diez urbanos y algunos transeúntes que no sabían lo que ocurría, gritó: ¡Pueblo de Barcelona! Los hombres que triunfamos en las elecciones acabamos de apoderarnos del Ayuntamiento, y al hacerlo proclamamos

-
29. Amb petites variacions de detall, aquesta escena figura en quasi bé tota la premsa diària del moment.
30. M. Ribé: Memorias de un funcionario, (tercera època), p. 244.
31. Proclamación de la República en Barcelona. Un telegrama al señor Alcalá Zamora, "La Vanguardia", 15.IV.1931, p. 6.

la República como el régimen que habíamos prometido al pueblo."³²

I va ésser hissada una bandera republicana, préstec d'un Centre Republicà que hi havia molt a prop de l'Ajuntament.³³ Aiguader va hissar, al pal que culmina l'edifici, una bandera catalana entre els aplaudiments del públic que ja començava a cridar visques a Catalunya republicana.³⁴

mentrestant, Francesc Macià es trobava a casa de Lluís Creus amb Aiguader, Martí Barrera --membre destacat de la CNT--, Otero, Tarradellas, Creus, Gassol, Casals i altres elements. Parlava de com, una vegada proclamada la República catalana, la plaça de Sant Jaume s'havia de convertir en el quarter general de les forces contràries a la monarquia, per tal d'arribar a una república federal... Quan arribà el seu gendre --el doctor Peyri-- dient que Companys acabava de proclamar la República i que, a l'Ajuntament, es requeria la presència de Macià³⁵

"(...) Ràpidament el grup s'escindeix i mentre un auto amb Macià a bord, es dirigeix pel Paral·lel, passeig de Colom i Via Laietana fins a l'alçada de la Caixa d'Estalvis, tot presentant especial atenció a l'aspecte de la caserna de les Drassa-

32. F. Madrid, op. cit., p. 58; i La proclamación de la República en Barcelona, "La Vanguardia", 15.IV.1931, p. 6.

33. M. Ribé, op. cit., ps. 247-248.

34. És de subratllar el fet que aquests foren els primers crits de la jornada amb caire nacionalista.

35. M. Viusà: Francesc Macià, President de Catalunya, ps. 72-73. Vid. p. 12, nota 17 d'aquest mateix capítol per a les diferències existents entre la versió de Viusà, la de Casals i Arrufat i la d'alguns diaris de l'època.

nes, la Capitania General i la "Jefatura de Policia", l'altre auto amb Jaume Creus i Martí Barrera, es dirigeix directament a la plaça de Sant Jaume per adonar-se del que passa. Quan hi arriben, veuen ja la bandera catalana al cim de l'edifici i la republicana al balcó, que és ple de gent."³⁶

En el moment en què Companys va proclamar la República des del balcó de l'Ajuntament, no hi havia pràcticament ningú a la plaça de Sant Jaume. Alguns passaven indiferents i d'altres marxaven esporuguits amb la seguretat que allò s'acabaria a trets. Un nombrós grup de manifestants s'acostava pel carrer Ferran i, quan Lluhí i Vallescà va fer la primera proclama, a la plaça hi havien entre tres-centes i cinc-centes persones. La proclama de Lluhí feia referència a la importància d'aquells moments i demanava ordre per a evitar que la multitud, manifestant-se violentament, destruís l'obra dels seus representants polítics. També varen parlar Companys i Giralt, el republicà radical. Les paraules de Companys foren: "Tingueu serenitat que la República sabrà representar a la majoria del poble. Visca Catalunya. Visca la República."³⁷ I Giralt, estenent-se una mica més, va dir:

"Catalans: Com us prometíem als mítings, hem vingut a aquesta casa a proclamar la República, i, aquí estem, i aquí proclamem la República per Catalunya i per Espanya. El Partit Republicà Radical té a gran honor l'aixecar la seva bandera republicana al costat de la bandera de Catalunya. Aquí tots som

36. M. Viusà, op. cit. p. 72.

37. Proclamación de la República en Barcelona, "La Vanguardia", 15.IV.1931, p. 6.

soldats servidors de la República, que en els moments de perill ens hem trobat junts."³⁸

Els visques i els aplaudiments acompanyaren aquests parlaments. La multitud cantava La Marselesesa, gràcies a la popularització que d'aquest himne republicà havien fet els Cors de Clavé. Aleshores, alguns dels joves arribats de les Rambles es dirigiren al palau de la Diputació, on causaren algunes destrosses en els símbols monàrquics més visibles. Precisament, abans de les dues de la tarda, va circular per la plaça de Sant Jaume el rumor que el rei havia designat els seus poders en mans del Comitè Revolucionari, però que el govern Aznar continuava la seva actuació normalment. El cert és que no se sabia pràcticament res del que passava a Madrid.³⁹

Macià arribà poc després i va ésser rebut a dalt de les escales que condueixen a la planta noble de l'Ajuntament, per Companys. S'abraçaren en silenci i es varen reunir amb els membres més destacats de l'Esquerra --Lluhí, Gassol, Aiguader... La reunió va ésser molt breu i el resultat no es faria esperar massa: ràpidament, sortiren al balcó i entre ovacions van fer uns breus parlaments.

En primer lloc, va parlar Lluís Companys, i encara duraven les ovacions quan Lluhí i Vallescà prengué la paraula. Després, parlaren Jesús Ulled --en nom de les Joventuts Republicanes i del Partit Radical-- i l'obrer Antonio González Fernández.⁴⁰ Finalment,

38. article citat, "La Vanguardia", 15.IV.1931, p. 6.

39. F. Soldevila, article citat, "Revista de Catalunya", p. 390.

40. Malgrat que en aquell moment els radicals manifestaren la seva joia, un any més tard, J. Ulled, en una entrevista a "La Noche" (18.IV.1932) reclamà la paternitat dels fets en tant que la proclamació fou possible gràcies a una propaganda portada durant

parlà Francesc Macià:

"Ciutadans: S'ha proclamat a Catalunya la República de l'Estat Català que, amb l'amor i la fraternitat que sempre ha tingut per tots aquells que en el seu pit alena l'ideal republicà, es proposa arribar a la Federació de les Repúbliques d'Espanya."⁴¹

Després, el que de fet ja era president de Catalunya, va voler fer-se càrrec del que havia d'ésser Palau presidencial, la Generalitat de Catalunya.⁴²

A la Diputació, el grup de Macià --Lluhí, Casanoves i d'altres-- va ignorar a les dues personalitats presents (el cap de cerimonial, Rubí, i el secretari de Presidència, Segarra). Van pujar tot seguit al balcó principal i Macià es dirigí als presents en els termes següents:

"En nom del poble he pres possessió del Govern de Catalunya. El poble ens ha donat el seu vot perquè governem la ciutat i jo, en nom de Catalunya, em faig càrrec del seu govern i us dic que aquí restem disposats a defensar les seves lli-

més de trenta anys pel partit radical com única força revolucionària amb organització apreciable. I, afirmà que va estar en complet desacord amb els amics d'En Macià perquè la República Catalana contradeia el que s'havia pactat a Sant Sebastià. Vid. també, J. Gaya Picón, op. cit., cap. I; i: Ha sido proclamada la República, "El Día Gráfico", 15.IV.1931, p. 1.

41. A partir d'aquí, la imprecisió de les fonts consultades és total.
42. Com a fet curiós, hem de dir que l'Avi va entrar protegit per la nova Guàrdia republicana --Jaume Creus i Carrasco obrien la marxa-- i sota pali improvisat amb quatre vares i una bandera catalana. Mentre, els cants de La Marsellesa i els visques que no acabaven mai encoratjaven tothom. Veure Gaya Picón, op. cit.,

bertats. Espero que el poble sabrà fer el mateix. D'aquí no ens treuran sinó morts. També us dic que ens hem de fer dignes de la llibertat que acabem de reconquerir i espero que el poble sabrà, si cal, morir com nosaltres per defensar-la."⁴³

Un "sí" unànime s'aixecà de la plaça. Llavors, va prendre la paraula, "per disposició del primer President de la República catalana, senyor Francesc Macià", Ventura Gassol:

"Poble de Catalunya: ha arribat l'hora d'enlairar la nostra senyera d'homes lliures. El Govern d'Espanya que res més fins ara que oprimir-nos i fer complir les seves disposicions per la violència, i que ens va treure la nostra senyera barrada... en lloc d'una posseïem dues: la de Catalunya i la de la Repú-

p. 73, i, La pequeña historia. Las anécdotas del 14 de abril, "La Noche", 14.IV.1931, p. 4.

43. F. Soldevila, op. cit., i, "La Vanguardia", 15.IV.1931, p. 6. Gaya Picón i "El Día Gráfico" --ja hem ressaltat abans de coincidir-- transcriuen la versió següent:

"En nom del poble he pres possessió del Govern de Catalunya. Ja estic en el seu palau, en ell m'instal·lo provisionalment i en ell estaré per defensar els drets de la nostra terra. Espero que el poble sabrà defensar també, amb nosaltres, les seves llibertats. Jo no em mouré d'aquí i només podran treure-me'n mort. Ara, he d'acabar dient que no serien dignes d'aquestes llibertats si no sapiguessin conservar l'ordre i obeir les ordres que se us donin per nosaltres."

Alfons Masseras (La República catalana, p. 57) dóna la versió següent de la proclamació:

"En nom del poble de Catalunya proclamo l'Estat Català, sota el règim d'una República catalana que lliurement i amb tota cordialitat anhela i demana als altres pobles germans d'Espanya llur col·laboració en la creació d'una federació de Pobles Ibèrics, oferint-los, pels mitjans que siguin, alliberar-los de la Monarquia borbònica. En aquest moment, fem arribar la nostra veu a tots els estats lliures del món, en nom de la llibertat, de la justícia i de la pau dels pobles."

blica. Seny, poble català, molt de seny que la victòria és nostra.

"Visca Catalunya!

"Visca la República!"⁴⁴

Llavors, Macià es va reunir amb els incondicionals --Aiguader, Ventura Gassol, Bertran de Quintana, etc.-- que estaven al palau, al despatx de la Comissió de Beneficència i Sanitat. Al cap de poca estona, es va presentar el president de la Diputació, Maluquer i Viladot. El neguit dels reunits i del mateix Maluquer era gran... Per part dels republicans, perquè d'aquell primer enfrontament amb una autoritat monàrquica, podien dependre moltes coses. I per part d'En Maluquer, perquè la seva posició era molt precària davant del Govern i davant dels republicans.⁴⁵

"El President de la República catalana, En Francesc Macià, (...) s'avançant al nostre encontre, trobant-se el senyor Macià i el President front a front, i, sense donar-se les mans, s'ha entaulat el següent diàleg:

"President: --Acabo d'assabentar-me del que ha passat aquí i vinc a protestar del fet que s'hagi entrat sense el meu con-

44. F. Soldevila, op. cit, p. 28. Com sempre, "El Día Gráfico" i Gaya Picón (op. cit, p. 37) donen una altra versió:

"(...) és necessari defensar la bandera perquè no es converteixi en un drap que només servís per cobrir les vergonyes nacionals. Estem aquí, en nom de la ciutat, que es tanca contra els Cèsars d'opereta, contra els llops i contra el rei."

45. Les coses eren, però, tan confuses que ni el mateix Maluquer tenia en aquell moment notícia de què Macià havia proclamat la República catalana des del balcó de la Diputació. Vid. Maluquer i Viladot, op. cit., ps. 179-180.

sentiment en aquesta casa de la qual sóc President, i us requereixo que immediatament l'abandoneu, puix que aquí manjo.

"Macià: --Nosaltres no marxarem; primer morts. A vós qui us va nomenar?

"President: --Em va designar el poder constituït, o sigui la Monarquia; però els meus companys van ratificar-me el nomenament.

"Macià: --La Monarquia ha caigut, i nosaltres, constituïts el Govern provisional de la República catalana, no reconeixem altre Govern que el nostre, i, per tant, som nosaltres qui us requerim perquè abandoneu aquesta casa.

"F. Macià va vacil·lar un moment, i, posant la mà dreta sobre l'espatlla esquerra del President el va acompanyar fins a la porta del despatx, tot dient:

"--Preneu-ho com a un acte de força."⁴⁶

I es va reemprendre la reunió que Maluquer havia interromput, ara ja amb major participació, i, aquesta vegada, a la Presidència del Palau. Cap a les cinc de la tarda, Macià va signar el Manifest oficial de la proclamació, en presència de la premsa acreditada al Palau. I un locutor de Ràdio Barcelona, entre les ovacions de la gentada, el va llegir pels altaveus instal·lats a la plaça. A les sis, Ràdio Barcelona va difondre la mencionada proclama.

46. Maluquer i Viladot, op. cit., ps. 172 i 175-178.

L'actuació dels sectors populars. El 14 d'abril

Avantposem unes planes que fan referència a un dels trets menys coneguts del 14 d'abril, no tant per tal d'esgotar una temàtica que en les seves diferents facetes --polítiques, sociològiques, etc.-- restarà molt de temps oberta, sinó perquè inclou uns elements que influiran directament en el desenvolupament d'una sèrie de factors que van precipitar l'eclipsament polític d'En Jaume Bofill.

El poder popular el 14 d'abril

A Barcelona, i en els moments que seguiren a la proclamació del nou règim, van funcionar tres o quatre formes de poder que de forma simultània es van desenvolupar en el nivell que els era característic a cada un d'ells.

Primerament, el nou poder republicà encarnat en els representants polítics escollits pel poble a les urnes. Aquests, progressivament identificats amb la República, comptà durant el dia 14 amb la gestió de determinades autoritats monàrquiques que encara restaven als seus llocs. En segon lloc, una representació, cada vegada més limitada, del poder monàrquic, que com a vestigi de l'antic règim encara manté en dansa els republicans catalans (és el cas de Despujol) o de Márquez Caballero que, a la tarda, i davant la demanda d'alguns republicans, encara es nega a concedir la llibertat dels presos polítics i socials. En tercer lloc, el poder del Comitè Revolucionari de Madrid que, constituït com a Govern provisional de la segona República espanyola, volia fer-se escoltar a Catalunya. I per últim, el poder popular que amb les seves manifestacions d'eufòria corroborà els resultats de les eleccions municipals.

Una vegada proclamada la República, la interdependència de les accions dels sectors, que a Catalunya manifestaven la seva adhesió al nou règim, accelerà el procés de constitució d'aquest nou règim. Així, i a mida que els fets es generalitzaven, la intuïció "revolucionària" de polítics i manifestants es va anar concretant a diferents nivells d'actuació. Per una banda, les mesures preses pel Govern republicà de Catalunya per tal de garantir l'ordre i la integritat de persones i propietats. I, per l'altra, l'actuació popular a les barriades i prop dels edificis oficials i dels centres neuràlgics de la vida ciutadana. La gent s'estava al carrer per a celebrar-ho i, el que és més important, sancionar amb la seva presència el canvi de règim. Així, es donà carta de realitat a una voluntat sociopolítica progressivament configurada des de la caiguda d'En Primo de Rivera. És en aquest sentit, doncs, en el que l'editorial de "La Publicitat" deia, entre altres coses: "(...) Tots hem contribuït a la resurrecció liberal que presenciem; la República és l'obra ciutadana (...); severitat per als que pretenguin entelar el resplendor puríssim d'aquest dia".⁴⁷

a) El centre de la ciutat i les barriades

Les primeres manifestacions que tingueren lloc el 14 d'abril foren protagonitzades pels sectors més polititzats de la societat barcelonina: estudiants, republicans compromesos... Al migdia, nuclis reduïts crearen un ambient que, recollint les aspiracions d'extensos sectors de la societat, actuà com a avançada popular d'unes demandes que, al llarg del dia, s'anirien generalitzant per tota la ciutat.

47. Un dia històric: 14 d'abril de 1931, "La Publicitat", 15.IV.1931 p. 1. i Ll. Capdevila: Història del 14 d'abril, "L'Esquella de

Els passavolants que, per casualitat, presenciaren la proclamació de Companys, varen fer córrer la nova entre els grups de manifestants. La gent enviava l'encàrrec a casa, avisava els amics... Cap a dos quarts de tres, EAJ 1, Ràdio Barcelona, va difondre un breu comunicat donant compte de la proclamació de la República catalana.⁴⁸

A primeres hores de la tarda, totes les barriades de Barcelona i, especialment, les obreres, estaven ja molt animades. Es formaven manifestacions que, portant banderes republicanes, donaven visques a la República i cantaven La Marsellesa --alguns autors assenyalen l'extraordinària participació de joves i, molt especialment, de noies i dones.⁴⁹

A les barriades, els centres, ateneus i orfeons --que encara que no sobrepassaven, en la majoria de casos, la cinquantena de nois-- havien afavorit l'ambient republicà, català i obrerista que va col.laborar en l'estructuració de les forces antimonàrquiques després de la caiguda de Primo de Rivera; el 14 d'abril, varen col.laborar activament en la proclamació de la República.⁵⁰ El districte cinquè, de provada tradició en el camp de l'activisme polític, fou el primer en aquesta sèrie de proclamacions. Cap a les dues del

la Torratxa", Barcelona, 17.IV.1931, p. 243. I, en el mateix sentit, A. Masseras: La República catalana, p. 58

48. J.M. Planes: 14 d'abril. Dietari d'un ciutadà, "Mirador", 16.IV.1931, p. 2., i F. Madrid, op. cit., p. 63.
49. Joventuts d'Unió Republicana i Joventut d'Esquerra Republicana de Catalunya, Llibre de la República (6è aniv., 1931-1937), p. 45; i Gaya Picón, op. cit.; Isabel Alegre: A les dones del districte Vè, "Butlletí del Centre Republicà Català del Districte Vè", abril 1932.
50. Vull fer constar aquí les valuoses indicacions d'Enric Lluch en el referent al caràcter de les barriades barcelonines l'any 1931. Es trobaven molt més diferenciades dintre el conjunt ciutadà per diferents tipus de raons: aïllament físic, autosuficiència en les necessitats quotidianes --no burocràtica--, etc...

migdia "la bandera nacional" va ésser hissada al balcó principal del Centre Republicà i seguidament els membres de la Directiva es reuniren per a estructurar la tasca revolucionària i la defensa del Districte. A les Corts, també quedà proclamada la República a primera hora de la tarda. Igualment a Sants on els obrers plegaren d'hora per adherir-se unànimement al nou règim --l'Orfeó de Sants s'adherí també, ràpidament, a la nova situació. A Sants i Sant Andreu, uns Comitès republicans varen prendre la direcció de les respectives barriades. A Hostafrancs, Mateo Ruiz Porlán, regidor electe, es va presentar a l'alcaldia del barri i hissà la bandera republicana al balcó principal de l'edifici. Va fer un curt discurs recomanant ordre i "gran amor a la naixent república". Seguidament, va col·locar els retrats de Fermín Galán i García Hernández al saló principal de la Tinença d'Alcaldia. Després, Emiliano Iglesias, ex-diputat a Corts, prengué la paraula.⁵¹

b) Els centres oficials

Cap a les tres de la tarda, un grup nombrós es va estacionar a la plaça d'Antonio López, davant la central de Correus i Telègrafs i una delegació entrà a l'edifici portant la bandera republicana que va ésser hissada al terrat. Després de les ovacions i discursos "de rigor", un funcionari va posar-se al front del servei i va controlar directament l'expedició de telegrams. Les adhesions del cos de comunicacions de tot Catalunya varen arribar massivament des de primera hora. I, cap a les quatre de la tarda, Artemi Aiguader i Miró va prendre possessió de la seva direcció.

51. J. Pons: Dades glorioses "Butlletí del Centre Republicà Català del Districte Vè", Barcelona, abril 1932, ps. 4-6; "Butlletí de les Joventuts de les Corts", núm. 22, Barcelona, maig 1931, p. 202; Comitès a Sants i Sant Andreu "La Veu de Catalunya", 15.IV.1931 (ed. vespre) i República "Butlletí de l'Orfeó de Sants", maig-juny, 1931, p. 1.

A Telègrafs varen ésser els membres del Comitè de la mateixa Central els que varen prendre possessió de la Jefatura de Telègrafs sota la iniciativa d'En Ricard Escrig --destacat cenetista que ja havia sobresortit en la preparació dels complots antimònàrquics de l'any 1930.⁵²

A Telèfons, la multitud estacionada a la plaça de Catalunya impedia qualsevol mena d'acte "contrarevolucionari". A la tarda, el poder republicà hi delegà En Miralles Pi i En Josep Joan Collado com als seus representants a la mencionada central.

A la Jefatura de Policia, el traspàs de poders es va realitzar, amb tot el comediment a primeres hores de la nit. En Rufi Sanchas, Cap superior de Policia, va lliurar el comanament al Comissari General de Vigilància Adolfo de Miquel. D'acord amb el Governador Civil de la província, el nou Cap Superior cursà ordres encaminades a protegir per tots els mitjans la propietat privada i la integritat física de les persones.⁵³

A la universitat, la gent estacionada a la plaça destacà una comissió d'estudiants --de la Secció Universitària d'Acció Catalana Republicana-- que varen hissar la bandera catalana al pal més alt de l'antic edifici.

c) Les organitzacions obreres i estudiantines

Des de les primeres hores de la tarda, Antoni Maria Sbert, president de la FUEH, va estar al Palau de la Generalitat. En l'entrevista celebrada amb En Macià es va posar a disposició del nou règim. La FUEH havia reconegut en els seus estatuts l'estat federal i per tant, la iniciativa presa era la plasmació de les aspiracions

52. "Solidaridad Obrera", 15.IV.1931, p. 2.

53. "La Vanguardia", 15.IV.1931, p. 8.

de sectors estudiantins molt nombrosos. Seguidament, la FUEH publicà una declaració que incloïa una recomanació d'ordre car els "aldarulls que mantenen el desordre posen en perill la vida de la República".⁵⁴

La Confederació Regional del Treball de Catalunya --central hegemònica entre el proletariat català-- es mantingueren a l'expectativa durant tot el dia 14. Fins ben avançada la nit, el sentiment de joia pels esdeveniments no aconseguí fer oblidar la importància de la posició de les autoritats --que, en definitiva, depenien del desenvolupament dels fets a Madrid. Quan a Madrid la situació fou prou clara, els dirigents cenetistes no oblidaren que la nova situació catalana, encara que no era revolucionària, era en part fruit del seu acostament vers els nacionalistes catalans. Junts havien lluitat i conspirat contra el règim alfonsí.⁵⁵ Mentrestant, i durant el dia 14, alguns Sindicats Únics --entre ells el del ram de la Fusta-- anuncià la vaga general per tal de precipitar la llibertat dels presos polítics i socials. També, des del primer moment, circulà per les barriades un pamflet decretant la vaga general per al dia 15, i les parets aparegueren plenes de pasquins que, firmats pel Comitè Regional català i per la Federació Local barcelonina, eren una crida al poble català per a defensar el nou règim.⁵⁶

54. Nota de la delegació consular de la FUEH, "La Publicitat", 15. IV. 1931, p. 2.

55. Editorial "Solidaridad Obrera", 15.IV.1931, p. 1. Vid., també, B. Pou i J.R. Magriñà: Un año de conspiración (antes de la República) ps. 299 i ss.; S. Tavera i E. Vtelay Macal, Desembre de 1930, Catalunya i el darrer aixecament contra la Monarquia "Arreu", desembre 1976, ps. 41-45 i Conversa amb un líder cenetista català, Sebastià Clarà, (treball inèdit).

56. J. Brademer: Anarcosindicalismo y Revolución en España (1930-1937), p. 58.

Des dels balcons de la plaça de Sant Jaume, els republicans catalans demanaven d'una forma continuada calma i ordre. Aragay va assenyalar que a Montjuïc havia estat hissada la bandera --unes salves havien anunciat el fet--; el capità García Miranda va demanar calma, ordre i la col.laboració de tothom: el poble havia de constituir-se en Jove Guàrdia de la República. Giralt va demanar també el màxim d'esforç per tal de conservar l'ordre car la qüestió dels presos estava resolta i el seu alliberament era tan sols qüestió d'hores. Carrasco i Formiguera va encoratjar tots els presents a la defensa de la República.

La plana major de l'Esquerra Republicana de Catalunya es repartia entre els edificis de la Generalitat i l'Ajuntament. La seva tasca tenia aleshores una finalitat ben concreta: sancionar les demandes populars dintre el que el règim caigut ofereix amb la seva preocupació per fer el canvi amb el màxim de legalitat. Per això, la seva actuació al llarg de tota la jornada, és la fita que dona legisladora del procés revolucionari antimonàrquic.

R. Campalans, en proposició secundada pel comissari Polo, va decidir mobilitzar i responsabilitzar oficiosament --per mitjà d'una comunicació verbal emanada de la nova presidència-- a tots els centres de barriada de tendència més o menys republicana, perquè, amb la seva autoritat "real" controlin a la multitud evitant tota mena de desordre --assalts, lladrocini, revenja, etc.

Després, cap al tard, es formà la Guàrdia Civil composta pels joves d'Estat Català, de Palestra i d'antigues entitats catalanistes, per obrers, per estudiants, per periodistes, que es disposaven a defensar el nou règim.⁵⁷

57. El 14 d'abril a la Generalitat. Com es proclama la República Catalana. "L'Opinió", 14.IV.1931, p. 6.

En Jaume Bofill davant el catorze d'abril

Per retornar al fil concret del nostre treball, veiem, a continuació, en quins termes va valorar En Jaume Bofill el fet i les circumstàncies de la proclamació del 14 d'abril a Barcelona i a Catalunya. A Una política catalanista, o sigui entre 1932 i 1933, En Jaume Bofill parla de la proclamació de la República en els següents termes:

"El 14 d'abril Barcelona s'anticipà a Madrid: fou proclamada la República catalana. La vara d'Alcalde passava a mans d'un republicà històric i cordial, que poc després n'era separat pels seus. Cal, tot passant, fer-li la justícia d'aplaudir-lo com el veritable iniciador del cop que reeixí. La vara de governador era detentada, com un plagi, per unes mans forasteres, que l'hagueren de deixar ob totto collo. Però a la Generalitat hi compareixia pocs moments després el senyor Francesc Macià, i el Primer President de la Catalunya alliberada fou per a tothom una fermança d'orientació nacional i d'endegament dels naturals histerismes de la plebs. Proclamada hores després la República espanyola, trametia el ministre de Justícia senyor Fernando de los Ríos al palau de la Generalitat. La República catalana deixava d'existir. El residu, sota l'etiqueta gloriosa de "Generalitat" s'esbravà en el moment germinal, en les mans dels ex-separatistes que la regien dictatorialment." I, més endavant, continua: "Mentre en el Partit Catalanista Republicà l'atuïment d'uns i la desesperació d'altres cohibia la serenitat dels més addictes, pels carrers i places de Barcelona començaren a circular colles de vaillets

que amb to de bullanga vuitcentista anaven cantant a cor:
 '--Visca Macià! Mori Cambó!--' reduint bàrbarament a bisíl·lab el cognom de l'honorable senyor President. Crec que aquell detall fou dels més reveladors d'aquelles jornades plebees, tan contradictòries aparentment, en el fons tan semblants pel seu provincianisme, d'aquelles 'reials jornades' barcelonines que havia comentat el poeta Joan Maragall. Aquella cantarella fou la intenció política més aguda que aflorà aquells dies en l'anonimat dels instints i del subconscient. En el 'mori' s'hi esbravava una grollera injustícia --la de l'insult-- contra un dels polítics catalans que havien fressat els camins de l'autonomia que aleshores començava a triomfar. Aquella injustícia era també un acatament: menys còndid que l'insult hauria estat l'oblit o l'omissió. Però el que més em frapà d'aquella cantarella col·lectiva fou la manca de sentit polític dels que l'insuflaren als vociferadors maquinals. Els 'moris' poden no tenir precedents; sempre solen deixar rèpliques. Valer-se'n és jugar un ganivet de doble full. Altrament, no costa de veure que, si la figura política del senyor Cambó pot reviure i pot sobreure independentment de la del senyor Macià, en canvi, l'existència i la pervivència d'una idolatria morionesca implica automàticament el retorn i la creixença del prestigi Cambó (...).⁵⁸

Primerament ens interessa fer esment del fet que no tenim notícia que En Bofill escrivís res en els dies propers que van seguir els esdeveniments. En no tenir cap càrrec ni cap tasca d'ina-

58. Jaume Bofill: Una política catalanista, op. cit. ps. 78-80

jornable importància en aquests primers moments republicans, ens inclinem a considerar que el seu silenci és fruit de l'impacte profund que li va produir la dinàmica dels esdeveniments. És per això que hem de considerar que el text transcrit més amunt no és una impressió del primer moment, sinó, tot el contrari, filtrat pel temps i les experiències posteriors, és la síntesi valorativa del que considerem trets fonamentals d'uns esdeveniments també fonamentals.

Recollim, doncs, d'aquest text d'En Bofill els seus aspectes fonamentals. Les línies escrites amb una força i intensitat més grans són les que fan referència a l'impacte que li produeix el "Visca Macià! - Mori Cambó!", inacceptable i incomprendible des de la seva postura d'intel.lectualitzant i historicista. Però si el parlar de la vigència d'En Cambó, a pesar i per sobre d'En Macià i malgrat la seva derrota electoral, representa un raonament impossible de destriar en el moment dels fets, sí que hi ha entre ratlles impressions recollides sobre la marxa prou interessants per a tenir en compte. El fet essencial és que En Bofill no tolera que el 14 d'abril signifiqui una alternativa sense la possibilitat d'una tercera matisació. Subsidiari d'això hi ha el fet de què precisament sigui el poble que impulsi aquesta alternativa, que quasi la imposi condicionant-ne la direcció futura i anul.lant l'acció --potser millor l'acció exclusiva, d'élite-- dels qui tradicionalment havien gestionat la progressió catalanista. Encara que pel 1931 ningú no qüestionari el republicanisme d'En Bofill, ell s'aplica com a cosa personal aquest "mori Cambó" de significació política tan gran. Els "histerismes de la plebs" que destaca el text d'En Bofill, de forma similar al cert menyspreu d'un Amadeu Hurtado cap a la inconsciència del to festiu de les masses, amaga una més gran o menor ~~al~~ respecte aquesta mobilització popular que és la culmina-

ció d'un moviment ciutadà creixent des de començament de 1930.

En un altre ordre de coses hi ha el polèmic fet derivat del pas de República catalana a Generalitat de Catalunya el dia 17 d'abril; en aquest sentit, i en la mesura que això va significar una renúncia, En Bofill fa responsables d'aquesta "desafortunada transacció" als "ex-separatistes que la regien dictatorialment", Macià a part, evidentment, ja que el considera com l'home que ha donat sentit a tot el moment. Com havia fet un Rovira i Virgili respecte a En Prat de la Riba, En Bofill, com tants altres, començarà a fer una interessant diferenciació entre el Macià president i el Macià polític, el Macià cap de partit al qui es contesta des de l'inici. Més interessant, però, que aquesta apreciació sobre En Francesc Macià, trobem la positiva valoració que fa En Bofill d'En Lluís Companys, home tan controvertit en la posterior consideració burgesa, al qui reconeix el valor del "cop d'audàcia" republicà i la seva personal conseqüència com a republicà històric. És la valoració d'un talent polític.

A la manera d'En F. Maspons i Anglasesell, valora i sospena En Bofill el fet genuí de la proclamació de les "dues Repúbliques", assegurant que la proclamació de la catalana té una primordial i "revolucionària" importància: "Se'n parlarà més en la nostra història" prediu al respecte En Jaume Bofill. A partir d'aquesta consideració i de la primordial coexistència de sobiranes oberta pel 17 d'abril, En Bofill accepta la renúncia tàctica que significa el canvi d'Estat català a Generalitat de Catalunya, prova de bona voluntat que ha de llimar susceptibilitats castellanes i que, a Catalunya, avala el prestigi d'En Francesc Macià. No obstant, recordarà també En Bofill, ni el 1873 Castella va respectar cap tipus de sobirania real i que el 17 d'abril de 1931 "la germana, gran per bé

que pòstuma, s'apressà a comparèixer a Barcelona i a recptar de la germana, petita per bé que primerenca, que es desrepublicanitzés, i que, a canvi de dir-se 'Generalitat', s'avingués a restar una especialitat local".⁵⁹

Fins aquí hem trobar En Bofill identificat amb el fet que Catalunya --el poble català fent costat als seus líders polítics-- és la que s'ha separat de la Monarquia, independentment del que succeís a la resta d'Espanya; en conseqüència, a Catalunya, l'Estat català i l'Estat republicà són una mateixa cosa: la coacció que malmet o retalla qualsevol d'aquestes dues atribucions en profit del centre, significa una perillosa "desrepublicanització". Però, inicialment, En Bofill valora per sobre el canvi de règim i li atribueix l'avenç general, el "guany en liberalisme" i el "guany en democràcia" que beneficia tothom, tant com a ciutadà, com en el pla privatiu com a catalans. Així, en principi, En Bofill creu que els decrets corresponents de Madrid i Barcelona dels mesos d'abril i maig no malmeten fonamentalment ni la nova situació de co-sobirania, ni fan preveure una desvirtuació de l'esperit del Pacte de Sant Sebastià. Però la cosa canviarà radicalment en iniciar-se la discussió de la Constitució i, sobretot, després de la seva promulgació el desembre de 1931. A partir d'aquí En Jaume Bofill és ja un polític d'oposició i si bé el 14 d'abril manté el seu significat inicial (i fins i tot el concreta) ja que és un polític d'oposició catalana i dintre el sistema republicà, el seu antirepublicanisme socialista li fa modificar la concepció dels fets del dia 17 d'abril.

Per a En Jaume Bofill el Cessarisme imperialista i assi-

59. Jaume Bofill: 1714-1931, "La Publicitat", 14.IV.1932, p. 1.

milista de Castella s'havia deixat sentir en la vinguda dels ministres centrals a Barcelona. El seu intent de desrepublicanitzar Catalunya, significa un intent de reproduir el Decret de Nova Planta i, tant els comentaris al seu retorn a Madrid, com l'actuació subsequent, semblen derivar-se d'un nou i perillós "Habiendo pacificado mis armas...". En Jaume Bofill retreurà que Catalunya havia pogut arribar a tenir capacitat d'odi i a recordar prou com per "tombar" la Monarquia i que ara se la posa en situació d'haver de fer el mateix amb una "modalitat republicana" menys poderosa que la plurisecular institució monàrquica. És curiós veure com En Bofill escriu i actua molt al voltant del 14 d'abril de 1932 i no precisament en un sentit nostàlgic, sinó, tot al contrari, intentant fer ressuscitar l'esperit real de la República Catalana de l'abril de 1931 com a força d'oposició a la desvirtuació que creu veure en la progressió d'una República integral qualificada de federable. L'article ja citat, 1714-1931, ressalta ja al final que Catalunya, l'abril de 1931 havia celebrat una "joia nacional no facturada des de Madrid", una "passió vital d'ésser i de produir-nos libèrrimament". Per a En Jaume Bofill el 14 d'abril se li presenta com el dia de l'ensorrada del "cessarisme assimilista" que ell continua articulant en el que parodià Felip V i que epiloga una dinastia de "reyes católicos", segons precisa. L'acabament d'aquest article és decisiu: "El 14 d'abril és una cancel·lació de l'11 de setembre." No hi ha dubte que En Bofill vol recuperar la data com a símbol per al combat, la imminència del qual agreuja la desgraciada circumstància d'haver hagut d'existir una "minoria parlamentària catalana" que fa reemprendre la història, que impossibilita --i anem seguint a En Jaume Bofill-- el que els catalans sentin plenament la República "com a nostra".

En relació a la commemoració d'aquest primer aniversari de la República trobem, a més de l'article ja citat,⁶⁰ una relativament intensa campanya oratòria, reflex indicatiu del sentit d'oposició que s'està concretant En Bofill i que indicàvem més amunt. Cal recordar altre cop, però, que aquest sentit d'oposició es mou perfectament dintre les coordenades republicanes; de manera explícita En Bofill condemna per il·lícit el combat contra una República que, en ésser democràtica, és igualment accessible a tothom.

La primera intervenció a què fèiem referència és la que protagonitza en el transcurs d'un programa commemoratiu retransmès per Ràdio Associació. No cal dir que En Jaume Bofill es va preparar aquesta intervenció amb la seva característica meticulositat; tres guions i unes notes prèvies ho proven sobrerament.⁶¹ I no cal dir, tampoc, que el seu caràcter ètic i intel·lectual sobresurt altre cop en una intervenció en la que, lluny de caure en l'anecdoticisme fàcil, valora la trajectòria republicana partint de la fonamental importància i de la pròpia existència, encara que efímera --recordem, però, que d'aquí en fa sortir, precisament, una de les causes de la seva pervivència--, de la República catalana. Els esforços, sacrificis i esperances es concreten --precisarà l'orador-- en els que es fan i s'han tingut respecte el 14 d'abril. No acabat de discutir i de promulgar l'Estatut, En Bofill encara postula la vigència de "les Espanyes", la república com a "patrimoni de tots", així com el que s'ha de mantenir l'esperança en l'acció i la força del doble legat de la dictadura; el règim d'En Primo de Rivera, i en això l'aprecia-

60. Citem, també, Jaume Bofill: Per Catalunya i, per tant, per la República, "Altaveu" (Ripoll), 31, 14.IV.1932, ps. 4-5.

61. Vid. Arxiu particular Jaume Bofill i Matas, Secció Manuscrits (6), Subg. Oratòria (1).

ció d'En Jaume Bofill presenta un notable sentit de la perspectiva, va consagrar l'imperi del catalanisme a Catalunya i va estendre la idea de l'autonomia de Catalunya per tot Espanya.

L'aprofitament d'aquesta colla se factors, part essencial i acabament de la seva intervenció radiofònica, es convertirà, a més, en la idea central de les altres dues intervencions oratòries realitzades per En Bofill aquest 14 d'abril de 1932, de forma successiva, a Igualada i a Tàrrrega.⁶² Catalunya es va accontentar --com l'home a qui li ha tocat la "rifa", exemple significatiu en Bofill-- amb el canvi republicà; es va sentir satisfeta i, en concordança, no exigeix segons la força adquirida el 14 d'abril, no especula amb el fet real de que Catalunya té la clau (sempre segons l'apreciació d'En Bofill) de la República. Ni la ponència de l'Estatut hauria de poder coartar perspectives tan essencials com la futura i previsible possibilitat de crear la "Gran Catalunya" com a nucli impulsor i vertebrador de la futura vida cultural i política "d'Ibèria", ni, per altra banda, la Generalitat hauria d'acceptar les propostes madrilenyes abans de sotmetre-les a un "re-estudi", idea, aquesta, que, a més, propugna indirectament la revitalització de la Diputació Provisional i la creació de les Comissions pertinents, reflex d'una concepció bofilliana del polític de govern.

Concretament a la conferència feta a Igualada⁶³ En Jaume Bofill acusa a la minoria parlamentària catalana de no haver pressionat a l'hora de discutir i redactar la Constitució, ni en la discussió en curs de l'Estatut, acusacions aquestes que sintetitza

62. Per als guions d'aquests dos parlaments, vid.: Arxiu particular J. Bofill, Secció Manuscrits (6), Subg. Oratòria (1).

63. Conferència feta al Centre Catalanista Republicà que presideix Martomeu Torné.

en el fet de que els parlamentaris no han aportat realment un "pensament català" genuí, ni han comprès que "la sobirania s'obté exercint-la". En el parlament fet a Tàrrrega, intervenció que, segons precisa el guió en nota al marge, està feta "entre convençuts", En Bofill completa els raonaments anteriors dient que han de mirar que el Partit Catalanista Republicà s'arribi a convertir en la clau de la política catalanista, perquè així pugui produir la doctrina i l'impuls hegemònics que confereixin a l'actuació al centre la força, cohesió i catalanitat pertinents. Vella idea d'En Jaume Bofill aquesta, per la que s'ha de produir una especialització en la política catalana, segons la qual el polític reduït a l'àmbit intern, representi la puresa ideològica i l'inspirador doctrinal de l'"especialista" en l'actuació madrilenya, complementant-se, doncs, els dos en l'ambivalència tradicional --"Catalunya endins" - "Catalunya enfora"-- de la política catalanista i catalana.

Per sobre de tot, però, i arran d'aquest primer aniversari, En Jaume Bofill es declara republicà, precisant, a més, que els de la dreta no es saben avenir de la seva postura i que, els de la seva esquerra, no se l'acaben de creure del tot. En procés encara de discussió de l'Estatut, encara en període constituent, En Bofill creu d'una total inconveniència l'atacar el nou règim ja que, per sobre els lògics excessos inicials (de "xarbotada", en diu), de la República, se n'ha de valorar la seva potencialitat. A més, existeixen molts perills, de dreta i esquerra, que fan perillar la concepció liberal que En Bofill té de la República. Al respecte, i en notes no titulades que hem de situar també a l'abril de 1932, precisarà que, "encara no podem celebrar la implantació de la República com una simple efemèride gloriosa; encara hem de celebrar-la amb

preocupació republicana".⁶⁴ Poc abans, i actuant com a catalanista republicà, En Bofill havia propugnat el renaixement de la Solidaritat com a conducte de gestió de Catalunya en el marc de l'altra República.

Però el republicanisme d'En Bofill, tan llunyà com tàctic, continua esant en funció de les seves dues característiques o dimensions fonamentals, complementàries una de l'altra i en funció ambdues del ja rar liberalisme que representa. Per una banda, En Bofill és un polític de "Catalunya endins", que ha deixat fixada la seva doctrina política a nivell peninsular a l'Altra Concòrdia. Des d'aquesta òptica, el 14 d'abril català el posa en funció de la resolució de l'etern problema de la forma de l'Estat espanyol, però valorant amb prespectiva aquesta problemàtica, en la concreció l'any 1919 d'una lluita en la que, en la seva dimensió peninsular, per a ell hi destacarà sempre En Francesc Cambó. I Acció Catalana, la qual, en canalitzar l'estructura més moderna del catalanisme, havia fonamentat i dinamitzat una doctrina, havia estat part essencial amb els "revolucionaris" del centre i, contrarestant un separatisme contraproduent, disposava del cos ideològic genuïnament republicà i tècnic, imprescindible per a gestionar la potència intrínseca de Catalunya en el nou període. És per això que En Bofill, contra un 14 d'abril que veu aconduït dictatorialment pels "ex-separatistes" inclosos a l'Esquerra Republicana, avantposa "la diada democràticament decisiva i gloriosa fou la de les eleccions municipals", jornada en què "el poble es girà de cara a la República i a l'Autonomia imminents i no es preocupà de la Monarquia ni de la seva fugida".

64. Jaume Bofill: Notes no titulades en motiu del 1r. aniversari de la República (abril 1932) 4 quartilles manuscrites R². Arxiu particular J. Bofill, Secció Manuscrits (6) Subg. Política-Cat. (31).

Però en la mesura en què En Bofill busca ja, amb tota la seva perspectiva històrica i amb la preocupació dels orígens, els trets essencials del nou règim, entrem ja de ple en un altre període. En Bofill es manté fidel a la seva elitista condició d'home de govern, format en l'escola de Prat de la Riba, i representant màxim d'aquests "servidors públics" que, a pesar de supeditar-se al projecte burgès de govern, han demostrat la seva autonomia sectorial amb una actuació, evolució i teorització sempre per endavant de la pretesa o simplement seguida per la pròpia burgesia. La primera actuació de l'Esquerra Republicana vindria a significar quasi bé l'escarni del carisme i el més íntim convenciment d'un Bofill i Matas. Els homes de l'Esquerra, avantposant idees, o millor idealismes, als precedents i a les tècniques que de forma interpartidista han assolit el pes específic amb què pot comptar Catalunya per a qualsevulla negociació. Dels esdeveniments que es desprenen del 14 d'abril, En Bofill podrà treure'n la lliçó de que: "no basta la vida activa; cal, també, la contemplativa o espiritual. El poble català suporta secularment paràsits de l'economia i de la burocràcia; si ara tornem a ésser provincians d'Espanya, seríem nosaltres els paràsits d'una cultura forastera."⁶⁵

65. Idem, p. 2.

EN JAUME BOFILL DAVANT LA REPÚBLICA

Ja han quedat fixades bona part de les línies del refredament del protagonisme d'En Jaume Bofill, en considerar la valoració que fa dels esdeveniments del 14 d'abril, ja que ens havíem vist obligats a sortir del marc cronològic concret, com a mínim, per buscar el testimoni expressat en el primer aniversari de la proclamació, moment que, com indicàvem, coincideix amb l'inici de l'abandó definitiu d'En Jaume Bofill de l'adhesió al republicanisme oficial que està conduint la república amb la seva política.

En molt bona part aquest desmarcament d'En Bofill coincideix amb el triomf i la consolidació del 14 d'abril i, sobretot, amb la direcció que pren des del començament, sota la conducció d'En Francesc Macià i de l'Esquerra. Segons el testimoni de l'Amadeu Hurtado, aquest va haver d'avaluar als "joves" de l'Esquerra Republicana davant la incredulitat madrilenya respecte la seva solvència; i en el moment inicial republicà, les reserves de l'equip Alcalá Zamora no provenen d'una prevenció únicament dretana i assimilista, sinó de la consideració, valorada més a Madrid que a la mateixa Barcelona, de que la dinàmica oberta el 14 d'abril a Catalunya, conferia una enorme responsabilitat als seus dirigents la qual no podia ser contestada només amb idealismes, sobretot en el tocant a les relacions amb la República espanyola. Si a Madrid En Macià (i en to menor En Lluís Companys) es salvava d'aquest relatiu menyspreu per la seva llarga trajectòria com a diputat, des de Catalunya, En Jaume Bofill pot tenir la prevenció inicial de considerar al Macià separatista del període 1919-1923; de tota manera el suport popular unànime i l'actuació política d'En Macià-president neutralitzarà de bon

inici l'anterior oposició a la doctrina i a les tàctiques poc ortodoxes del cap d'Estat Català.

Per altra banda es produeix un procés d'aïllament d'En Bofill, dintre del propi Partit Catalanista Republicà. Per un cantó s'ha de considerar el retorn de l'exili d'En Lluís Nicolau d'Olwer, integrat a la dinàmica republicana oficial i amb la seva ràpida preocupació ministerial.¹ En Nicolau representa o encapçala l'ala més esquerrana dintre la pròpia Acció Catalana, i és el president, no compromès, a més, de forma directa amb la derrota i havia de ser esperat com l'antidot que neutralitzés el dretanisme conferit per En Bofill. No es tracta d'una exageració el que hem dit fins aquí ja que s'ha d'entendre en la perspectiva de la gran tensió produïda dins el partit pel resultat d'unes eleccions que venien a enterrar en qüestió d'hores les prèdiques d'autoconfiança bastides des del mes de març de 1930. Però, a més, el resultat de les eleccions i el caràcter de la proclamació del dia 14, obren de cop les diferències entre Acció Catalana i Acció Republicana. En Rovira i Virgili es troba de cop situat fora de la línia que representava el tàndem que ell constituïa amb En Jaume Bofill. Malgrat de mantenir, com veurem, la fidelitat al partit fins a l'estiu d'aquest any, En Rovira i Virgili gairebé només actua públicament, en articles i conferències, com a republicà i en pro de la consecució d'un front comú català que pesi a l'hora de discutir la nova constitució, tema, aquest, del qual n'és un reconegut especialista. En la mateixa línia es troben tots els adherits de les comarques i que procedien d'Acció Republicana o de l'heterogeni republicanisme d'esquerres. Bona part d'aquests

1. El mes de desembre de 1930 havia signat el manifest revolucionari essent nomenat representant català al Comitè revolucionari central.

elements --amb la notoria excepció del nucli tarragonf-- va abandonar de fet el partit ja que segurament ni hi haguessin ingressat d'existir l'Esquerra Republicana en el moment en què es va posar en marxa el procés polític que va aportar a les eleccions i en el que el catalanisme republicà de les "accions" (i després del Partit Catalanista Republicà) era l'única estructura orgànica que ~~de~~ oferia unes millors possibilitats d'èxit. Justament després del 14 d'abril, la direcció d'aquests elements republicans d'esquerra serà lògica; alguns d'ells ocuparan els centres comarcals ja com afiliats a l'Esquerra, d'altres simplement com a simpatitzants actuant, però, en nom del partit d'En Macià.

Per altra banda, els que poden quedar englobats en el sector de joventuts de la pròpia Acció Catalana ajuden a concretar aquest gir brusc del partit, en trobar-se amb força per anar imposant el que En Bofill denominaria "vel.leitats socialitzants", i amb un republicanisme que, ja durant la campanya electoral, havia deixat poc lloc i una credibilitat forçosa a tota consideració de "matís". Amb aquest panorama, amb el que es concreta en bona part la negació de l'anterior bagatge hegemònic d'Acció Catalana, s'acusa la inestabilitat d'una posició que es creu definitivament superada com és la d'un Bofill i Matas, personalitat a la que, encara veladament, s'acusa com un dels màxims responsables de la derrota i envers el qual ja no es fa gaire l'esforç d'entendre la complexitat intel.lectualitzant de la seva ideologia liberal.

A part aquests fets, els quals podrien ampliar-se molt si féssim un estudi "estasiològic" del Partit Catalanista Republicà, trobem un altre punt concurrent que intervé en aquest procés pel qual En Bofill es troba "ultrapassat" i desmarcat amb relació amb el protagonisme que havia tingut fins feia relativament poc. Per a

començament de maig, i com ja hem indicat en un altre lloc, estava prevista l'Assemblea constituent d'Acció Catalana Republicana, òrgan central i barceloní del partit més general. Evidentment, la dita assemblea revestia una importància, encara més gran que l'específica que tenia reservada, per tal com significava la primera oportunitat de fer un balanç conjunt de la derrota i la subsegüent adaptació a les noves circumstàncies, precisament a l'epicentre del fracàs polític. En relació a aquesta significació veiem com l'assemblea del 2 de maig va durar més de set hores. I en tal avinentesa, d'una evident importància, En Jaume Bofill ha d'excusar la seva assistència per malaltia. La seva salut s'està convertint en un dels seus grans hàndicaps, en una gran limitació que li coarta tot intent d'imposició o de contrarestar un moment en què la seva postura es fa progressivament inauguantable.

Encara sota la presidència del Comitè mixt format per elements d'Acció Catalana i Acció Republicana, l'Assemblea constitutiva d'Acció Catalana Republicana (reunida a la Sala Frègoli) va discutir, doncs, qüestions de Gran importància. A part les específiques referents a la constitució del partit,² el que per al nostre tema resulta fonamental és la direcció que pren l'intent per assolir i, sobretot, per a demostrar davant la correlació de forces en potència, que la derrota electoral no havia actuat en perjudici de la cohesió interna del partit i que, contràriament, aquesta continuava mantenint-se intacta per la vigència del principi "Catalunya, Liberalisme, Democràcia, República". Però si resultava important retro-

2. Vid.: L'Assemblea de constitució d'Acció Catalana Republicana, "La Publicitat", 5.V.1931, p. 5. Secció "La Política". Entre les proposicions més importants que s'accepten destaquem les presentades per M. Carrasco i la de Martí Esteve.

bar una línia de prestigi, com a mínim d'autoconfiança en el propi programa, l'essencial era, tant per realisme com per mantenir --i en el seu cas acréixer-- el nombre d'afiliats, aclarir sense embuts quina havia d'ésser en endavant l'adaptació i la subsegüent actuació del partit en la nova situació republicana. Al respecte, la idea d'En Jaume Bofill, repetida oïertament fins a final d'any 1932, era la de que dintre del Partit Catalanista Republicà s'havia d'arribar a la quasi institucionalització de les tendències esquerrana i dretana, tendències, per altra banda, en bona part identificables amb la del laïcisme i confessionalitat. L'ideari liberal, amb tot el que podia significar de filosofia i de forma i patró de comportament quotidià, es convertia, així, en el flexible ideari vinculant que donava forma concreta al conjunt del partit.

A partir d'aquesta concepció que en afectar tan exclusivament els nuclis dirigents denota fins a quin punt En Jaume Bofill comprenia aquestes funcions des d'una perspectiva oligàrquica, la idea del nostre personatge era la de que l'ala esquerrana havia de posar al cobert de la situació oficial, i dominant, i dels seus atacs, al sector dretà del partit. En la situació contrària, això és, abans de l'adveniment de la República, En Jaume Bofill justificarà que en més d'una ocasió havia actuat consegüentment, dabant els atacs provinents de la dreta, ja fos respecte als que sortien de la Lliga, ja dels sovintejats que partien de les jerarquies eclesiàstiques. Per a En Bofill, aquest és l'únic camí que permetrà al Partit Catalanista Republicà d'actuar, de forma sòlida, com a partit de centre³ i evitar que en la política catalana es produeixi l'extrapo-

3. Per a l'exposició d'aquest ideari, vid., per exemple, Jaume Bofill: Una política catalanista, op. cit. p. 87 i ss.

lació dreta-esquerra (Lliga - Esquerra Republicana) que faria perillar la subsistència de l'ideari liberal.

Però en Jaume Bofill no està present a la mencionada assemblea del 2 de maig; ni èticament hagués proposat de forma oberta aquesta tàctica d'ésser-hi, ni la seva posició moral era prou forta com per a imposar una tàctica que proposava molt de matís i un cert funcionar contra corrent. Les intervencions preponderants van córrer a càrrec d'En Rovira i Virgili i En Ll. Nicolau d'Olwer, home que ja sintetitza la postura republicana i oficialista dintre el partit. A més, entre les intervencions destacades, hem de citar la d'En M. Carrasco i Formiguera que, com hem vist, manté una postura, encara que confessional, molt més radical que la d'En Bofill. Precisament En Carrasco serà l'encarregat d'explicar la postura oficial del partit en un article de fons aparegut a la primera plana de "La Publicitat" sota el títol de La nostra posició en el moment present.⁴ En aquest article, En Carrasco reivindica d'entrada la vitalitat del seu partit en base, fonamentalment, a la funcionalitat de la tendència que aquest continua representant. Però, de seguida, l'articulista apunta la imprescindible supeditació al simbolisme de Macià, a la interpartidista "revolució" i al fet del que el seu suport ha d'ésser obra de tota la col·lectivitat ja que ha d'ésser tot Catalunya la que lluiti en pro d'un Estatut que haurà d'articular el principi de l'autodeterminació. De fet, davant la dinàmica política que obre el període constituent, En Carrasco preconitza la posició --dominant al seu partit, per altra banda-- de supeditació a l'Esquerra d'En Macià, i en pro d'una cohesió, que si no podia ser catalana, havia d'afectar al republicanisme català.

4. Vid. "La Publicitat", 6.V.1931, p. 1.

De forma quasi simultània s'havia de provar aquesta tendència. Per un cantó, la Generalitat havia de sortir de l'impasse revolucionari, en bona part per a consolidar la postura interna davant de Madrid i de les seves ganes de contrarestar l'avantatge inicial demostrant jurídicament i tècnica la seva imposició sobre la "varietat republicana" amb qui volia identificar a Catalunya. Per altra banda, En Francesc Macià i "els seus" havien d'abandonar aquell sistema de govern que l'Amadeu Hurtado caracteritza exageradament (i potser de forma entre intencionada i autojustificatòria) però plàstica, com un Consell que, a la manera d'una penya d'amics, es reunia a diari en una intenció que equidistava de les antigues reunions de comitè revolucionari i de la direcció d'un partit en formació, atinent i volent acontentar i integrar les iniciatives dels correligionaris de tot Catalunya. Això, que era perillós de cara a la consideració dels oponents polítics i no únicament antirepublicans, resultava, a curt terme i sobretot, totalment inoperant.

En base al decret del 28 d'abril (ratificat pel del dia 15 del mes següent), decret en el que s'hi introduïen totes les matisacions apuntades per l'Alcalá Zamora i l'Azaña en el transcurs d'unes converses sostingudes bàsicament amb l'Amadeu Hurtado, i que volien ésser l'intent de solució de les primeres tensions sorgides entre la Generalitat i el Govern Provisional, es van convocar eleccions de segon grau destinades a designar els membres de la Diputació Provisional de la Generalitat. Aquest organisme tenia per missió primera i fonamental l'endegar el procés de l'Estatut.

Per aquest plet polític --el que de fet marca l'inici de l'abstencionisme de la Lliga-- el Partit Catalanista Republicà proposa l'acord entre tots els partits polítics catalans, de tal manera que la Diputació resultant sigui la prova incontestable de l'homo-

geneïtat catalana davant de Madrid i en pro de la defensa del principi de l'autodeterminació. La teoria és que la unanimitat democràtica prové del 12 d'abril i que d'ella se'n deriva el principi de que l'Estatut ha d'ésser "obra de tots". Aquesta línia la preconitzarà insistentment el Partit Catalanista Republicà des d'un bon començament. I el cert és que, per un cantó, necessita "aigualir" l'incontestable triomf de l'Esquerra Republicana de Catalunya; i no creiem pecar de malintencionats en apuntar que --bé que subjectivament o objectiva-- aquests homes estaven convençuts, en base a la seva bona fe republicana, que la seva entrada al poder desbancaria una colla de joves que no eren capaços d'endegar la República. És molt curiós que En Jaume Bofill apunti el que és lícit que la República es pot permetre, en el seu inici, actuar fins una mica barroerament; contràriament, el nostre autor no creu tolerable el que la República naixent actuï de manera que se li pugui imputar manca de classe. En Bofill té una concepció que s'adapta a un sistema de lligues polítiques i no de partits i per al qual la "massa" dóna la seva confiança política a una oligarquia que, en base a representar un conjunt d'idees genèriques i pel seu comportament democràtic, coherent i tècnic, pot ésser dipositària d'una confiança generalitzada. En una conjuntura favorable, això significa actuar vertaderament com a "polític de govern"; en canvi, en els moments "d'exacerbació passional" com els subsegüents al canvi de règim, aquest sector es replega i ha d'intentar actuar com a intel·ligència. En l'inicial moment 1918-1920, hem vist com En Bofill encapçalava una iniciativa d'aquest tipus, amb aquell "grup fabià" que responia a la "guerra social" i a la situació monàrquica. Si aquesta idea no es tenia molt clara i arrelada (com succeïa en bona part dels homes del Partit Catalanista Republicà), el més lògic, però, era intentar actuar

de republicà i d'alguna manera en funció de l'abassegador triomf de l'Esquerra.

De totes maneres, aquesta serà una tendència que no es concretarà fins al final de 1932, en el moment en què el sistema de majories obligarà l'aliança preelectoral i quan la Lliga, en ple procés de reestructuració, presenti realment una alternativa de dretes dintre la República. La lluita per imposar la representació proporcional serà un dels grans cavalls de batalla dels nuclis minoritaris, i En Jaume Bofill se sentirà totalment integrat en ella. El mes de maig de 1931 es predica la unanimitat de la política catalana,⁵ en la línia tàctica de que aquesta és l'única solució on pot arribar Catalunya després d'aterrar "l'obstacle tradicional" que representava la monarquia.⁶ En aquesta línia, En Rovira i Virgili havia encetat, el dia 16 de maig, un cicle de conferències convocat pel Foment Autonomista Català --entitat creada el 1902-- sota el títol genèric de La nova solidaritat catalana i republicana.

Però aquesta tendència panasolidària va fracassar el dia 20 del mateix mes.⁷ En Jaume Bofill opina que no es va trencar cap pacte, ja que aquest mai no havia existit i sí només el compromís, quasi obligat, de no trencar l'equilibri fixat en les eleccions del 12 d'abril. I en aquest sentit, el triomf de l'Esquerra donava peu a poques concessions; i la dreta, la Lliga la primera, no va tenir cap tipus de força per a imposar quelcom a l'hora de pactar. A l'hora de la veritat, en les eleccions del dia 24 de maig, l'Esquerra Republicana de Catalunya hi va concórrer sola, comptant amb la su-

5. Vid. "Crònica" Per la unitat de Catalunya, "La Publicitat", 15.V.1931, p. 1.

6. Vid.: J. S.: "Comentari", L'hora de la unanimitat, "La Publicitat", 17.V.1931, p. 1.

7. Vid. "Crònica" L'acord frustrat, "La Publicitat", 21.V.1931, p. 1.

bordinació de la Unió Socialista de Catalunya i del Partit Catalana Republicà. Sense cap mena de dubte, però, la campanya menor pel domini de l'Assemblea provisional de la Generalitat prologa i marca la pauta de la radicalització esquerrana que es concretarà i coincidirà amb la campanya electoral per a diputats a Corts.

x x x

Hem de fer un parèntesi per a concretar aquesta línia d'esdeveniments en el cas concret d'En Bofill que ara ens interessa de manera especial. No podem córrer el risc de plantejar les coses de forma que ens veiem quasi precisats a realitzar una història "total" del període republicà per anar fent-ne sobresortir brevíssims episodis en els que, mai de forma destacada, apareixeria la participació d'En Jaume Bofill.

Hem parlat d'una evident radicalització social amb la intenció d'apuntar que es tracta d'una tendència, subsegüent a la proclamació de la República, que afecta de ple En Bofill, perquè compromet el seu centrisme quasi vital. Sobrepassa la seva explicació interna el marc concret del nostre treball, però podem apuntar uns aspectes d'entre els que més hem de destacar a tenor de com apareixen --i amb la freqüència amb què ho fan-- en algunes breus notes personals d'En Bofill, i que per la manera d'ésser tractats sobre la marxa, ens sembla que l'afecten més per la forma d'aconduir-los des del Consell de la Generalitat, que per la pròpia gravetat dels problemes en si.

En un moment, En Jaume Bofill fa una referència indirecta, per exemple, a la bel·ligèrancia que es dona des de la Presidència a tot un cúmul d'iniciatives, consells i quasi imposicions populars

que es comencen a rebre des dels primers dies,⁸ que poden arribar a explicar alguns aspectes de la participació popular en el procés del canvi i, indirectament, de com el veu el mateix poble, i que el mateix Macià va estimular amb uns comentaris a la premsa arran de la celebració de la "festa cívica" de Sant Jordi.⁹ En aquesta línia dels consells arribats a la Presidència, podem destacar els "anònims" que fan referència, provinents de l'esquerra o de l'ala extrema del separatisme, a la necessitat que En Macià es retiri, puix que va acomplir tan bé el seu paper de cabdill de "l'estrella solitària", com malament està gestionant l'actual presidència.

Molt més important o determinant i peremptori que aquest allau de propostes, en l'estudi del qual hauria d'integrar-se les tècniques del camp de la semàntica, resulta el procés de conscienciació del "perill", progressivament concretat, que ha d'arribar des del camp obrer actuant sobre el jove i feble poder republicà, i que ve a ser, en la seva estrident faceta de l'atur forçós, un subproducte de la crisi econòmica creixent i de la manca de recursos institucionals que ha llegat la descomposició burocràtica i total del règim monàrquic. Com a "tècnic" en assumptes de beneficència i política social, En Bofill segeueix de lluny però amb atenció la forma d'actuar al respecte de la Conselleria d'Economia i Treball que dirigeix En Serra i Moret. Aquest, el dia 21 d'abril, es va posar al

-
8. A un nivell anecdòtic però que pot ésser indicatiu, recordo que el meu avi matern, Ricard Imbert, "federal de tota la vida", va enviar a Macià des de Buenos Aires, ja el dia 15 d'abril, una proposta d'enderrocament del castell de Montjuïc per aixecar al seu lloc una monumental font lluminosa dedicada a la llibertat dels pobles, que fos l'enveja de tot el món. S'acomiada amb l'obligat "Salut i República".
9. Per a realitzar aquest estudi --que personalment tinc començat-- és obligada la consulta de l'Arxiu General de la Generalitat, lligalls 3.563 i 3.569.

davant d'una comissió dels "obrers sense feina" que intentava de seguida una mobilització popular que suplís les poques atribucions de què disposava al respecte la dita Comissió. D'entre les entitats mobilitzades, hem de destacar el CADCI, entitat que el mes de febrer de 1931 havia conseguit rehabilitar la seva junta directiva, amb les seves seccions de subsidi a l'acomiadament, secció mutualitat, la caixa contra l'atur forçós o la secció permanent d'Organització i Treball que, a finals de 1931, compta amb uns 7.500 afiliats i la creació, també en aquest períodem del Gremi de Dependents Detallistes; els estudis, estadístiques, enquestes i recaptos dutes a terme des del CADCI van arribar a tenir una importància rellevant.¹⁰

A part d'això va funcionar una llista pública, subscripció pro-obrers sense feina, que des de finals d'abril es va convertir en afer de gran repercussió; en aquesta llista, de manera individual o col·lectiva, hi va anar contribuint tothom que se sentia vinculat a la República, aconduint, la propaganda periodística, la contribució econòmica cap al camp del compliment d'un deure cívic i de "catalanitat".¹¹

El Consell de la Generalitat va poder comptar, per altra banda, amb la prestigiosa actuació d'En Lluís Companys al Govern Civil,¹² càrrec realment compromès des del qual va salvar més d'un conflicte i des del qual va fer possible que a Barcelona avortés el moviment contrarevolucionari que a Madrid provocava la crema de convents del dia 11 de maig. En combinació amb aquesta actuació, el

10. Vid., a més, revista "Acció", especialment el número corresponent al mes de desembre de 1931, al fons de fulls volants de l'A.H.M.

11. Vid. Arxiu General Generalitat, lligall 3.563.

12. Vid., per exemple, Ossorio y Gallardo: Vida y sacrificio de Companys, Buenos Aires, 1943.

prestigi personal d'En Francesc Macià entre la classe obrera (només igualat pel d'En Companya), va servir també, en més d'una ocasió, per a tallar algun important conflicte, com en el cas de la vaga del port del mes de maig. Però, en el seu conjunt, la contestació des de l'esquerra va impressionar els homes d'En Macià, els quals, per altra banda, havien après a valorar molt la col.laboració i la força, sobretot de la CNT, des dels seus anys de conspiradors.

En la consideració de que és En Bofill qui centra el nostre treball, al camp de la cultura i de l'ensenyament hauríem de conferir-li una major transcendència. No obstant la innegable importància de la tasca exercida a l'Ajuntament i a la Mancomunitat, en aquest moment de renovació que a finals del mes d'abril en Serra i Hunter qualificava com el vertader nucli de la revolució, En Jaume Bofill no consta oficialment quasi enlloc. Únicament el trobem com a membre de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, i encara aquí En Bofill pràcticament no figura en cap tasca de les que aquesta entitat va emprendre col.laborant en el procés de catalanització de l'ensenyament iniciat o aconduït per la Generalitat. L'Associació Protectora, des del moment en què, pel decret del ministre Marcel·lí Domingo, es va aconseguir la cooficialitat de l'educació i el que es pogués ensenyar --fins als vuit anys-- en la llengua materna o en l'escolliada pels pares de l'alumne, va iniciar una activa campanya destinada, sobretot, a organitzar curssets de català per als mestres residents fora de Barcelona. Aquesta activitat contribuïa a la posta en pràctica de la part dispositiva del Decret d'Instrucció Pública sobre bilingüisme, de finals d'abril, en el qual es facultava a la Universitat de Barcelona (per mitjà del seu Seminari de Pedagogia) i als restants organismes culturals dependents de la Generalitat perquè facilitessin el compliment del de-

cret als mestres ja nomenats i que no sabessin el català. Es tracta aquí d'una concreció del procés, en marxa entre abril i maig, que tendia a homologar o a consolidar en els seus càrrecs respectius el personal de l'administració anterior, molt especialment els de l'administració municipal.

Des del dia 18 d'abril, En Rafael Campalans tenia demanada la dimissió del seu càrrec de Conseller d'Instrucció Pública, dimissió que no li va ser acceptada fins a la sessió del Consell del dia 29 del mateix mes. Serà En Gassol, amb la col.laboració d'En Xirau, l'Alomar, l'Ainaud i el mestre Vives, qui tirarà endavant aquesta tasca de catalanització. I per donar unitat a tota aquesta empresa, des de la Conselleria de la Generalitat, es va coordinar l'actuació de l'abans mencionat Seminari de Pedagogia de la Universitat, del Patronat Escolar de Barcelona i del Consell d'Inspectors de Primera Ensenyança de l'Estat. Aquest supraorganisme seria l'encarregat de recabar la cooperació de tot un cúmul d'organismes preexistents o en procés de reorganització interna com era el cas de l'oficina corresponent de l'Institut d'Estudis Catalans.

De fet no tenim cap notícia concreta de la participació d'En Jaume Bofill en tota aquesta inicial mobilització, ni en l'organització de l'Escola d'Estiu, en la publicació de textos escolars adequats (en els populars "Llibres de Ciutadania" o similars) o en una oficina que es va crear amb la finalitat de catalanitzar els serveis públics, les oficines, els rètols, etc. És segur que segueix tot aquest procés amb una gran atenció, amb una atenció professional i política, però en el cas que hagués exercit algun tipus de funció, potser escadussera i sota la forma de consell, el cert és que devia ser tan poc significativa com perquè, venint d'un home de la significació d'En Jaume Bofill, no fos destacada amb una certa relle-

vància o continuïtat; fins resulta sorprenent la forma com el seu nom desapareix de la premsa del moment, donant la sensació, a l'estudiós que enceta el tema de la República, que és un personatge d'última fila. Al respecte és molt indicatiu l'arxiu particular del nostre personatge: per al període republicà el volum general de la documentació minva considerablement, i el que desapareix són els projectes i no diríem tant els projectes del mateix Bofill, individuals o amb col.laboració, com tota aquella colla de projectes i memòries que li eren tramesos en el període anterior a la dictadura per a la consulta o consell previs a la seva presentació, o, simplement, en motiu dels càrrecs ocupats per En Bofill en els organismes encarregats de rebre'ls.

En un pla general podem afegir, sense que el fet tingui una major transcendència ni que la idea sigui privativa d'En Bofill, que aquest se sent preocupat perquè l'actuació de la Generalitat pugui passar, des d'aquest període inicial, com una manifestació més del centralisme barceloní. Com ja hem vist anteriorment, la participació d'En Bofill en la difusió de la tendència descentralitzadora havia estat activa i per a ell responia a les exigències de la seva concepció organicista i a l'empremta de l'organicisme noucentista tan lligats al mestratge d'En Prat de la Riba. Ara es farà ressò de la propaganda oficial, i alhora propugnarà en el mateix sentit, de cara a que l'Assemblea provisional de la Generalitat vingui a potenciar les peculiaritats comarcals, alhora que a trencar l'exclusivisme de l'actuació del Consell. Tot plegat, però, hem apuntat un quadre del que, fins respectant les preocupacions bàsiques del propi Bofill, se'n dedueix a primera vista la reserva i el desmarcament respecte la República. Aquesta és una tendència que ell mateix ajuda a accentuar quan decideix, mantenint-se en això

conseqüent amb la seva línia de comportament ètic per sobre de tot, no publicar pràcticament res a "La Publicitat" per no contradir ni amb el testimoni dels seus articles, una línia oficial del partit respecte de la que se sent progressivament allunyat.

x x x

En el pla polític, i per reemprendre la línia deixada més amunt, succeeix, evidentment, una cosa similar. En Jaume Bofill, que representa una ala d'un partit i tota una tendència política dintre Catalunya, alhora que és una rellevant personalitat, és, a més o per això, vice-president del Partit Catalanista Republicà. No obstant, l'únic càrrec oficial que assolirà serà un lloc a la Diputació provisional per Puigcerdà, davant d'un candidat "desconegut" de l'Esquerra anomenat Xandri¹³ i que seguint la tònica general no s'ha vingut a una coalició republicana i catalana. Un parell de dies més tard, sortia una nota oficial del Partit Catalanista Republicà en la que es mira d'apuntar intencionadament que el partit ha guanyat a tot arreu on s'ha presentat, ja que la gent continua valorant el carisma de demòcrates constructius que representen, passant, al nostre entendre sobrevalorant els fets, a justificar com l'èxit haurà ajudat a concretar un procés de depuració del partit, procés beneficiós de cara a les eleccions a Corts (convocades el dia 3 de juny i segons el decret electoral difós el dia 9 del mes anterior). La nota donava també compte de la visita de compliment feta pels diputats del Partit Catalanista Republicà, Jaume Bofill, A. Bastardas i Martí Esteve al president Macià, en la qual asseguren que la

13. Els resultats son: Jaume Bofill, 182 vots; Xandri, 52 vots.

seva desinteressada col.laboració s'intensificarà, sobretot, en la qüestió de l'Estatut.¹⁴

Sota la presidència d'En Jaume Carner i amb un missatge especial del president Macià, la Diputació provisional de la Generalitat va obrir les seves sessions el dia 9 de juny, configurant-se de seguida --en la tercera sessió formal d'aquesta primera Assemblea la Ponència de l'Estatut que poc després es reuniria a Núria per a la ràpida redacció del projecte de l'Estatut de Catalunya. En Martí Esteve integrava la Comissió de Núria en representació del Partit Catalanista Republicà. A la ja mencionada tercera sessió, celebrada el dia 11 de juny, En Jaume Bofill va fer la seva primera intervenció oratòria a l'Assemblea, significat aquesta la resposta oficial del partit del que en presidia la minoria als discursos d'En Jaume Carner i d'En Francesc Macià.

Després de glossar aquests discursos, En Bofill va alabar significativament el seu "oponent polític", En Marcel·lí Domingo, per la seva actuació al Ministeri d'Instrucció Pública, i molt especialment perquè, en el decret sobre el bilingüisme, havia donat cos al valor de la reivindicació de la llengua. S'ha de tenir en compte que pocs dies abans d'aquesta intervenció d'En Bofill, la renovació cultural de Catalunya s'havia vist enormement potenciada amb la creació de la Comissió de Cultura de la Generalitat i amb la presentació del Projecte de l'Estatut universitari, text del qual En Bofill destacarà el valor doctrinari del seu Preàmbul.¹⁵ La resta de

14. Vid. "La Publicitat", 27.V.1931, p. 3.

15. Aquí s'iniciarà (dia 13 de juny) una interessant col.laboració de l'Ateneu Enciclopèdic Popular amb la Comissió de Cultura destinada a fer accessible la formació universitària al món obrer.

la intervenció oratòria d'En Jaume Bofill va estar dedicada al tema central de l'Estatut, reincident en idees ja dites per ell mateix amb anterioritat, en el sentit de proclamar la necessitat de que es concretés una concòrdia interna catalana, que hauria d'ampliar-se fins a adquirir proporcions de solidaritat, precisarà, i que fos un avís incontestable per a Madrid a l'hora d'intentar manipular-lo. Per al moment en què es passi la redacció efectiva del Projecte, En Bofill recomana que es tingui en compte el que, sense fonamentar la Hisenda autònoma, serà sempre poc perdurable la solució de llibertat que es pretén aportar amb l'Estatut. I acabarà En Bofill el seu parlament amb la consideració tàctica de que, malgrat haver de seguir confiant amb la resolució del Pacte de Sant Sebastià, no resultarà convenient confraternitzar massa amb la política espanyola mentre no es concretin definitivament les bases d'aquesta relació, amb l'aprovació de l'Estatut. Al respecte, i en notes disperses posteriors, En Bofill es queixaria de que tot el tràmit que havia de culminar amb el lliurament del text català a les Corts havia resultat massa lent, ja que, en el moment del lliurament, Catalunya es trobava ja enfrontada amb un Govern que havia sortit de la primera fase dèbil de provisionalitat.

Abans de seguir endavant amb l'actuació i el criteri d'En Bofill respecte l'Assemblea provisional de la Generalitat, hem de fer referència a l'episodi --trist per a En Bofill-- de les eleccions de diputats a Corts. Des de començament del mes de juny, el Partit Catalanista Republicà havia declarat que no es presentaria per Barcelona capital; sobre aquesta base, el dia 9 de juny, Carles Pi i Sunyer i J. Sunyol havien fet pública la candidatura del partit. No obstant, el dia 18 del mateix mes es va fer pública la presentació

de J. Barbey, A. Bastardas, Jaume Bofill i Ll. Nicolau d'Olwer com a candidats a Corts del Partit Catalanista Republicà en la demarcació de Barcelona capital.¹⁶ Era el mateix dia en què En Joan A. Maragall feia pública i justificava, des de les planes de "La Publicitat", l'ensorrada del Comitè Pro-Unitat Catalana, que havia volgut impulsar la "Unió Catalanista", intervenint (com veurem) en l'inici de la campanya pro-Estatut, amb motiu de la commemoració de les Bases de Manresa.

La campanya electoral del Partit Catalanista Republicà va ser pobríssima. S'ha de tenir en compte que En Lluís Nicolau d'Olwer, màxim exponent del partit, reemprenia el seu contacte directe amb els electors barcelonins després de deu mesos, motiu aquell en què ho havia fet per glossar la importància del Pacte de Sant Sebastià; per altra banda, En Bofill, vice-president del partit, gaudeix d'una popularitat i un predicament en franc retrocés.¹⁷ La derrota del Partit Catalanista Republicà a les eleccions del dia 28 no podia ser més sonada, només sortiria elegit En Nicolau d'Olwer i encara a una considerable distància d'En Francesc Macià; En Jaume Bofill en sortia estrepitosament derrotat. Les xifres estalvien qualsevol comentari: Francesc Macià, 109.302 vots; Lluís Nicolau d'Olwer, 43.322 vots; Jaume Bofill: 12.676 vots.¹⁸ Tot plegat, i encara considerant el carisma aglutinador del president de la Generalitat, els resultats de les eleccions ens fan dubtar de la solidesa i arrelament, com a mínim, d'Acció Catalana Republicana a Barcelona, delega-

16. En aquest moment, el cens electoral és d'uns 250.000 electors repartits en 517 seccions.

17. Vid. Acte electoral del Partit Catalanista Republicà al local d'Acció Catalana Republicana (25.VI.1931). "La Publicitat", 26.VI.1931, p. 5.

18. Per al resultat de les eleccions, vid., per exemple, "La Publicitat", núm. 17.750, 30.VI.1931. Veure, a més, La premsa de Bar-

ció regional aquesta que, per altra banda, comptava oficialment amb l'adhesió de les següents entitats: Acció Catalana de la Barceloneta, Ateneu Barcelonista Barcelona Vella, Centre d'Acció Catalana del districte III, Acció Catalana de Sarrià i Bonanova, Acció Catalana Republicana del Districte V, Ateneu Català Republicà del Districte VI, Casal Republicà Democràtic del Districte VII, Centre d'Acció Catalana Republicana de la Bordeta, Casino de Sants, Centre d'Acció Republicana d'Hostafrancs, Ateneu Gracienc d'Acció Catalana, Casal Federal del Guinardó, Centre Català Republicà de Sant Andreu, Ateneu Catalanista Republicà de Sant Martí i el Centre Catalanista Republicà del Poble Nou.

En l'ordre de les crítiques a l'Assemblea provisional de què formava part, En Bofill anirà demostrant i sintetitzant, bàsicament, el seu allunyament i censura envers els procediments emprats pels homes de l'Esquerra Republicana, en la conducció política, legal y burocràtica de Catalunya. Ja hem vist com des de l'inici, censura la conducció política d'En Macià i el precedent que aquest va fonamentant respecte les relacions entre Catalunya i Madrid. Bé és cert que En Bofill, en les seves intervencions públiques, avantposa la glòria d'En Macià per haver consolidat la revolució catalana del 14 d'abril a base de les transaccions i sacrificis del dia 17 d'aquell mes; però el nostre personatge no tolerarà el que l'Alcalá Zamora i En Francesc Macià hagin "cancel·lat" el plurisecular cesarisme monàrquic precisament seguint procediments propis d'un Felip V. En Bofill, fent el paral·lelisme amb aquell "Habiendo paci-

celona davant les eleccions, "La Publicitat", 1.VII.1931; i, J.A. González Casanova: Elecciones en Barcelona (1931-1936), Madrid, ed. Tecnos, 1969.

ficado...", afirma que el decret del president provisional de la República, de la constatació d'un fet --ja sigui la pacificació per les armes o la proclamació de la República-- en fa derivar la declaració d'un dret: en 1714 "tocaba a mi Soberanía ejercer Gobierno en él" i, en 1931, el que la Generalitat pugui organitzar-se el seu propi govern. Perillós començament, sempre segons En Bofill, que veu continuat en el personalisme i en el presidencialisme d'En Macià, crítica que farà extensiva a l'actuació "despòtica" de l'Esquerra Republicana de Catalunya, i del fet que, precisament en la fase interina que s'ha de continuar fins a la definitiva promulgació de l'Estatut, el president no sigui "l'home de tots", sinó, contràriament, l'home d'un partit. Des del camp de l'Esquerra, el raonament contrari feia al·lusió al fet que, precisament en aquesta fase d'interinitat, era imprescindible aquest tipus d'actuació per tal de consolidar la revolució a Catalunya i la personalitat de Catalunya respecte la resta d'Espanya.

Per aquest camí, En Jaume Bofill, a part de criticar el que l'Estatut no es podrà presentar com l'obra i el text de tot Catalunya, pot posar en dubte la significació i representativitat de la pròpia Assemblea provisional. Per altra banda, el Consell de la Generalitat, Consell de l'Esquerra i no representatiu de la "unió sagrada" que segons En Bofill necessitava Catalunya, no va actuant segons un pla polític, nacional i forçosament preestablert i coordinat i, per tant, eficaç; la participació d'En Carner, d'En Coromines i de l'Hurtado és relacionada amb aquests fets com una prova més de la irregularitat política i de la parcialitat en què ha persistit l'actuació del poder republicà de Catalunya. Ni tan sols s'ha pensat --precisarà En Bofill preocupat pel concepte d'eficàcia-- en integrar a les tasques de Govern a representants de les "grans re-

gions" de Catalunya; la incorporació dels comissaris com a consellers adjunts, només ha pal·liat parcialment un error que també ho és de predicció. En Bofill critica també durament el que sota l'excusa, que ell considera provadament falsa, de que el Consell de la Generalitat vol ser la continuació de l'anterior Comitè revolucionari, s'ha arribat a donar una perillosa pluralitat de càrrecs en molts consellers, fet aquest que "implica dificultats materials sumament molestes",¹⁹ quedant obligada l'Assemblea provisional a coordinar les seves escadusseres sessions amb les de l'Ajuntament i a aprofitar, a més, els interregnes parlamentaris de les Corts constituents.

Aquests aspectes tècnics són els que el preocupen d'una manera més incisiva ja que, com hem apuntat en altres ocasions, afecten de ple la seva idea orgànica de Govern i la seva particular condició de "servidor públic", amb un provat rendiment que fa derivar de la innegable preparació que l'ha precedit. No ens ha de sorprendre, per exemple, que es queixi que el Butlletí de la Generalitat no surti de forma regular (segons declaracions d'En Nacià del 7 de maig) i, a sobre, no es reparteixi puntualment als diputats, els quals acudeixen, per altra banda, a les sessions de l'Assemblea sense disposar d'aquells informes complets que repartia la Mancomunitat i que facilitaven la disucció alhora que la feien molt més operativa. Per altra banda, resulta fins a cert punt significatiu el que En Bofill destaquí la frase d'En Ventura Gassol, dita a la primera reunió de la Comissió de Cultura després de la seva reorga-

19. La majoria d'aquests conceptes i crítiques es troben a la intervenció d'En Jaume Bofill a l'Assemblea provisional que nosaltres hem titulat (Debat Polític. Per una revisió de l'estructura de la Generalitat) "Butlletí de la Generalitat de Catalunya", Any II, suplement al núm. 2 (30.I.1932). Vid. la reproducció parcial d'aquest discurs a l'Apèndix documental annex.

nització (24 de juny) evocant la memòria d'En Prat de la Riba i de la seva obra, per passar després a què havien de tirar al dret, aprofitant el moment d'interinitat, per a fer la realment urgent obra de cultura. En Bofill recull aquesta frase i la destaca --imaginem-- entre sorprès i complagut de que s'hagi de retre homenatge al seu mestre en un moment qualitativament i quantitativament tan diferent. A part la solidesa de l'obra d'En Prat, no hi ha dubte que aquest s'enfrontava amb un cens d'intel.lectuals i d'institucions a coordinar realment reduït i el país en un grau de mobilització i d'eferescència molt diferent del que apareix a l'estiu de 1931.

A part de que marginalment poguem apuntar que la sessió (16 de gener) de l'Assemblea on Bofill planteja aquesta revisió de la trajectòria i el funcionament orgànic de la Generalitat, representava un debat polític que la minoria del Partit Catalanista Republicà venia demanant des de feia temps, concretament des del 24 de novembre de 1931 i per mediació de l'A. Bastardas, i que justificava per la sorda crisi endèmica per la que atravessava el Consell de la Generalitat,²⁰ la nostra atenció se centra en aquests aspectes "tècnics", de detall i matís per al conjunt de l'evolució general republicana, però que de forma molt més intensa ens trasllueixen la significació d'un Bofill i, amb ell, encara que en progressiva descomposició, la postura i la mentalitat de tot un sector català.

El cert és que en cap moment En Bofill actuarà seguint un afany obstruccionista respecte la República, entre altres raons, perquè està convençut de la seva valuosa contribució a l'adveniment d'un

20. Vid. en concret Apèndix final on figura algun dels paràgrafs en què En Bofill analitza la crisi de la que n'és principal detonador la dimissió del conseller Vidal i Raurell.

règim amb el que està teòricament identificat. El que succeeix és que no concebirà mai com a excusa les raons que dóna l'Esquerra Republicana des del Consell per a retardar la seva actuació concreta. La manca de facultats, de mitjans econòmics o de temps que avantposa el Consell de la Generalitat, el gener de 1932 es presenten a En Bofill com l'encobriment d'una manca fonamental de capacitat i de funcionament tècnic i organitzat. Des d'aquesta perspectiva hem de considerar la proposició que la minoria del Partit Catalanista Republicà presenta a la sessió a què ens anem referint i que encapçala En Jaume Bofill.²¹

A l'inici d'aquesta proposició hi llegim que:

"Els estudis de Dret públic local i la formació d'una burocràcia apta i dotada d'un esperit ampli havien trobat en institucions catalanes d'abans de la Dictadura --Escola de Funcionaris, Setmanes municipals, etc.-- organismes propulsors eficaços que començaven a formar una veritable escola."²²

Es tracta d'una vella concepció de la gestió pública amb la que En Bofill hi està compromès ben bé des de 1910. Però, a més, es tracta d'una reivindicació de la seva pròpia funcionalitat dintre la dinàmica catalana, en el sentit de que des dels primers llocs ha ajudat a posar en pràctica la idea de que no és possible de posar en marxa un canvi substancial sense comptar amb la nova i corresponent burocràcia que el concreti. "Tota evolució necessita la seva burocràcia"

21. Els altres signants són: Martí Esteve, J. de Garganta, F. Xavier Rúbies, P. Lloret, A. Bastardas, Laureà Dalmau i Antoni Calderó.

22. "Butlletí de la Generalitat de Catalunya", op. cit. p. 54.

postulava En Cambó els anys deu, i En Bofill ha anat essent fidel a aquesta consigna fins arribar al moment republicà previ a la promulgació de l'Estatut en què la creu d'una evidència incontestable. A part de l'habitual primer punt referent a què la proposició "sigui declarada urgent", aquesta es concreta en:

"2n: Que el Consell de la Generalitat doni la màxima amplitud i estimuli la concurrència a l'Escola de Funcionaris i doni validesa oficial als títols que expedeixi. 3r.: Que creï, en relació amb la mateixa Escola, una oficina que estableixi el nexa indispensable entre tot el secretariat català."²³

En la subsegüent intervenció de defensa d'aquesta proposició, En Jaume Bofill aboca conceptes encara més significatius. D'entrada ja la fa derivar de la necessitat de "preparar els fonaments del futur règim autonòmic de Catalunya" en el camp de les realitzacions que precisen un llarg període preparatori. Per a En Bofill, l'Escola de Mestres i l'Escola de Funcionaris són els màxims exponents d'una "mentalitat" d'organització estatal i en això posa el significatiu exemple de la Tercera República francesa. Es tracta de crear en els funcionaris un esperit de col·lectivitat, tècnic, al marge de les ideologies de Govern, i un esperit de catalanitat imprescindible perquè les corporacions autonòmiques tinguin un "contingut substantiu".

Participació d'En Jaume Bofill en la campanya pro-Estatut

De tota manera resultava lògica la consideració de l'Estatut

23. Idem.

com a qüestió prèvia per part de l'Esquerra Republicana de Catalunya; també per a En Bofill, a nivell polític, li va marcant una situació i una evolució determinades. Resultaria quasi absurd reincidir en què el tema de l'Estatut és una qüestió central de la història catalana, sobretot, fins al setembre de 1932.²⁴ No obstant, des de la nostra òptica queda plenament justificada aquesta apreciació inicial quan considerem que En Bofill va sobreviure relativament poc l'aprovació de l'Estatut per les Corts centrals i, per tant, la seva etapa republicana queda centrada per complet en aquest plet, en el qual, per altra banda i malgrat el pes de tota la seva anterior trajectòria, hi ha de contribuir amb poca eficàcia ja que no es troba en possessió de cap càrrec oficial d'una certa importància.

Contràriament al que assegura l'Albertí al seu diccionari biogràfic (per altra banda d'inqüestionable utilitat),²⁵ En Bofill no va ser a Núria amb la Ponència de l'Estatut que havia delegat la Diputació provisional. En canvi, sí que va integrar, juntament amb En Martí Esteve i en representació de la minoria de Partit Catalanista Republicà, la Comissió parlamentària encarregada de revisar el text de Núria, projecte que acabava de redactar-se el 20 de juny. Relativament important per a nosaltres, la participació d'En Jaume Bofill en aquesta assemblea va ser la d'un polític desfasat d'un partit derrotat i contestat públicament i que representa una minoria dintre l'Assemblea provisional de la Generalitat.

En les sessions preliminars de la Comissió, En Bofill, a part d'altres qüestions tècniques i de detall, potenciarà una moció

24. Hem de destacar la importància del recent estudi de M. Gerpe: L'Estatut d'Autonomia de Catalunya i l'Estat Integral, Barcelona, Ed. 62, col. "Estudis i Documents", 29, 1977, 432 ps.

25. Diccionari Biogràfic, Barcelona, ed. Albertí, 1966. Atenció ja

de fons que fa referència al caràcter presidencialista i de suport a les majories que per a ell respira el conjunt del projecte. Ja En Martí Esteve havia pressionat en aquest sentit a l'hotel de Núria; ara, En Bofill torna al tema de la representació proporcional per considerar, sempre tan fidel a la seva postura intel·lectualitzant i d'homede principis que: "(...) La Representació Proporcional té inconvenients d'ordre pràctic, especialment en països políticament ineducats, però és la modalitat del sufragi que més afina el sentit, materialment totalitari i ideològicament integral, de la Democràcia".²⁶ La idea d'En Bofill és que l'Estatut ha d'ésser un consens de voluntats, obra de tot Catalunya, un text en el que, "assegurada la catalanitat", aquesta no es presenti com un sentiment "res-closit" per l'articulat del Projecte: Catalunya sencera té dret i obligació de revisar el text, ja que l'Estatut --sempre per a En Bofill-- ha d'ésser el vot que fa Catalunya de democràcia i de liberalisme. Per a En Bofill, es complementa el respecte liberaldemocràtic als drets individuals amb la màxima de que "tota la sobirania ha de recaure en el Parlament, això és, en el poble. Tot, en la Generalitat, serà discutible, des de la més alta magistratura al més humil ciutadà".²⁷

Per altra banda, En Bofill condemna, amb evident intencionalitat, els partits que "especulen amb les divisions dels ciutadans"

que també li atribueix equivocadament una acta de diputat a les Corts constituents de la República.

26. Jaume Bofill: Una política catalanista, op. cit. p. 34.

27. Jaume Bofill: Notes sobre la sessió del 14 de juliol a "Notes sobre sessions de l'Assemblea provisional de la Generalitat", cinc quartilles, R² i V² manuscrit. Arxiu particular Jaume Bofill i Matas, Secció Manuscrits (6), Subg. Política - Catalunya (3).

i que, com que "el seu objectiu és prosperar", "fomenten les passions del moment". Contràriament, En Bofill propugna la cooperació de tots els ciutadans, la potenciació del "sentiment liberal" que permet superar punts de discrepància buscant "fórmules d'avinença o de modus vivendi".²⁸ Amb l'exposició de tot aquest conjunt d'idees al si de la Comissió encarregada de revisar el text de Núria,²⁹ En Bofill provocaria la reacció dels comissionats de l'Esquerra, els quals, davant l'amenaça d'En Bofill de defensar la representació proporcional a l'Assemblea general, van respondre amb la de tirar al dret i "(...) fer-se la majoria, tota sola, un Estatut, no nacional, sinó partidista (...)".³⁰ Evidentment, pot tractar-se d'una exageració d'En Jaume Bofill; no obstant, tampoc no l'hem d'infravalorar, tant pel caràcter monogràfic del nostre treball, com perquè representa, en alguna mesura, la manifestació d'una heterogeneïtat dintre el bloc republicà que si en el cas d'un Bofill pot tenir una relativa transcendència, mostren ja una major significació en tractar-se, per exemple, del cas de la dimissió de l'Alcalá Zamora després de la votació dels articles que s'inclouran a la Constitució al respecte de la qüestió religiosa. S'ha d'anar en compte de no caure en l'error sovintejat de prendre un camí massa lineal, partint, com ocorre en la majoria d'ocasions, d'estudis massa marcadament sectorials.

-
28. Jaume Bofill: Notes varies sobre política, catalanisme, religió, qüestió social, Constitució, Estatut... (principis 1932). 20 quartilles R^e i V^e manuscrits. Arx. particular Jaume Bofill, Secció Manuscrits (6) Subg. Política-Catalunya (3), p. 18.
29. S'ha de recordar que el text que se'ls presentava venia ja modificat per les matisacions introduïdes per Azaña i Alcalá Zamora en el transcurs de les converses prèvies mantingudes amb Hurtado, Campalans i Carner.
30. Jaume Bofill: Una política catalanista, op. cit. p. 35. Una visió i apreciació retrospectives les podem veure en el que En J.

El projecte d'Estatut va ser aprovat a la sessió de l'Assemblea provisional corresponent al dia 14 de juliol. A partir d'aquí, havia de passar per una votació prèvia dels ajuntaments (es podien pronunciar, com a terme màxim, fins al dia 26 de juliol), per acabar en tal tràmit català en el plebiscit popular previst per al dia 2 d'agost. En l'esmentada sessió del dia 14, En Bofill hi va intervenir en qualitat de membre de la Comissió de l'Estatut i en la línia de la defensa global del projecte.

En aquest parlament, de caire parlamentarista i en el qual es recorda que En Nacià, representant del poble català és també l'únic representant del govern central a Catalunya, En Bofill va destacar els punts essencials que ell creia veure en l'Estatut. Ressalta la importància fonamental de que existeixi un Tribunal Suprem de Justícia català, l'essencial valor reivindicatiu de la llengua, síntesi de la nacionalitat, personalitat col·lectiva i pensament nacional per als que s'ha de demanar una unanimitat que En Bofill encara no veu existir. Parlarà també de la necessitat de que no existeixi a Catalunya una "cultura bicèfala", frase quasi tòpica en ell i on la que pretén sintetitzar els mals derivats del fet de que la cultura feta a Catalunya hagi de dependre d'un doble pol d'influència. Finalment, l'orador farà referència a l'essencial problema de la Hisenda, sense la solució del qual --precisarà-- tota altra reivindicació inclosa a l'Estatut perilla en la seva solució de continuïtat.³¹

A. Maragall considera com a últim article d'En Bofill a "La Publicitat" J. Bofill: L'Estatut i la representació proporcional. Un aclariment degut, "La Publicitat", 10.XI.1932, p. 1.

31. Vid. ressenya discurs i de l'acte a "La Publicitat", 15.VII.1931, p. 5.

L'altra línia del parlament d'En Jaume Bofill és la pro-se-litista, la que s'orienta a glossar la universalitat del progrés que dignifica l'Estatut per a tots els sectors de la societat catalana i com una de les més grans demostracions d'aquest valor universal és el fet que tothom pot votar, a consciència, el projecte de Núria. Des del punt de vista de l'Assemblea on s'ha d'aprovar aquest projecte, En Bofill ababarà la seva intervenció demanant que el govern català tingui al corrent aquest organisme de forma periòdica sobre la sort de l'Estatut a Madrid, procediment que deixaria entreveure la fidelitat a uns principis liberals i democràtics i fórmula vela-da amb la que En Bofill acaba criticant els procediments seguits per la Generalitat fins al moment. Fidel al sentit d'aquesta demanda, trobem En Jaume Bofill entre els signants que faran costat a la pro-posició feta a l'Assemblea, en la seva sessió del dia 16 de gener de 1932, en el sentit de que es faciliti a aquesta el material neces-sari perquè pugui seguir de prop els tràmits de discussió de l'Estatut a les Corts, en una demanda que els signants fan tributària del sentir de tot Catalunya.³² Al respecte poden afegir que els parla-mentaris catalans van actuar des de Madrid, assessorant-se relativa-ment per l'oficina muntada per la Generalitat o en funció de les di-rectrius donades pel grup d'En Macià; van actuar, sobretot, en fun-ció de la dinàmica que s'anava produint a les Corts i notòriament deslligats, quan no eren de l'Esquerra Republicana, dels diferents partits que representaven. Aquesta tendència afectarà especialment els parlamentaris del Partit Catalanista Republicà, i s'anirà con-vertint, precisament, en una de les causes d'enuig i crítica d'En

32. Els altres signants d'aquesta proposició són els diputats: M. Galés, Joan Ll. Pujol i Font, J.M. Serraclara, F. Viladomat, J. Andreu, M. Rouret, Mallof, F. Farreras i Duran, J.X. Rubiés i A. Bastardas.

Bofill respecte al seu propi partit.³³

Respecte als parlamentaris catalans, des del 13 de juliol va començar a funcionar una oficina de la Generalitat a Madrid, sota la direcció efectiva d'En Massip (home que va arribar a ser considerat com "l'espia" d'En J. Tarradellas) i la titular d'En Millàs Raurell, està destinada a donar informació i consulta als diputats catalans. Per a obtenció de documentació i bibliografia des del 15 de juliol disposen dels serveis d'"Información periodística. Oficina internacional de recortes de prensa de información y documentación sobre todos los asuntos", reben tota la premsa catalana (la comarcal inclosa), els catàlegs de tots els llibreters barcelonins, i, a través del delegat espanyol a la Societat de Nacions, Carles Esplà, reben, fullets, el Butlletí Mensual, l'extracte de les sessions de les assemblees, catàlegs de publicacions, les edicions del Bureau International du Travail i publicacions varies sobre qüestions econòmiques, de legislació social, problema de les minories nacionals, etc. L'Oficina és interessant per entendre les relacions entre els diputats catalans i la Generalitat.

A part el dit fins aquí i per completar el panorama de la participació d'En Bofill en la campanya pro-Estatut, hem de fer referència a les seves intervencions fora de la Diputació provisional de la Generalitat. De fet, la campanya d'En Bofill havia començat, a començament del mes de juny, en la festa de commemoració de les Bases de Manresa. Per tal motiu i ocasió, avançant-se i aportant material útil a l'hora de la redacció del projecte de l'Estatut, des del 4 de juny la Unió Catalanista havia convocat la concentració a Manresa, seguint l'acord pres a la Junta Permanent d'aquesta entitat

33. Vid. Arxiu General Generalitat, lligall 3696.

(27 de maig de 1931). La festa del dia 7 de juny va venir precedida per una àmplia campanya periodística. Per un cantó es van divulgar les Bases de 1892 i el text reformat o actualitzat que proposava la Unió Catalanista, com a "edició preliminar de l'Estatut".³⁴ Per altra banda, invitant al president Macià i a representants de tots els partits i tendències catalanes es volia donar la impressió que era tot Catalunya que es posava en marxa. Els comentaris i reportatges periodístics intentaven, per altra banda, una significativa recuperació del passat nacional carregant en molts casos les tintes en el caràcter sobretot interpartidista que havia tingut el renaixement polític català.³⁵

En el seu parlament, que En Bofill feia, de fet, en representació del Partit Catalanista Republicà, va proposar la creació d'una nova solidaritat destinada a defensar l'Estatut. En aquest sentit, i tal com precisarà, per a l'orador una "unió sagrada" a la francesa significa una unió circumstancial, "no una barreja, sinó una coordinació, sovint tàctica, salvant matisos i partits".³⁶ I, en aquest sentit, En Francesc Macià és presentat per l'orador com l'home símbol que pot aglutinar aquesta "unió" dels catalans, alhora que pot jugar, a la manera d'En Prat de la Riba, de "seny ordenador" de Catalunya, en un moment en què urgeix que aquesta sigui ordenada.

Però, arran de la celebració de l'11 de setembre, el primer ja celebrat en període republicà, En Jaume Bofill ha abandonat

34. Les Bases de Manresa i la reforma que proposa la Unió Catalanista, "La Publicitat", 9.VI.1933, p. 3.

35. Destaquem, per exemple, l'entrevista feta a l'aleshores director de "La Renaixença", Pere Aldavert. Vid. A. Ferran: Les Bases de Manresa. Un reportatge a 39 anys de distància "La Publicitat", 7.VI.1931, p. 3.

36. Segons figura al guió del discurs. Vid. ressenya a "La Publicitat", 9.VI.1931, p. 5.

el to deshinibit i fins a cert punt triomfalista de Manresa. La dinàmica de la República a Castella així com la seva pròpia posició dintre el panorama català han influït enormement en aquest canvi de to. En Bofill precisarà que la "unió sagrada" que molesta a Castella no és la que tendeix a reivindicar l'autonomia, sinó la que, quotidianament, es presenta, de forma natural, com a "essencialment catalana". Aquesta postura dels catalans, en contrast permanent amb l'assimilisme castellà, fa el paper d'En Francesc Macià d'una responsabilitat més combativa, ja que:

"(...) el nostre problema, respecte de l'Estat espanyol, més que una controvèrsia doctrinal, propendeix a degenerar en dramatismes (...). Nosaltres no temem que la fermesa ponderada del president Macià claudiqui davant les exigències o les coaccions de cap adversari, si són injustes, però també volem creure que en les escenes idíl·liques, no el desempararà la contenció amable. Les grans adversitats històriques del nostre poble li vingueren, sovint, d'haver-se deixat estimar".³⁷

En Jaume Bofill precisarà que amb l'assimilisme ha resultat sempre impossible el dialogar, ja que només monologa; per això, perquè aquest diàleg es pugui produir realment, li sembla imprescindible el que sigui clara i precisa la distinció entre ambdues parts. L'Estatut, pel seu cantó, ve a institucionalitzar aquesta distinció; per altra banda, les élites que entenen el problema des de Castella, reconeixen en Catalunya una nació, únic justificant perquè sigui consagrada com a Estat autònom així com el que aquesta condició li si-

37. Jaume Bofill: El doble estel (setembre 1931). 7 quartilles R² manuscrites. Arx. part. J. Bofill, Secció Manuscrits (6) Subg. articles (2).

gui reconeguda de forma ràpida i total. En aquesta categoria de persones hi engloba En Bofill, davant de tot, a Azorín i també la primera fase d'Ortega y Gasset, Cossio, Marañón, etc. Davant aquests hi col·loca, per això, a uns ministres que --segons ell-- semblen actuar en ocasions, responnent a fòbies personals que es poden dir Catalunya, Bascònia, qüestió religiosa, sindicalisme, etc. Serà precisament mentre es discuteixi l'Estatut a les Corts que En Bofill parlarà, concretament, d'En Maura, dient que és "republicà per odi personal al rei (no al sistema, ni als monàrquics). Aspira a un partit conservador. Però no convida als conservadors (monàrquics) a venir francament a la República, sinó que és ell qui es desplaça i es posa en plena ideologia monàrquica (especialment en el problema de les llibertats col·lectives --Catalunya).³⁸

Més endavant, en notes no titulades que hem de situar a l'abril de 1932, referent a la tàctica que Catalunya ha de seguir respecte de l'Estatut i davant la situació en presència, En Bofill precisarà que:

"Mentrestant, l'Estatut de la nostra autonomia encara és en l'aire. És veritat que podem esperar-ne el reeiximent per la confiança que tenim en els primats de la República: un Alcalá Zamora, tot cor; un Azaña, tot intel·ligència... Però no és això: abans que nosaltres, alguns altres catalanistes havien confiat en un home, en un Borbó. Hauria d'ésser el poble d'Espanya el qui fos, davant nostre, l'espontani velador de la nostra autonomia. Ja veiem si interessa a Catalunya l'educació de

38. Jaume Bofill (Notes varies). Arxiu particular Jaume Bofill i Matas, Secció Manuscrits (6), Subg. Política-Catalunya (3).

les democràcies espanyoles i la distinció entre les democràcies peninsulars."³⁹

A part que aquest text es relaciona estretament amb el que dèiem anteriorment i demostra la constant i central preocupació bofilliana per a l'anàlisi de la puresa del procediment del catalanisme, també el trobem lligat amb la postura de la Lliga respecte de l'Estatut, la qual, de forma oficiosa i encara indirecta, de fet ve a atacar el projecte de Núria, en bona part perquè ni han participat en la seva redacció, ni en la discussió i gestió posteriors; des d'alguns sectors de la dreta i de l'esquerra s'anava produint solament un suport tàctic envers l'únic text que tenia possibilitats d'assolir una notòria unanimitat. Respecte alguna de les crítiques fetes des de la Lliga, a començament de 1932 En Jaume Bofill precisaria que:

"La Lliga ara ens diu que l'Estatut republicà de 1931 està gairebé calcat sobre l'Estatut monàrquico-lliguista de 1919. En part potser sí. Però la diferència és aquesta: la Lliga s'avingué --per no trencar la solidaritat catalana que li calia-- a fer amb els altres partits --republicans, etc.-- un Estatut... Però, ara ens fa retret, perquè diu que per culpa dels altres partits, per no trencar la solidaritat, per massa condescendència amb el republicanisme català, s'avingué a no acceptar i a refusar el projecte de la Comissió Extraparlamentària, que era una minimització d'aquell Estatut i una burla

39. Jaume Bofill, Notes no titulades (abril de 1932) 4 quartilles R² manuscrites. Arxiu particular Jaume Bofill i Matas, secció Manuscrits (6). Subg. Política-Catalunya (3).

'a lo Calvo Sotelo'.

"En canvi l'Estatut d'ara, és inferior --cert-- a les nostres pretensions d'un catalanisme més radical que el regionalisme de la Lliga, però aquest Estatut que discutim --àdhuc després de retallat per nosaltres, per la Constitució i per les Corts constituents-- queda comparable a l'Estatut de 1919 i molt superior a les Bases de la Comissió Extra-Parlamentària."⁴⁰

Per a definir la validesa de l'Estatut, reconeixent l'autoritat de l'Esquerra Republicana de Catalunya però matisant-la en el sentit que està possibilitant la prolongació de la "primera xarbotada revolucionària", l'atenció del nostre personatge se centra en aspectes genèricament tècnics. Un cop l'Estatut a Madrid, el problema per a En Bofill no és tant qui donarà l'autonomia (malgrat la importància que, com ja sabem, dóna als interlocutors) com, pràcticament, qui la rebrà de Catalunya estant. I això, per a ell pre-suposa una anàlisi de les forces catalanes en presència, de possibilitats i d'aptituds, de la postura i la significació dels diferents partits, de la forma d'aconseguir la imprescindible estabilització social i, al final, responent a la seva fonamental propensió historicista, de la trajectòria que ha seguit la gent i, deduïda d'aquí, la "part de glòria" que, malgrat ésser real, no se'ls reconeix. I, en conseqüència, al fons de tot, el que va sobresortint és l'esperit crític, contra la direcció republicana en termes generals i contra la Generalitat a la que acabarà fins qualificant de tercera dictadu-

40. Jaume Bofill: (Notes varies --sobre política, catalanisme, qüestions religiosa i social, Constitució, Estatut--) Començaments 1932. Arxiu particular Jaume Bofill i Matas. Secció Manuscrits (6), Subg. Política-Catalunya (3), p. 33.

ra ja que la veu aconduïda per bona part de desconeguts, fins per indocumentats, per "intel.lectuals impolítics" i per un bon nombre de fracassats "de partits més que d'ideals",⁴¹ formant, tot plegat, un conjunt heterogeni que pretén mediatitzar la resta de forces polítiques de Catalunya, fins a ells, que, malgrat ésser exclosos de l'Ajuntament (amb 18.000 vots, com precisarà), no han fet d'oposició dintre la Generalitat i s'han avingut "per sentit de catalanitat" a col.laborar, donant el to de solvència imprescindible, i a representar el paper (que En Bofill veu sortir de la Conferència Nacional Catalana) del "republicanisme amb cara i ulls". L'abril de 1932, En Jaume Bofill continua contraposant a una Esquerra Republicana a la que veu que li sobren els homes per a consolidar la revolució amb to de domini, la màxima que de fet resumeix el testimoni de tota la seva vida: "el liberalisme: és una condició i, encara més, un hàbit".⁴²

Tal i com havia d'ésser, i potser amb més força per la importància del moment, sobresurt aquesta propensió a l'anàlisi quasi còsmica d'En Jaume Bofill, concepció que troba el seu fonament en el que, el passat, és quelcom que pesa sobre l'individu i la col·lectivitat. De la mateixa manera que --per a En Bofill-- la República serà liberal o no serà ni democràtica, el catalanisme triomfant en aquest període històric, a part d'ésser indefugible per la marxa normal de la República, no és més que el triomf de trenta anys de catalanisme polític; el catalanisme que, amb sentit orgànic i amb un su-

41. Jaume Bofill: Posició del Partit Catalanista Republicà en els moments actuals. Conferència pronunciada a Manresa el 19.VI.1932. Guió una quartilla R^o i V^o. Arxiu particular Jaume Bofill i Matas. Secció Manuscrits (6) Subg. Oratòria (1).

42. Jaume Bofill: La missió del Partit Catalanista Republicà. Conferència feta a l'Ateneu Catalanista Republicà del Districte VII el diumenge 12.VI.1932. Arxiu particular Jaume Bofill i Matas. Secció Manuscrits (6), Subg. Oratòria (1). En el transcurs d'aquesta conferència criticarà el valor poc humanista de la labor cultural en marxa.

port i unanimitat socials, va endegar En Prat de la Riba. En un principi, el Romanticisme havia sintetitzat, per exemple en l'excursionisme ("espai i temps"), el sentiment que "la Nació és filla de la terra o del mar i el que està oberta a tots els vents", motiu aquest que per a En Bofill obliga a estar amatents per a no caure en el desarrelament.⁴³ Posteriorment, les Bases de Manresa, primera manifestació real del catalanisme polític, es va limitar a donar cos, a un afirmar l'existència del catalanisme, tasca totalment imprescindible. I, com va passar amb tot el preexistent, En Prat de la Riba era la síntesi de tot l'anterior al posar en funcionament la primera gran campanya catalanista. En Jaume Bofill destacarà la "sensació geogràfica" del nacionalisme del primer president i farà notar com es pot abordar des de totes les perspectives el sentit d'universalitat que es va sintetitzar en el "miracle de l'obra de tots" que va ser una Mancomunitat de la qual En Bofill en destaca, significativament, la manca de crisis. En una segona fase i ja amb Acció Catalana, el nostre autor justifica l'inici del període republicà del catalanisme "constructiu" que arriba a l'Estatut, i segueix en això el seu sistema d'ignorar a l'esquerra catalana i els seus sòlids programes, de veritable pes des de 1904, tendint a valorar només a aquesta esquerra des del moment en què de fet s'integra a la Mancomunitat i comença el camí confluent amb la dreta del catalanisme (corrent que podem fer representar tan bé al mateix Bofill), en una trajectòria de la que, en bona part, n'hem seguit la pista des del seu origen cap a finals de 1914, amb la Junta d'Afirmació Catalana.

43. Jaume Bofill: (Parlament en motiu de la diada de Sant Jordi). Centre Excursionista de Catalunya, 23.IV.1932. Guió una quartilla R² i V² + 3 quartilles preparació guió. Arxiu particular Jaume Bofill i Matas. Secció Manuscrits (6), Subg. Oratòria (1).

Per a En Bofill, tot aquest camí conflueix cap a la consideració, i fins justificació, de que en les fites aconseguides el 1931 no hi ha intervingut només l'Esquerra al poder, sinó amplis sectors que a vegades han actuat des de posicions considerades sovint com a grises però enormement constructives. I, aquesta tendència quasi personalment reivindicativa, aquesta reiteració en aclarir, ara, tota la trajectòria dels famosos trenta anys de catalanisme polític, la veu justificada En Bofill pel fet de que la imminència de l'Estatut obrirà un període en el que haurà de predominar la "tasca constructiva".⁴⁴ És curiós comprovar com En Bofill, en la mateixa línia en què havia parlat vint-i-cinc anys enrera a Sant Sadurní, vol potenciar per a la potenciació de Catalunya, la col.laboració fonamental ("l'hegemonia del seny polític i de l'esforç social") entre la terra, la cultura i la riquesa, apuntant, com a bibliografia significativa: J. Coll i Mas, L'ensenyament a Catalunya i Eduard Regassol, La reforma agrària i la redempció de la rabassa. Un article editorial, aparegut a "La Publicitat" el dia 3 de desembre de 1931, ens dóna un altre exemple, no sortit ni de la ploma ni de la inspiració d'En Jaume Bofill, d'aquest tipus de preocupació tècnica, pròpia d'un sector de classes mitjanes i que, en alguns casos, pot arribar a encobrir una matisada crítica al Govern de la Generalitat. Així, sota el títol d'El catalanisme no necessita violències llegalis, entre altres coses, que:

"Catalunya avui no necessita cap feixisme; li calen, això sí, homes que la governin amb energia i seny. Necessita, sobre-

44. Jaume Bofill (mítting del Partit Catalanista Republicà). Vilafranca 10.V.1932. Guió una quartilla R². Arxiu particular Jaume Bofill i Matas. Secció Manuscrits (6). Subg. Oratòria (1).

tot, que els serveis públics i els centres administratius funcionin amb l'activitat i l'ordre que convenen, i que els funcionaris se sentin guiats pels que tenen la responsabilitat de les activitats dels centres de Govern. Un dels detinguts per haver interromput violentment l'acte dedicat al senyor Solà Cañizares sembla que és un dels funcionaris entrats de nou a la Generalitat (...)"⁴⁵

Marginalment podem apuntar, prenent com a mostra aquest atemptat contra En Solà Cañizares, per un cantó l'oposició manifestada per En Bofill i bona part del Partit Catalanista Republicà respecte al com aconduïa els problemes de personal En Tarradellas i, en el marc general, com aquest sector es preocupa per la reacció política del funcionariat i les petites burgesies --intrínsecament inestables-- aconduïdes de forma poc clara en un període de crisi i, per tant, d'una gran tensionalitat.

De tota manera no hem d'oblidar que en bona part l'Estatut representa, en el sentit de la propaganda que en fan els seus responsables directes, així com en el de les demandes que parteixen des de la quasi totalitat dels altres sectors de la societat catalana (i així, no només del Partit Catalanista Republicà), una reivindicació de bon govern, el rebuig i l'intent de bandejar a tota una administració que ha coartat el desenvolupament de Catalunya, així com la pròpia realització de tots els sectors de la seva societat. L'anàlisi detallada de tota la propaganda del plebiscit del dia 2

45. Fa referència al banquet d'homenatge a Solà Cañizares fet a l'hotel Orient el dia 1.XII.1931 en el que, durant el brindis, van llençar dues ampolles d'amoniac; arran de l'incident serien detinguts Jaume Vilageliu i Roger i Jaume Font i Arquer.

d'agost, vista des d'aquest punt de vista adquireix una gran validesa, surt del convencionalisme pre-electoral i forma un vos d'una gran significació. Veiem-ne, en la mesura que enriqueixin el nostre esquema, alguns exemples.

Entre les raons que esgrimeixen les octavetes perquè el poble voti sí en el referèndum i a part de les estrictament polítiques, es postularà que: "No votar l'Estatut equival a desentendre's de governar la pròpia terra", "Si voleu la grandesa de Catalunya: voteu l'Estatut" "Qüestions socials! Problemes del treball! Només trobaran una solució harmònica si..." El setembre de 1931, el Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria explica com, des del primer moment, es va posar al costat de la Generalitat en la campanya pro-Estatut precisant, però, que: "Hem contribuït a una tasca positiva sense barrar el pas a actituds més radicals si les circumstàncies del demà ho fessin necessari."⁴⁶ El CADCI, per al que fins les reivindicacions de classe, s'han d'ajornar, lamenta el que "(...) ben pocs, de ciutadans, que amb l'adveniment de la República no hagin cregut que havien de gaudir immediatament d'avantatges materials (...) i que no s'entengui que l'hora de les reivindicacions, l'hora de les exigències de resultats i actuacions nacionals sigui "un cop la República estigui consolidada i l'Estatut sigui una realitat, amb la qual cosa no dubtem veure tornar la normalització econòmica del país (...)."⁴⁷ En tots els sectors involucrats en algun nivell del poder o administració catalans s'aprecia la demanda d'una nova

46. "Acció" (Barcelona) 2a. època, Any I, núm. 2 (setembre 1931) p. 12. Correspon a la "Secció Permanent de propaganda autonomista". Marginalment podem afegir que el caràcter professional dels dirigents del CADCI ens ve exemplaritzat per la quasi inaudita nota a peu de pàgina en la que s'especifica que el número en qüestió correspondria, si no s'hagués establert la 2a. època, a l'any XXIV i al núm. 174.

47. Editorial: Siguem dignes d'aquesta hora, ídem. p. 1.

"concòrdia de classes", el vot de confiança que faci possible el desenvolupament de l'eficàcia de la nova administració democràtica. En Martí Esteve ho declararà explícitament més endavant en propugnar que:

"Tot, en aquesta hora --política, cultura, la vida social tota-- ha de tenir a Catalunya un sentit profundament i sobiranament nacional. Si no és prou just, ni possible, de fer que tots siguem uns, és, en canvi, just i possible i indispensable que, uns o diversos en tota mena de diversitats, siguem tots per a Catalunya."⁴⁸

Per altra banda, trobem que, s'havia repartit en forma de full volant, l'article de Jaume Claramunt La autonomía y los obreros⁴⁹ en el que es destaca, a part el propi programa de l'Esquerra Republicana com a partit, com l'Estatut reconeix el dret a la vida per a l'obrer, organitza i possibilita l'ensenyament primari i tot l'altre cúmul d'aspectes (com el de la política catalana) que farà menys arbitrària la vida a Catalunya. Per un altre cantó, En Rafael Arnau va presentar a En Maorià una instància el dia 12 d'agost --el dia abans que marxés el president cap a Madrid amb el projecte refrenat-- la qual servia d'introducció a un tom en el que, distribuïdes per partits, casals, cases regionals, centres, etc. es presentaven 11.447 signatures de residents a Barcelona nats a fora de Catalunya.

48. M. Esteve: L'Hora de l'Estatut, "Acció" Publicació Catalanista Republicana del Clot, Any I, núm. 2, I.IV.1932, p. 2.

49. J. Claramunt: La autonomía y los obreros, "El Diluvio", 21.VII.1931.

La instància conclueix, en la consideració de que les signatures s'han recollit en poques hores i si n'hi han poques és que en representen a moltes més, afirmant que: "Ha vibrado el entusiasmo con tal fuerza en los firmantes y en los muchos que, no habiendo podido hacerlo, lo han expresado después, que sólo puede condensarse en un estrecho abrazo a Cataluña, de las regiones hermanas." Pero, anteriorment, R. Arnau especifica en aquesta instància que els signants han entès com a punt bàsic que la concessió de l'Estatut serà "el principio inicial de una era de prosperidad, paz y bienestar y progreso de toda España".⁵⁰ Si bé resultaria absurd pretendre treure conclusions massa específiques sobretot quan fan referència o volen arribar a una classe no compromesa ni de bon tros en les tasques de l'administració, sí que hem d'apuntar fins a quin punt es va voler aprofitar el sentiment generalitzat de que la democràcia, a part tota altra significació, havia de representar una dignificació i un augment positiu de l'eficàcia de tot un aparell burocràtic repressiu i inoperant des de tots els punts de vista.

Si pel cantó de la reivindicació de l'Estatut, de caire --diem-ne-- popular, sempre hi ha present aquest rerafons tècnic, en el sector crític respecte el text del projecte, la Lliga destaca significativament per l'atac total contra els nous tècnics i la ineficàcia de la nova administració. Sense que creguem oportú referir-nos a les ja conegudes conferències, de temàtica "econòmica" que farà En Ventosa i Calvell a Madrid,⁵¹ resulta ja de per si interessant veure el contingut dels fulls volants que va repartir la Lliga sobre l'Estatut ja que respiren tota la seva doctrina, expressada, a més,

50. Arxiu General Palau Generalitat. Lligall 3871.

51. J. Ventosa i Calvell: La situación política y los problemas económicos de España, Barcelona, ed. Calpe, 1932, 177 ps.

amb la claredat imprescindible en aquest tipus de publicació; ens referim concretament a dos fulls volants que presenten un títol de per si ja prou significatiu: En el moment d'instaurar l'Autonomia a la grandària dels problemes ha de correspondre la grandària dels homes, el primer, i, el segon, L'espantosa rifada de l'Estatut, full molt més punyent del que se'n responsabilitza "Myself" i en el que no apareix el nom de la Lliga.⁵² En aquests textos la Lliga especifica que si l'Estatut no representa "un gran millorament" per a Catalunya, haurà representat un engany fet al poble; i en aquest sentit la Lliga veu molt negres les perspectives ja que considera que l'Esquerra Republicana de Catalunya es caracteritza per la seva incapacitat, com queda provat, afegirà entre altres coses, perquè "(...)" ha admès que la part d'hisenda de l'Estatut, fos fixada prenent per base la situació de colònia a què la tenia sotmesa el centralisme", o, en un altre camp, pel fet que "(...)" es glorieja de fer pagar molt per pseudo cultura als barcelonins, en canvi troba bé que l'Estat deixi de satisfer a Catalunya 10.223.000 pessetes per instrucció".⁵³ Davant per davant del que la Lliga ve a qualificar de manca d'amor a Catalunya, esperit d'abnegació i de competència, aquest partit situa el seu equip dirigent al qual caracteritza dient que: "el seu catalanisme és ben antic i ben provat; el seu seny ha estat posat a prova moltes voltes; la seva capacitat de governants l'han demostrada en les corporacions públiques de Catalunya, en el govern de l'Estat i, sobretot, en el gran assaig de la Mancomunitat, a la que avui tothom fa la justícia de reconèixer que fou la més viva de-

52. I.M.H. Secció fulls volants.

53. L'espantosa rifada de l'Estatut. El full realitza un breu estudi pressupostari per partides. A més, acusa, com a màxims responsables, En Macià, En Nicolau, En Domingo, En Corominas i En Campalans.

mostració que el nostre poble sap governar-se."⁵⁴

Quan el 28 de juliol de 1931 l'Amadeu Hurtado va realitzar a l'Ateneu Barcelonès una conferència sobre l'Estatut, la reivindicació indirecta del paper fonamental, essencial i central quasi, del nou "servidor públic" també hi va ser present, ocupant l'anàlisi de la vessant tècnica del text que havia d'aprovar el poble català un lloc destacat. Una vegada aprovat l'Estatut, precisa significativament l'Hurtado, el que en el moment revolucionari ha pres la forma de protesta o reivindicació, s'haurà de convertir forçosament en treball i seran, segons ell, molts els que es desil.lusionaran. L'Estatut presenta com a faceta fonamental, per a un home que encara és tan representatiu dintre la política catalana del moment, un sector de competències a les que toca legislar i executar a Catalunya; i, en aquest sector, fa ressaltar, al costat d'elements també polítics com poden ser l'ordre públic o el dret i la justícia, aspectes tan essencials com són l'ensenyament i les obres públiques, preocupacions, aquestes, que havien estat vertebradores del gran programa ordenador i de recuperació catalana, del que En Prat de la Ribera havia posat en marxa. Per a l'Amadeu Hurtado, l'Estatut quasi es pot resumir dient que "és un instrument de treball".⁵⁵ I és que a l'Amadeu Hurtado el podem considerar com un dels exemples més carac-

-
54. En el moment d'instaurar-se l'Autonomia... Vº. El full, realitzant comparacions amb USA, Bèlgica, Dinamarca, Saxònia, Holanda i Suïssa, intenta posar al dia algunes dades sobre: densitat de població, analfabetisme (precisa que ho és un 45 per cent de la població catalana major de set anys), xarxa ferroviària, de carreteres, telefònica, ramaderia, etc.
55. A. Hurtado: Conferència sobre l'Estatut, pronunciada a l'Ateneu Barcelonès la nit del 28 de juliol de 1931 per..., conseller de la Generalitat i diputat a les Corts constituents de la República, Barcelona, Impremta Casa de la Caritat, 1931, 24 ps.

terístics del moment d'aquest sector de polítics de govern que també hem denominat "servidors públics" i que actua en política, concretament a Catalunya, per tota aquesta sèrie de motivacions que englobàvem en "l'imperatiu ètic de la catalanitat". Malgrat que actuï sota el condicionament diríem unilateral de que el president Macià és una força incontestable per la que ha de passar tota actuació que es posi en marxa a la Catalunya que segueix i se supedita al seu carisma, l'A. Hurtado pot ésser assimilat al sector de "servidors públics" en el que quedava englobat, en un lloc preeminent, En Jaume Bofill; la significació política particular de cada un pot arribar a quedar, des d'aquesta perspectiva, en un segon lloc pràcticament accessori.

x x x

Tornant de forma concreta a En Jaume Bofill i per acabar el tema referent a l'Estatut, hem de fer especial menació a la participació del nostre personatge (al costat d'En Martí Esteve, En Nicolau d'Olwer, rtc.) en el míting que va fer el Partit Catalanista Republicà al seu local social, el diumenge 24 d'abril de 1932⁵⁶ i que hem de considerar com la cloenda de la campanya pro-Estatut d'aquest partit, coincident, per altra banda, amb les mobilitzacions populars --especialment dels dies 23 i 24 d'aquest mes d'abril-- amb les que es volia reforçar als parlamentaris catalans, així com el que es precipités la discussió del text de Núria a les Corts constituents, anul.lant aquest acte de sobirania popular en el possible la mala predisposició que es demostrava envers Catalunya tant a la

56. Vid. "La Publicitat", 26.IV.1932, ps. 3 i 4

Comissió Jurídica Assessora com a la Ponència parlamentària que presidia Jiménez de Asúa i en la que es va fer tan difícil la negociació que va estar a punt d'abandonar-la la minoria catalana, composta per Antoni Xirau i Alomar.⁵⁷

El discurs d'En Bofill a què al·ludíem, gira al voltant de tres punts fonamentals: el primer, significa una reivindicació de la participació tinguda pel Partit Catalanista Republicà en tot el procés que porta al lliurament del text de Núria a les autoritats centrals de Madrid; el segon punt, derivat d'aquest primer, fa referència a la forma i a la intensitat en què s'ha de produir la participació de les forces catalanes en la tasca de defensa i de treball posteriors que esderivarà, en concret, de la intensitat i la modalitat de l'autonomia definitiva. El tercer punt plana per sobre de tota la conferència, essent-ne quasi la justificació motora, i fa referència, per un cantó, a la necessitat de que els sectors tècnics gestionin el futur Estatut i, per l'altre, en el pla polític, la per a ell ja vella defensa de la "Representació Proporcional" que possibiliti l'adequada participació de tots els partits catalans o, encara millor per a ell, dels partits catalanistes. I aquesta no es tracta d'una reivindicació fortuïta, sinó totalment intencionada i que és la resposta a la situació per la que atravesava la República i, molt especialment, la panoràmica sòcio-política catalana.

Respecte aquest rerafons del discurs d'En Bofill, resulta interessant computar una significativa ovació del públic precisament quan l'orador va fer referència al com a mínim conflictiu fet de "(...) Si un dret té Espanya --àdhuc en règim de separació de Cata-

57. Vid. J.A. González Casanova: La constitución de la Segunda República española y el Estatut de Catalunya de 1931, "Sistema", Madrid, núms. 17-18, abril 1977, ps. 99-110.

lunya-- és d'evitar i fins d'exigir que Catalunya no sigui un focus d'infecció política i social de tota la Península: un planter d'anarquistes o un refugi de pertorbadors". Però és que, en relació a això, En Jaume Bofill el que vol potenciar és l'estreta col.laboració de totes les froces, del centre a l'esquerra, per tal d'aturar la possibilitat de l'avenç revolucionari, el que no es produeixi "una Catalunya discontinua, sectària, no plena ni ponderada (la qual tornaria a ésser --sense el pal.liatiu de poder-ne carregar la culpa a cap rei-- una província inquieta (...)",⁵⁸ arribant a assegurar que, perquè Barcelona no perdi la capitalitat política peninsular exercida "de la Renaixença ençà", s'ha d'actuar amb energia quan convingui; i acabarà propugnant que "(...) els pertorbadors seran foragitats a les tenebres provincials i pacificats, si no els plau, per força; que els petulants que no sàpiguen treure's, amb humilitat democràtica o amb ironia liberal, l'estigma d'un urc atàvic, seran postergats."⁵⁹ S'ha de dir que, En Bofill, no lluitava des del seu punt de vista, contra molins de vent. Ens allunyaríem massa del nostre tema únicament en pretendre marcar les línies generals de l'agitació i tensió socials a la primera meitat d'aquest any 1932; recordem, si més no, la lluita contra la Llei de Defensa de la República, o la reproducció de conflictes a l'Alt Llobregat, així com l'agitació, en el marc rural, davant la imminència de la discussió a Corts de la Llei Agrària.

Des del 14 d'abril hem anat veient el desmarcament de la postura liberal i centrista que encarna, entre tants altres, En Jaume Bofill; no cal tornar-hi, però sí recordar com desapareix quasi

58. Vid. "La Publicitat", 26.IV.1932, p. 4.

59. Idem.

bé absolutament la seva col.laboració directa a les planes de "La Publicitat" o en la gran campanya pro-Estatut programada pel Partit Catalanista Republicà. L'interessant, pel tema que ara tractem és, no obstant, recordar com des de la seva postura diríem ambivalent --d'oposició i de participació respecte del règim republicà-- En Bofill no ha vist en l'Esquerra Republicana el nucli preparat per a consolidar i projectar en el futur aquesta concòrdia político-tècnica de partits catalans i catalanistes, la qual, sota l'ègida de les classes mitjanes, ha de copar el poder i infondre aquella mentalitat per la que és tot un sector que s'imbueix de la responsabilitat de "cercar el bé comú dintre de Catalunya". I aquí és on se'ns torna a centrar la problemàtica en el tema de l'Estatut i aquesta significativa conferència d'En Bofill. Tots els residents a Catalunya tenen dret a col.laborar -afirmarà-, fins i tot aquells no catalans que han votat i han sostingut l'Estatut, per ideal o per interès, perquè van veure en el text de Núria --més que no en la Constitució republicana-- la defensa dels seus drets individuals i d'ells com a minoria lingüística. I aquesta concòrdia e-que per a l'orador compromet a totes les democràcies espanyoles--, és la que s'ha de posar a treballar en la constitució interna de Catalunya, en la perspectiva d'aquell "Estatut-eina de treball" que posàvem en boca de l'A. Hurtado i que dóna confiança a En Bofill respecte a que:"(...) Al capdavall, en totes les corporacions populars, el seny s'imposa a les majories dignes i els més intel.ligents i abnegats acaben per manar (...)."60

Referent al dret que té d'estar present en aquest moment i en aquest procés, la tendència político-social concretada en el

60. Idem.

Partit Catalanista Republicà, En Jaume Bofill l'ha deixat justificada des del principi. En aquest sentit, reproduïm a continuació una part de les notes preparatòries del guió --molt elaborat-- d'aquest parlament, perquè en aquest sentit són molt més riques que la ressenya periodística que hem anat seguint. Afirmar, doncs, En Bofill que:

"Acció Catalana no es constituí amb l'intent de rectificar el curs de la totalitat del catalanisme polític; sempre hem dit que aquest ha d'ésser prou genèric per a que dins ell càpiguen ampleament tots els matisos. Però el que ha fet, ja esdevinguda Partit Catalanista Republicà, fou marcar una orientació republicana dintre el catalanisme. Republicans de tota la vida que, atrets per les fulgors del catalanisme, acabaren per aixoplugar-s'hi, n'hi havien hagut; però nosaltres fórem el primer nucli que, eixits d'una Escola de catalanisme autèntic i fidels a ell des de la nostra primera juvenesa, senyalàrem --per pures raons de catalanisme-- una orientació republicana que ha predominat, que ha triomfat i que està a punt de donar a Catalunya les primícies de la seva llibertat.

"Segons la nostra doctrina liberal, un de sol --home, poble-- té dret contra tothom en defensar la integritat dels seus drets naturals, que estan adhuc per damunt de tota Constitució --com diu la Declaració del nostre Partit. Però, posats, d'ençà del 14 d'abril d'antany, en una convivència democràtica amb altres ciutadans i amb altres pobles, dins un Estat que ens és poc o molt comú, hem preferit --si és possible-- assegurar la integritat dels nostres drets, per mitjà d'una entesa o concòrdia dels pobles peninsulars. Concòrdia més fàcil que d'altres, per-

què el nostre poble és un element essencial --i per tant necessari-- de la República; i també més segura, perquè els pobles són més cordials que els jerarques. Més lents en rectificar perjudicis, són més amatents a provar-ho, quan les veritats noves van penetrant llur psicologia (...).⁶¹

A part el seu alt contingut autobiogràfic, en el sentit que es trasllueix aquí la gran tensió que significa l'evolució de la vida d'En Bofill, en les ratlles anteriors s'hi fa palesa la seva oposició --no amagada en cap moment-- al fet que l'Esquerra Republicana d'En Macià, amb l'excusa de consolidar el període constituent i revolucionari, està copant la direcció política de Catalunya. Ja hem vist com En Bofill intervenia i provocava fins a cert punt una "revisió" de la Generalitat en el seu conjunt, a principis de 1932, aprofitant la crisi general del seu Consell, del desembre de l'any anterior. S'ha de tenir en compte, a més, que les relacions del Partit Catalanista Republicà amb l'Esquerra Republicana passen, a començament del 1932, per un moment de gran refredament, arribant a provocar el que, alguns dirigents del primer partit, tinguessin la idea --totalment fora de lloc, sens dubte-- d'aprofitar el prestigi de l'Anguera de Sojo per a crear la figura d'una espècie d'anti Macià també republicà, que aglutinés tot el sector descontent per l'actuació concreta de l'Esquerra.⁶²

61. Jaume Bofill: (Parlament al míting "Campanya pro-Estatut del Partit Catalanista Republicà", 24.IV.1932. Guió i notes: set quartilles guió + una quartilla R^a i V^a + dos quartilles R^a. Arxiu particular Jaume Bofill i Matas. Secció Manuscrits (6) Subg. Oratòria (1).

62. Vid: Amadeu Hurtado, Quaranta anys d'advocat, op. cit. vol II. ps. 128-129.

En unes notes de les que no coneixem la destinació que els hi reservava l'autor i que hem de situar molt a prop de l'abril de 1932, En Bofill realitza una anàlisi esquemàtica però detallada del que considera essencial en el catalanisme, a través de la tàctica a seguir en el moment republicà i que, de fet, reincideix, en cada una de les seves ratlles, en la dura crítica de com aconduïx el plet català el partit majoritari de Catalunya, de forma més imminent aquesta darrera, ja que "la llibertat absoluta no ha existit mai i cada dia menys", En Jaume Bofill analitza inicialment la tendència catalana a la de dependència, amb les raons en pro, en contra i amb les possibilitats polítiques que l'avalarien. I, respecte aquest punt, conclou En Bofill, abans de reafirmar-se en què la tasca adient continua essent la "social i nacional de catalanització" en un sentit etimològicament radical de "Catalunya endins", dient que: "Jo no em plantejo el separatisme perquè no ha entrat en una fase política. Quan fos possible o --sobretot-- quan fos avinent, per bé que arriscat, separar-se, podríem pensar-hi i decidir, no si ens diem separatistes o no, sinó si actuem o no per a separar-nos."⁶³

Descartada la tàctica independentista, En Bofill passa a analitzar, partint de la consideració generalitzada de que és "l'hora de l'Esquerra", quin ha estat el comportament del partit que carismàticament la vol representar, davant un Estatut que En Bofill considera que "era ineludible" a Madrid pel pes català dintre la República, i al que ha estat, precisament, l'Esquerra Republicana qui ha fet malbé les possibilitats inicials, convertint-se en la responsable que Catalunya travessi per un moment que es pot caracteritzar

63. Jaume Bofill: Catalanisme (abril 1932), dues quartilles R^o i V^o Arxiu particular Jaume Bofill i Matas. Secció Manuscrits (6). Subg. Política-Catalunya (3).

com "l'hora de la depressió catalanista"; des d'aquesta perspectiva per a En Bofill l'Esquerra representa la radicalització general promoguda per la dictadura d'En Primo de Rivera. En aquest sentit, els greuges d'En Bofill contra l'esquerra vénen estructurats en 12 punts i toquen, molt detallistament, extrems com el del desprestigi de la representació parlamentària catalana, el seu provincialisme respecte d'alguns dirigents madrilenys, el caràcter tradicionalment no catalanista d'alguns dels components de l'Esquerra Republicana i el seu consegüent sentit "més consolidador de la Revolució" que no catalanista, el fet que molts parlamentaris no assisteixin amb regularitat a les sessions de Corts, de que quan ho fan no hi parlin i encara, en fer-ho, es desacreditin (posarà aquí el significatiu exemple d'En Lluhí quan en una ocasió va fer referència a l'amor lliure); critica també En Bofill el que la mateixa Esquerra desacrediti la Generalitat, el que facin d'anticlericals i, en canvi, no procurin tenir ni l'autoritat necessària per a catalanitzar les institucions confessionals autòctones, el que siguin generalment confusionaris i antiliberals en les seves actuacions o el que hagin ofès als aliats naturals (fa referència evident a ell i al Partit Catalanista Republicà en general), així com un llarg etcètera ple de matisacions.

Al capdavall, pensa En Bofill, amb la seva postura i la seva conducta, l'Esquerra Republicana de Catalunya acabarà renyint amb el centre, i alhora desprestigiant-se, essent molt millor que això passi amb ells ja que, d'aquesta manera, els homes del "catalanisme autèntic i tradicional", sense abdicar de res --ja que no ocupen cap càrrec de responsabilitat-- podran quedar com els mantenedors dels ideals i les tàctiques de Catalunya. Per la mateixa raó i com a recanvi natural, podran anar adquirint la força necessària

per a realitzar una "nova organització social del catalanisme". I aquí En Bofill torna a recordar, amb aquesta seva tendència a lligar intel·lectualment el seu passat amb el present, l'anterior significació de la Comissió d'Educació General de la Mancomunitat que, com sabem, havia presidit ell mateix de 1918-1920 a 1923.

En Jaume Bofill davant la qüestió religiosa

En el fons, i així ha anat sobresortint, la posició i la participació d'En Bofill en la campanya pro-Estatut, no es pot entendre si la deslliguem del procés constituent de la República i, concretant, respecte el com sobresurt l'essencial liberalisme bofillià en el moment en què el nostre personatge es veu separat de la primera línia de la gestió i direcció públiques. La pervivència del mite --que En Bofill havia identificat com a vici monàrquic-- de la sobirania absoluta de l'Estat i el que identifica com a caràcter antiliberal del text Constitucional, es destaquen com els pilars de la posició d'En Jaume Bofill respecte al conjunt de la República. I, fent referència precisament a aquest darrer aspecte constitucional, el nostre autor anirà adquirint progressivament consciència de que la Constitució republicana del desembre de 1931 és una Constitució "sectària i no liberal" que pot posar a Espanya en una situació virtual de guerra civil ja que considera que es va convertint en un text no conciliador i, per tant, no nacional.

Ja cap al final de la seva vida, En Bofill precisarà, a més, que:

"Entre unes majories que per imposar els dogmes del Cessarisme assimilista, poc els feia sacrificar l'autonomia de Ca-

talunya, i una minoria que, elegida amb el manament de defensar l'Estatut de Núria, supeditarà la sort d'aquest Estatut a la conveniència de salvar la República espanyola i la Constitució, fossin com fossin, no hi havia paritat numèrica, ni paritat polèmica. Passà el que havia de passar: la Constitució vigent triomfà per dos vots, el del republicanisme espanyol i el dels representants de catalanisme republicà, contra l'Estatut de Núria que tingué a favor seu només que el darrer vot, i encara afòric."⁶⁴

En Bofill acusa, a més, al poder republicà de que, per voler consolidar la revolució o, segons ell, per voler-se consolidar com a majories, s'han "hipotecat el futur" dels parlaments venidors i pel mateix motiu han intentat fer una Constitució "petrificada". Per a En Bofill, això quedarà clar només en apreciar com s'ha tractat la qüestió de les previsible autonomies i, concretament la catalana, negant precedents tan importants com podien ésser el dictamen de la segona sessió de l'Assemblea de Parlamentaris, el Pacte de Sant Sebastià, l'entesa dels intel·lectuals --concretada el mes de març de 1930 a l'Hotel Ritz de Barcelona-- o el que En Bofill anomena, amb aire crític, com la "Sentència Arbitral" del Palau de la Generalitat el 17 d'abril de 1931, comportant, tot plegat, el que l'Estatut acabi resultant un text "infraconstitucional".

En l'anàlisi detallada o global de la constitució,⁶⁵ En Bofill sintetitza tots aquests conceptes i sempre serà d'aquesta

64. Jaume Bofill: Una política catalanista, op. cit. p. 111.

65. Vid., per exemple, Jaume Bofill: Una política catalanista, op. cit, p. 124 i ss.

anàlisi que farà derivar l'estudi de l'Estatut i en el que concretarà totes les "grans culpes" de l'Esquerra Republicana. Mancats dels coneixements tècnics necessaris per a realitzar una anàlisi detallada respecte de la Constitució i especialment dels aspectes que més es refereixen a les reflexions d'En Bofill, anàlisi que, per altra banda, no s'inclouria en el fil central del nostre treball, passem a transcriure a continuació uns fragments de les notes preparatòries del guió d'una conferència que va fer En Bofill a Olot i dintre la campanya pro-Estatut, entre finals de 1931 i començament de 1932 i que fan referència concreta a la forma com ell entén la Constitució. Entre altres coses En Jaume Bofill precisa que:

"L'obstacle a les vies de llibertat actualment obturades, radica en una Constitució anti-liberal que es ressent d'una elaboració poc democràtica (...)" "Les Corts constituents foren la sorpresa --desagradable per a tots els polítics solvents-- d'una improvisació electoral arbitrària, escadussera i demagògica. La unanimitat popular que determinà, en les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931, la fallida de les institucions monàrquiques, no fou estimada ni respectada pels que establiren, per a les primeres eleccions legislatives del nou règim, un sistema ultra-majoritari per llista i grans circumscripcions, agreujat pel 'chantage' subsegüent a tota Revolució. Posades a fer una Constitució, les majories abusives que abassegaven el Parlament, sacrificaren el bé comú a llurs interessos de partit, i la conveniència de col·laboracions minoritàries, a llur orgull d'escola. Articles fonamentals de la Constitució, dels que més han escindit la comunitat social, foren

votats per una exigua majoria d'una minoria de diputats presents, o imposats, innecessàriament, amb aplicacions de la guillotina parlamentària o amb coaccions anti-reglamentàries. Majories d'ocasió, aspiraven --com tot i del precari-- a la immortalitat, i no es guardaren de dir que calia hipotecar l'esdevenidor, limitant o baratant la sobirania popular de l'actual i dels venidors Parlaments. Per perpetuar llurs imposicions, provaren de petrificar llur pedestal: la Constitució."⁶⁶

En Jaume Bofill considera a la Constitució contradictòria i inoperant ja que les conseqüències contradiuen els principis liberals i democràtics que el poble havia votat per unanimitat. Però també creu que resultaria absurd l'intentar provocar la revisió de la constitució mentre les majories polítiques "s'entossudeixin" en sostenir-la. En Bofill, propugna el que "(...) Cal deixar que les realitats socials, més fortes que les efervescències polítiques, imposin adaptacions paulatines de les lleis dels polítics a les lleis de la vida. Cal ajudar-hi (...)"⁶⁷ No obstant, aquest conjunt del que En Bofill qualifica d'incongruències, el fa reflexionar sobre alguns aspectes que afecten a la democràcia com a sistema i, concretament, a la manca de representativitat dels diputats electes just en el moment posterior a la seva elecció, quan perden la visió "vulgar o popular dels problemes i de les realitats" adquirint "un sentit de responsabilitat que abans no tenien." Si la primera difi-

66. Jaume Bofill: L'Estatut i la nostra espiritualitat. Batalla de l'Estatut. Guió: dues quartilles R² i V² + cinc quartilles d'estudi preparatori. Arxiu particular Jaume Bofill i Matas. Secció Manuscrits (6). Subg. Oratòria (1).

67. Idem.

cultat radica, per En Bofill, en el fet que el poble els ha votat per uns programes que oferien solucions genèriques que mai no abastaran per a solucionar els problemes concrets amb els que s'hauran d'enfrontar l'abim entre elector i elegits s'acreix progressivament pel fet que "la voluntat del poble varia i els representants no". En definitiva, En Bofill, del qual diríem que relativament prefereix el populisme dictatorial a la demagògia en democràcia, pot concloure aquesta justificació prèvia i teòrica de la seva crítica a l'esforç constituent republicano-socialista, dient que: "(...) la gran falla de la democràcia és que, en la seva base, no té el sentit de la responsabilitat moral i social".⁶⁸

El caràcter teòric de tota aquesta construcció perd, no obstant, bona part de la seva significació intel·lectualitzant en el moment en què veiem que fonamenta la anàlisi crítica d'aspectes ben concrets del text de la Constitució. Diferenciant-se en això, fonamentalment, de la postura de la reacció antirepublicana, En Bofill realitza una crítica --amb la que mai no creu traïr la fidelitat a la República-- de la manca o pèrdua del sentit del realisme per part dels polítics i, consegüentment, del procediment, la tècnica o la intensitat amb què es vol posar en marxa la reforma del país. En Bofill està demanant el que ell considera obertura de mires i un treball tècnic i responsable. En Bofill crítica, amb quasi igual intensitat, la "demagògia" del "España es una república de trabajadores de todas clases" com la solució que es vol donar a la reforma agrària, a l'ensenyament, a la família o fins a la reglamentació de cementiris. Per a En Bofill, la falla està en l'estat major dirigent

68. Jaume Bofill: Notes varies (sobre política, catalanisme...) manuscrit citat, p. 14.

del centre, en un centre que treballa amb espectacularitat, com si fes comèdia, però sense ser "home d'ofici". En una represa de la línia intel·lectual i regeneracionista, En Bofill propugna la conveniència d'avantposar la "reforma humana" a la "reforma agrària" i assegura que és "ridícul i petulant" parlar del divorci, havent perdut els qui el propugnen el sentit de la realitat on es produeixen encara crims passionals, prometatges forçats, on es produeix "l'agressió eròtica o satiresca al mig del carrer", país del "requiebro" i del "Tenorio" i "país de les restriccions musulmanes --extraeuropees-- de la dona".⁶⁹ I el mateix ocorre, per a En Bofill, referent al capítol de l'ensenyament que tant va quedar lligat a la qüestió religiosa, tant per la legislació sobre Congregacions Religioses, com per les expropiacions de béns eclesiàstics o per la implantació de l'ensenyament oficial i laic. En Bofill torna a utilitzar aquí el patró crític de la lluita contra les demagògies o la manca de sentit de la realitat d'alguns polítics "grimpadors"; opina que, si ja seria discutible l'existència d'un ensenyament oficial estès per tots els punts d'Espanya, diluït i mal servit, pedagògicament i econòmic, el que resulta incontestable és gravar els pressupostos de cultura estatals amb tot el ventall d'institucions que cobria l'església i que subvencionaven els particulars afectats. Per raons d'operativitat i per respecte al principi de la llibertat d'ensenyament, En Bofill propugna, com a més realista, el manteniment dels centres científics i educatius de l'Església, sempre que se'ls faci homologar els títols necessaris i periòdicament es controli que l'ensenyança impartida tingui la qualitat deguda i no atempti contra els principis més fonamentals del règim. L'altre capítol, el referent a la

69. Idem, p. 5.

inclusió de l'ensenyament de la religió, també és tractat per En Bofill partint del doble angle de la teoria i el realisme. Partidari de l'ensenyament "integral", no veu la religió com un "simple ensenyament" (matèria) o una imposició, sinó com una de les esferes a partir de les que l'escola contesta la curiositat del nen (i aquí parlarà fins de la curiositat sexual); per altra banda --opina En Bofill--, resulta incontestable l'existència d'un respectable contingent de famílies religioses: a petició, doncs, dels responsables del nen, s'haurà d'impartir aquest tipus d'ensenyament, per tal d'evitar, com en tants altres camps, aquella "resposta clandestina" buscada en companys més grans o en ambients extraescolars. Resulta interessant destacar la modernitat del pensament d'En Bofill, sobretot quan considerem que tot aquest conjunt de notes a què ens anem referint estan redactades al voltant del període en què aspectes com la qüestió religiosa atravessen la major virulència. Però és que, a més, recalcant la postura fonamentalment ètica d'En Bofill, s'ha de considerar que, al marge de com entengués el tema, era fàcil que es radicalitzés, que travessés per un moment d'irracionalitat, en caure sota l'atracció de grups de catòlics ultraconservadors que es podien aprofitar de la relativa situació d'oposició d'En Bofill i de la seva quasi total manca de compromís amb el poder republicà.

x x x

La Qüestió Religiosa.- Contràriament i de manera molt especial en tractar aquests temes, En Jaume Bofill va pretendre en tot moment partir d'una postura d'equanimitat que en cap moment pretén escapar-se de les mires intel·lectuals, liberals, tècniques i dretanes que l'han caracteritzat des de sempre.

Resulta significatiu, en aquest sentit, el que En Bofill consideri els catòlics totalment equivocats en l'ordre tàctic, en el moment que busquen retornar un equilibri vell i caducat "que mai més no tornarà", i esforç que aprofiten els anticatòlics per a guanyar posicions dintre una República que, com proclamarà En Marcel·lí Domingo el gener de 1932, s'ha acabat imposant per evolució més que per revolució. I En Bofill no vol entrar nacionalment en aquest joc; sobretot, com dèiem, en aquesta qüestió religiosa, que sent de tan a prop, no vol desentendre's del seu republicanisme i caure en les motivacions d'apassionament que fa derivar de la perniciosa realitat de que: "El catolicisme a Espanya, ha vegetat beatament, ben peixat, sense fer mercixements (...)".⁷⁰

Aquesta consideració prèvia es pot concretar, a un nivell personal, en unes notes que En Bofill sembla que escriu com a resposta a la requisitòria d'algun grup de catòlics barcelonins que el volen comprometre amb un cicle de conferències i donant-li algun tipus de representativitat. Al respecte En Bofill precisarà que, sense cap gana de convertir-se en un "petit ídol o redemptor", hauria de parlar o de religió o de política, sense barrejar les temàtiques malintencionadament; no considerant-se el més preparat per a parlar de religió i en haver-ho de fer de política opina, o casi avisa, que no vol amagar les seves pròpies conviccions en aquest terreny i, encara més, el que és un home de partit. Els recorda també En Bofill (i en aquest sentit no podem pressuposar la realitat d'un diàleg) que "ser catòlic és una lleialtat" i que no s'ha d'anar pregonant perquè no representa cap mèrit complir amb les obligacions pròpies. Més aviat, doncs, el que dóna la impressió és que En Bofill, si té

70. Idem, p. 18.

algun tipus de projecte en aquest sentit, és el de convertir-se en home-pont, de manera que, a l'anàlisi intel·ligent de la qüestió religiosa, li segueixi la possibilitat de suavitzar les postures antagoniques i, segons el seu punt de mira, de fer possible també el crear la situació de realisme que impulsés la revisió de la legislació de les constituents o, com a mínim, l'especial solució pràctica de la qüestió religiosa dintre la Catalunya autònoma.⁷¹ És en aquest sentit que En Bofill afirmarà que s'ha de tenir present que:

"(...) Històricament, la tolerància no precedeix la convivència, sinó que la segueix, com una lassitud i treva de les guerres civils i de les incomoditats que comporten. I també, a mesura que sobre les coses que abans unien i que ara divideixen, en resurten d'altres velles o noves que encara uneixen. Potser menys fortes, però més generals. Abans la religió catòlica unia. Després les guerres de religió dividiren, però en substitució d'aquella unitat perduda, quedà el sentit cristià de la vida i una moral divina i una cultura clàssico-cristiana. Ara ja és una moral humana, una cultura més ampla i científica i menys docta i un sentit humanitari de la vida i cada

71. Hi ha una sèrie de qüestions indicatives que, encara sota l'aspecte marginal, no podem oblidar en el moment de situar el propi Bofill: 1) declaracions de l'Amadeu Hurtado (28.VII.1931) sobre les objeccions catòliques al projecte d'Estatut, afirmant que les relacions entre l'Església i l'Estat s'havien delimitat com a competència de l'Estat central de manera que l'Estatut "no té religió pròpia"; 2) la postura obertament i radicalment laïcista de molts elements de l'Esquerra Republicana de Catalunya i del Consell i la reaparició de "Junttes de Defensa" de caràcter pràcticament integrista; la signatura positiva dels articles religiosos de la Constitució per part d'En Lluís Nicolau d'Olwer i el cas contrari que fa referència a En Manuel Carrasco i Formiguera; crisi subsegüent dins el Partit Catalanista Republicà; primera declaració "Als catalans" feta per Unió Democràtica de Catalunya el 7.XI.1931 en la que, partint de la de-

dia més universal."⁷²

Resulta gairebé incontestable, doncs, el que, malgrat tot, la "qüestió religiosa" va ser vista, en molts sectors i des de Catalunya, de forma molt més liberal i oberta que des d'una resta d'Espanya, l'estructura sòcio-econòmica de la qual permetria assegurar, per exemple, a En Serra i Moret (personatge a qui En Bofill respecta i admira) que: "El sentiment feudal de la societat espanyola és el que dóna caràcter social a aquesta revolució política. En altres països les classes adinerades són avui defensors de la democràcia perquè la consideren un baluart contra el socialisme (...)"⁷³ No cal arribar a considerar l'amplitud de mires relatiu d'un Vidal i Barraquer⁷⁴ i a les iniciatives de les jerarquies catalanes, contraposades a les que impulsa, per exemple, el cardenal Segura, per a entendre on s'emmarca l'anàlisi d'un Bofill o la d'altres grups, allunyats igual que ell de l'integrisme. Destaquem, en aquest sentit i per la seva proximitat, en el camp més moderat, el grup de Catalunya Social (els seus amos tenen algun parentesc amb la família Bofill), i en la línia del típic liberalisme democràtic, el grup que

fensa del cristianisme, s'estructura una crítica ideològica, social, administrativa i política de la República.

72. Idem, p. 16.

73. M. Serra i Moret: L'abast de la Revolució, "Justícia Social", (3a. època) núm. 1, 11.VII.1931, p. 1.

74. Vid., entre altres coses, el sentit del Missatge dels bisbes catalans a les Corts (impulsat per En Vidal i Barraquer), redactat el 19 d'agost de 1931, tramès el dia 29 del mateix mes i no publicat en els butlletins eclesiàstics fins el 15 de setembre del mateix any; també, Vidal i Barraquer: Consecuencias inmediatas de la aprobación del texto constitucional (informe enviat a Roma).

gira al voltant de "La Paraula Cristiana", revista que, en editorial del desembre de 1931 i que titula El nucli de veritat del socialisme, lamentant l'antireligiositat de la majoria governamental republicano-socialista, reconeix, però, la necessitat d'integrar-se en la línia d'evolució del país i propugna que "el nucli amagat de veritat i de justícia del socialisme ha d'ésser estudiat afanyosament i defensat amb tot entusiasme pel Cristianisme social".⁷⁵ I, en aquesta línia, resulta impossible oblidar, si més no, els esforços fets per En Rucabado ja des d'abans de la dictadura.

Quan encara no s'havia presentat a les Corts el projecte d'articles sobre la qüestió religiosa, l'agost de 1931,⁷⁶ En Bofill ja s'havia queixat que el que succeïa era que s'estaven enfrontant, una vegada més, les "dues Espanyes", volent involucrar, en un plet en el que, com sempre, es confonia Religió amb Política (en una tònica --afegirà-- que en el seu moment ja havia estat denunciada per Jaume Balmes), a una Catalunya "terra de tolerància i lliure discussió", els medis catòlics de la qual s'hauran de preocupar, no per la preeminència institucional de l'Església, sinó per les aspiracions que en aquest sentit puguin tenir les classes populars i, correlativament, per l'extensió en popularitat del catolicisme. Aquest proselitisme l'aparella En Bofill, tàcticament, a la reivindicació de la causa nacional, la qual, considera, per representar un "fet natural" és "sagrada", i a la reivindicació de la democràcia, en la mesura en

75. "La Paraula Cristiana", 84 (XII.1931), ps. 481-483.

76. L'avantprojecte va ser presentat per la Comissió parlamentària que presidia Luís Jiménez de Asúa, el 26.VIII.1931. Per aquests temes resulta interessant, bàsicament per les dades concretes i els textos que s'hi apleguen: V.M. Arbeloa: La Semana Trágica de la Iglesia en España (octubre 1931). Barcelona, 1976, 361 ps.

què, segons ell, cada cop està menys de "moda".⁷⁷

Una de les poques mostres del periodisme d'En Bofill en l'etapa republicana la trobem, precisament, lligada a la qüestió religiosa en una sèrie que sota aquest mateix títol genèric li va dedicar a finals d'octubre de 1931. A través dels títols dels quatre articles que componen aquesta sèrie, En Bofill intenta fer veure la inoportunitat de la legislació religiosa de la República, ja sigui des de l'òptica republicana, des de la catalanista, des de la genèricament política o, evidentment, des de l'òptica catòlica. Des del punt de vista republicà,⁷⁸ En Bofill postula la preeminència de les solucions donades a la qüestió religiosa pel Partit Catalanista Republicà ja des de la seva Declaració de Principis. Enfrontada amb aquesta línia, l'actuació republicana, en substituir --segons En Bofill-- el liberalisme pel "cessarisme", atempta contra els principis liberals i es converteix en una actuació demagògica en el moment en què una majoria parlamentària abusa del poder sota l'excusa de "la utilitat social i de la conveniència de la República". I, des del punt de vista de que l'Estat ha d'estar al servei de la col·lectivitat però a través de fer-ho de tota persona com a individu, En Bofill trobarà absurd el que no es tingui en compte la voluntat (a part les motivacions que els hagin impulsat a expressar-la) dels innumbrables signants en favor de les ordes religioses.⁷⁹

77. Vid. Jaume Bofill: La nostra autoritat, conferència pronunciada per... a Vic el juny 1931. (Guió i notes) 7 quartilles R^o, Arxiu particular Jaume Bofill i Matas. Secció Manuscrits (6). Subg. Oratòria (1).

78. "La Publicitat", 24.X.1931.

79. S'ha de tenir en compte que a Espanya s'havien presentat 1.401.595 signatures en contra de l'actuació de les Corts i que, a Catalunya, s'havien ja presentat set toms de signatures, classificades per municipis, representant l'oposició a la Llei de Congregacions Religioses. Vid. Arxiu Gral. Generalitat. Lligalls 3859 a 3865.

Referent a l'interès i a la visió catalanista de la qüestió religiosa, En Bofill es preocupa d'aquesta problemàtica des de la incidència de l'Església catalana en aquest plet, reconeixent que la seva jerarquia, d'alguna manera o altra, també havia claudicat davant el dictador contribuint així a la radicalització del problema i coadjuvant a la tendència castellana (ja assenyalada el 1930 pel mateix Bofill) per la que "la democràcia espanyola no podia ser democràtica i deslligar-se de la monarquia sense tornar-se anticlerical".⁸⁰ Però En Bofill està reclamant també la politització catalanista d'aquest plet. Sota la premissa de deixar en llibertat a l'Església perquè es decideixi a conviure amb el poble català, i que, en aquesta línia, eren molts els catòlics que ja havien contribuït al "desprestigi monàrquic" i al subsegüent adveniment de la República, En Bofill recorda la superior necessitat d'una política unitària de Catalunya i el greu perjudici de que, ara la religió, es torni a produir la disjuntiva d'una determinant discòrdia civil. I En Bofill afegirà, demostrant amb claredat el seu punt de partida, que no és el catolicisme que ha emmetzinat la situació, sinó l'antirepublicanisme, ultrancer, conservador i fins reaccionari d'alguns nuclis, que prenen, a més, el catolicisme com a bandera de reivindicació.

Serà en aquest sentit que la "visió política" de la problemàtica religiosa l'enfoca En Bofill cap a la mentalització dels catòlics respecte la necessitat que tenen de sostindre i mirar de millorar la República, i de com l'únic problema radica en aconseguir que triomfi el liberalisme de manera que, simultàniament i en conseqüència, quedi solucionada la qüestió religiosa: "Catòlics: convé la

80. "La Publicitat", 25.X.1931.

República. Convé pel bé que ha fet; convé, encara més, pel bé que, si té seny, farà; en el pitjor cas, convindria més enllà, mal per mal, que no el caos que podria substituir-la (...).⁸¹ Des d'aquesta perspectiva política, i referent a l'esforç a realitzar pels catòlics, En Bofill precisa que els catòlics han de comprendre que un "bon socialisme" és més tractable que els radicalismes burgesos i que l'actuació i que l'esforç tàctic positiu estaria en crear una forta democràcia cristiana que fos la fructífera dialogant del socialisme, esforç que, paral·lelament, hauria d'anar acompanyat del d'aconseguir la vertadera reforma interior del catolicisme. Els catòlics "de veritat", completarà En Bofill, hauran de comprendre que ja no poden comptar més amb l'ajut dels conservadors. La seva "visió catòlica" del problema religiós⁸² l'avaluarà En Bofill recordant que fer riure la revifalla d'aquesta qüestió, amb els melodramatismes i vòlterianismes tan típicament castellans, en un moment en què ja s'ha superat definitivament a Europa, "revifalla" que contribueix a que "ens observin com una curiositat etnogràfica".

En síntesi, el conjunt d'aquesta sèrie, que tan bé situa la comprensió liberalista i de concòrdia d'En Bofill, es repeteix en la part central de la entrevista promoguda, el febrer de 1932, per Joaquim Muntaner per a "El Sol" de Madrid, destinada, bàsicament, a la qüestió religiosa. En aquesta part, especialment, En Jaume Bofill és bastant dur. Ataca, per diplomàticament pueril, l'oblit de la força que representa la Santa Seu, a la qual considera, en aquest sentit, a l'alçada d'un gran trust multinacional, i el fet de que, com sempre, a la freda i intel·ligent solució liberal, s'hi hagin

81. "La Publicitat", 27.X.1931.

82. "La Publicitat", 28.X.1931.

d'oposar "las propensiones ibéricas al confusionismo". I arribarà En Bofill a la pessimista consideració de que, de tot el que es fa responsable a les congregacions religioses, no s'ha d'imputar al fet que aquestes siguin religioses, com, més aviat, al de ser "religiosas peninsulares". La diferència essencial està, per a En Bofill, en que, mentre que el catòlic conservador i l'anticlerical furibund batallen per defensar o atacar la religió, el liberal la practica o no la practica, segons els seus principis, en una postura que ell, personalment, fa derivar de l'Escola d'En Prat de la Riba. I, com a exemple de l'absurditat al que pot portar el radicalisme, En Bofill posa el de França, on molts creients, havien acabat comprant, a la porta de llurs parròquies, exemplars de les publicacions de l'Action Française, condemnades pel papa.⁸³

Finalment, podem fer una referència aïllada, pel fet de constituir una de les mostres de major atenció i més gran detall dels textos d'En Bofill, on tracta aquesta "qüestió religiosa", el contingut de la conferència que va fer a l'Ateneu Politecnium, sota el títol de La solució constitucional de la qüestió religiosa.⁸⁴ En el transcurs d'aquesta densa i versemblantment llarga conferència, En Bofill demostrarà tenir una visió documentada⁸⁵ i definitivament estructurada d'aquesta qüestió. Per una raó que desconeixem, En Bofill va desenvolupar per escrit el primer dels cinc punts que s'es-

83. Les declaracions de Jaume Bofill a "El Sol" de Madrid (II), "La Publicitat", 24.II.1932, p. 2.

84. Guió, notes i fragment redacció definitiva 5+3+28 quartilles R^e. Arxiu particular Jaume Bofill i Matas. Secció Manuscrits (6). Subg. Oratòria (1).

85. Podem ressenyar com a segura, la llarga utilització que fa de la versió francesa de l'obra de Jacques Maritain Religion et culture. Vid. Arxiu particular Jaume Bofill i Matas. Secció Manuscrits (6). Subg. Resum i fragments d'obres d'altri.

pecificaven en el guió, el que feia referència a la perspectiva política i històrica del problema religiós; pel seu detall i malgrat que signifiqui un fragment, el reproduïm, al final, a l'Apèndix documental, precedit pel guió complet utilitzat pel conferenciant i del qual n'hem de destacar, per un cantó, l'explicació retrospectiva de la postura del Partit Catalanista Republicà, la justificació de com era possible haver legislat amb equanimitat seguint els presupòsits liberals. Per l'altre, com En Bofill analitza el text constitucional partint de la premissa de que, contràriament al caràcter liberal, nacional, modest i autonomista que hauria hagut de tenir, s'havia acabat convertint en un text sense ni criteri nacional ni polític, doctrinari, bigarrat ("enciclopèdic"), contradictori, de mal gust en els moments en què sembla voler donar consells moralistes, unilateralment socialista (a lo Vandervelde, precisarà), i espanyolista. Pel seu sectarisme, aquestes són característiques que es converteixen per a En Bofill en imperdonables elements de discòrdia civil; un exemple que repetirà tot sovint, el trobarà en l'article 26 (que en el projecte correspon a l'article 24) referent a la limitació de les congregacions religioses.

L'epíleg lògic de la mala legislació de les Constituents respecte aquesta qüestió que creu, a més de delicada, simptomàtica, En Bofill el troba en la consideració de l'insuficient i antiliberal tractament donat des del centre a la problemàtica de les autonomies. En aquesta nova situació, En Bofill tornarà a realitzar una revisió del caràcter de tota aquesta legislació, englobant, a més de la qüestió religiosa, la dimensió en què, el que ell ve considerant com antiliberalisme, havia afectat a la problemàtica de l'ensenyament.⁸⁶

86. En la consideració d'aquesta doble problemàtica havia escrit

Sota el títol genèric de L'Altre Estatut, En Bofill va analitzar minuciosament aquests dos aspectes afegint poc, en l'essencial, al que ja portem dit i precisant, una vegada més, que Espanya només construiria de veritat si, deixant de banda els "extremismes a la moda" (comunisme i feixisme, en la típica concepció liberal del moment), s'adcrivia al "(...) liberalisme de l'Europa estricta, de l'esperit ginebrí, que, entre nosaltres, proclamà oportunament que els drets naturals dels homes i dels pobles són superiors als preceptes de tota llei positiva, als veredictes dels tribunals que l'apliquen i a la sobirania parlamentària o de tota altra institució."⁸⁷

De fet, En Bofill està demanant el que el període constituent no es consideri tancat, en la postura lògica de l'element que se sent desmarcat --però amb mereixements-- d'una situació que creu mal aconduïda i amb clares possibilitats de desembocar en el més inoperant dels fracassos. Com veurem en l'última part del present treball, per a En Bofill va semblar oberta la possibilitat de portar a la pràctica aquesta tasca de reconstrucció de la República, un cop la Lliga es va reestructurar com a partit republicà i es va produir la possibilitat d'un centre republicà com a alternativa a les aleshores majories republican-socialistes.

Suggestió oportuna, "La Publicitat", 4.II.1932, p. 1. En aquest article parla, entre altres qüestions i sumant-se a una queixa ja formulada, per exemple, per E. Fontserè, del perjudici que representa l'expulsió dels jesuïtes, a més del camp de l'ensenyament, en el de la investigació, com ocorria, per exemple, en el cas de l'Observatori de l'Ebre, el qual perdria l'anterior línia de prestigi, més si fora de l'òrbita de la Generalitat, queia en la de la xarxa estatal.

87. Jaume Bofill: La llibertat d'aprendre, "La Publicitat", 27.X.1932 p. 1. El primer article de la sèrie: Les llibertats confessionals "La Publicitat", 21.X.1932, p. 1.

Algunes precisions sobre la significació d'En Jaume Bofill en el període republicà

No cal dir que En Bofill "desapareix", pràcticament, fins de les planes de la bibliografia més especialitzada, cosa que equival a dir, de fet, d'aquella bibliografia que estudia el poeta Guerau de Liost,⁸⁸ així que s'estronca la seva publicació inèdita amb les "Sàtires", en 1928. Una cosa semblant ocorre quan ens acostem a aquest personatge polifacètic des d'una òptica que podríem denominar de representativitat sòcio-política, ja que --com hem vist-- amb el 12 d'abril s'esgota tota possibilitat de que retorni qualsevulla significació de primera línia. Per altra banda, i a pesar d'haver-ne de buscar la motivació en una autorestricció ètica, la signatura o la inspiració directa d'En Bofill quasi desapareixen de les planes de la premsa, especialment de "La Publicitat", i aquest és un fet que ja de per si fa decreïxer la representativitat pública d'un personatge que, amb signatura o sense, havia estat present a la premsa catalana, en temporades quasi a diari, però sempre al voltant dels fets catalans d'alguna transcendència. Fins i tot els seus papers privats decreïxen en significació pública --reflectint aquest "desmarcament" republicà al què hem anat al·ludint--; les notes interioristes i les reflexions teòriques, si bé les hem anat trobant sempre, donat el propi caràcter d'En Bofill, ara s'accentuen

88. Destaquem, per ordre cronològic: Obra poètica completa (pròleg de Jaume Bofill i Ferro), Barcelona, 1948; Jaume Bofill i Ferro: Vint-i-cinc anys de crítica "Guerau de Liost", ps. 161-194. Barcelona, 1959; Albert Manent: Guerau de Liost. Poesia, Barcelona, 1965; Joan Fuster: Literatura catalana contemporània, Barcelona 1972, "Guerau de Liost", ps. 180-186.

i ocupen bona part de l'espai que abans ocupaven els projectes, els dictàmens, els estudis de pressupostos, els esborranys d'estatuts i declaracions i el paperam que el relacionava amb els organismes rectors de Catalunya.

Tot plegat fa difícil i descoratjador per inoperant l'estudi de la significació d'En Jaume Bofill en el període republicà. I per les raons exposades més amunt aquest estudi no podrà sobrepassar el caràcter de fragmentari i sincopat. No obstant, sí que és necessari que realitzem algunes precisions en aquest sentit, per acabar d'arrodonir el personatge central d'aquest treball i abans de passar a concretar quina és la seva comprensió i posició política respecte del moment, veure una mica més clar respecte de quina posició En Bofill s'enfronta amb el procés d'allunyament respecte al nucli dirigent del Partit Catalanista Republicà, fins a la reincorporació a la Lliga, ajudant-nos a comprendre una mica més la magnitud de la importància d'aquesta darrera trajectòria.

En 1932, En Jaume Bofill afirmava que: "De la Lliga en vaig sortir per l'espècie de moral ciutadana, de catalanitat. De l'Esquerra Republicana el que em repugna més és la manca de catalanitat i el menyspreu a tota cosa d'esperit. Inconsciència o cinisme".⁸⁹ Partint d'aquest tipus d'oposició a l'Esquerra Republicana, generalitzada, com hem vist, en alguns sectors i que es manté en constant contradicció amb el fet del reconeixement de l'autoritat suprema d'En Francesc Macià - president, després de superada la sorpresa de la derrota a les eleccions municipals i la desorganització subsegüent, es van començar a estructurar algunes iniciatives que,

89. Notes varies (sobre política, catalanisme, religió...) ja citades, p. 23.

en la direcció "Catalunya endins" volien cobrir espais als que no arribava el Partit Catalanista Republicà (i menys la Lliga) i que, als resultats derivats d'aquesta tasca de catalanització, sumessin el benefici d'enrobar uns prestigis ciutadans alhora que la pròpia imatge d'aquests partits que s'han vist en minoria o a l'oposició en tan poc temps. Una d'aquestes noves iniciatives és l'Ateneu Nacionalista Barcelona Vella, posat en funcionament pel gener de 1932, sota el que podríem considerar lema de "sentim l'empremta pregonera de la reconstrucció de Catalunya".⁹⁰ L'Ateneu Nacionalista Barcelona Vella s'havia inaugurat oficialment el disset de gener de 1932 en un acte en el que, a més del president, hi van parlar Tomàs i Riambó, Marian Igešias i En Jaume Bofill i Matas, personatges que figuren com a col·laboradors de la nova entitat. Aquesta, dedica bona part de la seva activitat a l'organització d'actes de tipus cultural; no obstant, resulta necessari destacar, referent a la seva línia ideològica, que la gent de Barcelona Vella, si tanca files amb la resta de forces catalanistes i al voltant del president per a la defensa de la Catalunya-Nació, és davant els atacs del centre contra aquest símbol unitari; realitza aquesta supeditació, a pesar de que les "societats de govern" del Consell que presideix En Macià siguin, en ocasions, equivocades o imprudents, de que existeixin discrepàncies de procediment i de doctrina (el seu nacionalisme el posen sota la inspiració directíssima d'En Prat de la Riba), i de que, a l'interior, critiquin, per improvisada, l'actuació de l'Es-

90. President: Martí Esteve; Junta Directiva, entre altres: Fc. Salvat, Hermedes Fiol, Jaume Verdura, Jaume Patxot, etc. L'Ateneu llença un butlletí mensual ben compaginat i editat amb un cert luxe, els números del qual s'inicien amb articles de fons, signats, que van marcant la postura ideològico-tàctica d'aquesta entitat.

querra.⁹¹

Ja en un pla d'una major transcendència ciutadana,⁹² trobem els lligams d'En Jaume Bofill amb l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, entitat de la que segueix integrant el Consell Directiu que presideix en M. Folguera i Duran. Referent a la tasca d'En Bofill en aquesta entitat, la qual col.labora amb el Consell de Cultura de la Generalitat, volem destacar únicament, davant la manca de dades més concretes, l'aparició d'uns articles de temàtica general que, sota l'encapçalament de l'entitat en qüestió, va publicar a "La Publicitat" amb el significatiu títol de: A renovar Catalunya, a començament de març de 1932.

En aquests articles, En Bofill fa partir la renovació cultural de Catalunya del plet en marxa de l'autonomia i del fet natural de que un poble, en democràcia, desenvolupi la pròpia cultura, circumstància que per a l'autor impossibilitarà a les Corts el coartar la llengua catalana o les atribucions que, referent a la cultura, ha de tenir la Generalitat, en tots els graus i ordres. El vertader problema, però, el veu En Bofill a l'interior de Catalunya i un cop ja aconseguida l'autonomia, en el moment en què pugui "gal·lejar la incultura", així com la propaganda de que ja no és necessari que preocupi a ningú la "catalanitat", ni socialment ni política. La dinamització de l'ensenyament de la llengua catalana, per contra, s'ha de programar des dels primers graus escolars i ha d'ésser, per

91. Vid. J.M. Alfonso: De la Vella Política, "Butlletí de l'Ateneu Nacionalista Barcelona Vella", Barcelona, Any I, núm. 2, febrer de 1932, ps. 1 i 2.

92. A part d'ocupar càrrecs, generalment honorífics, en multituds de centres i associacions comarcals i figurar en altres tantes entitats de caràcter religiós --destaquem la Lliga Espiritual de Nostra Senyora de Montserrat-- manté contactes, figura o col.labora amb la Biblioteca de Catalunya, l'Institut d'Estudis Catalans, la Fundació Patxot, etc.

a En Bofill, el vehicle a través del qual, la cultura popular sapiga "actuar-se i socialitzar llurs valors". I acaba el primer article assegurant que: "El recobrament nacional --en ço que té de popular-- ha de pujar de baix a dalt, com una saba (...)." ⁹³ Al segon article, lligat al primer amb el títol d'Acabament, En Bofill parlarà de l'Escola i de la necessitat que aquesta tingui per nucli les "humanitats" (amb l'element clau de la llengua) ja que "(...) el magisteri és una funció integral, vital; no pas una dèria filosòfica, ni científica, ni literària, ni litúrgica, ni esportiva, ni cívico-militar (...)" ⁹⁴ Preveu que per al futur proper serà imprescindible "una necessària espiritualitat catalana" i, en canvi, un títol oficial serà un punt però no "una exclusiva de monopoli". Indubtablement, En Bofill està contribuint, amb una més, a tot aquest cúmulo d'iniciatives amb les que es vol posar al dia l'actuació escolar, pedagògica i cultural ja en marxa a Catalunya des de molt abans. Però les iniciatives d'En Bofill, com a mínim les que transcendeixen, fan referència a principis generals i a orientacions i no actuacions i projectes concrets com els que realitza la pròpia Protectora o Palestra, entitat que sota el mestratge d'En Pompeu Fabra està intervenint estretament en la potenciació de la Universitat Catalana. ⁹⁵

En aquesta línia de propugnar el que no es pot abandonar la "catalanitat", les tasques de catalanització, un cop aconseguida

93. Jaume Bofill: A renovar Catalunya, "La Publicitat", 1.III.1932, p. 3.

94. Jaume Bofill: Acabament, "La Publicitat", 2.III.1932, p. 3.

95. Vid., per exemple, Pompeu Fabra: La Universitat catalana, conferència feta per... en l'acte d'inauguració de les tasques de l'Agrupament Escolar de Palestra, el dia divuit de febrer de 1932.

l'autonomia, línia aquesta a la que dóna prioritat bona part de la intel·lectualitat tècnica del Partit Catalanista Republicà, fonamentalment la que s'ha vist apartada de la gestió pública, trobem la participació i la subsegüent significació d'En Jaume Bofill en una altra de les esferes en les que, ja tradicionalment, ha anat destacant el seu nom i la seva personalitat: fem referència al món de les lletres i, molt especialment, al món de la poesia i dels Jocs Florals i tot el que aquests van significar de reacció davant els esforços castellano-estatals d'assimilisme. I, encara que fem ara una referència especial al camp de la poesia, no convé oblidar la transcendència, oratòries per exemple, d'iniciatives per les que En Bofill reivindicava la llengua catalana, l'any 1916 i a l'Ajuntament, el davant de tots.

Al llarg de la seva vida En Jaume Bofill havia estat president i mantenidor dels Jocs Florals en multitud d'ocasions i en les localitats més diverses. Des dels Jocs Florals de Viladrau, en els seus anys de joventut, fins als de Barcelona, dels que precisament n'hagués estat mantenidor en la convocatòria de 1933, de no morir un mes abans, En Jaume Bofill i Matas va quasi protagonitzar aquest tipus de certàmens, entre altres localitats, a Reus, a Lleida, en els que organitzava Lo Rat Penat. Precisament a Lleida, localitat en la que exercia una notòria influència entre els grups catalanistes republicans, En Bofill va presidir per darrera vegada uns Jocs Florals (que en aquella localitat havia introduït en Frederic Rayné i Viladot), el mes de maig de 1932.⁹⁶ En aquesta ocasió, el discurs presidencial d'En Bofill representa una anàlisi del camí

96. Per a la crònica d'aquesta festa ciutadana, vid.: La Festa dels Jocs Florals, "Occident", Lleida, any II, núm. 64, 28.V.1932, ps. 2-3.

de modernització del catalanisme i de com els seus representants més eminents, en professionalitzar-se i en universalitzar-se, no perden aquell sentit o mesura localista que permet prendre a Catalunya com una "realitat concreta". D'ençà de la Gran Guerra, afegirà En Bofill, la universalització de la crisi econòmica, política o moral es converteix en una premissa que tendeix a anul·lar a l'home concret i a impossibilitar el seu esforç de comprensió individualista; per a En Bofill, aquesta tendència pot arribar a potenciar, a la contra, el localisme i l'estudi monogràfic. És en aquest context en el que l'orador creurà imprescindible la potenciació, interessada de cara al conjunt, de tot tipus de valors locals els quals hauran de contribuir, segons la seva fonamental concepció biològica, a l'esfondrament de tot tipus de caciquisme i a fer possible harmonitzar l'autodeterminació de tots els àmbits. La segona part del discurs d'En Bofill quedarà reservada per a fer la glossa del manteniment, en importància, de les festes dels Jocs Florals, a pesar d'haver caducat la seva funció de resistència patriòtica. En Jaume Bofill postula la ineludible necessitat de potenciar i depurar la llengua, la poesia, el cant o el folklore, per tal de que les corporacions públiques de Catalunya abandonin la seva tradicional buidor. Serà en aquesta línia que En Bofill postularà, ja al final del seu discurs, que: "una autonomia sense pensament nacional, sense ideals de perfecció, seria com un orat fugitiu del manicomi (...)"⁹⁷

Finalment, podem afegir que, com ja indicàvem en el capítol anterior en parlar de la qüestió religiosa, el febrer d'aquest any 1932, En Bofill va ser sotmès a un llarg interviu per part d'En

97. Jaume Bofill: Discurs Presidencial, "Occident", Lleida, Any II, núm. 63, 24.V.1932, ps. 4-5. El text íntegre figura a l'Apèndix final.

Joaquim Muntaner, interviu destinat a aparèixer a les planes d'"El Sol", de Madrid, i que comprenia, a part la ja esmentada, qüestions tan fonamentals com la dinàmica política del moment o l'escabrosa qüestió catalana, difícil de presentar a Madrid en el moment de tensió que acompanya la presentació i discussió de l'Estatut a les Corts. A part del contingut precís de les respostes d'En Bofill, ens interessa inicialment ressaltar el fet de que se'l tria precisament a ell, ja que encara representa la personificació d'una tendència ben definida dintre el catalanisme. I aquest és un fet que ens indica una indubtable significació dintre Catalunya. Més encara en certs ambients de les classes mitjanes que s'havien vist fins a cert punt representades per En Bofill en el moment en què aquest, plantejant un plet de confiança respecte d'En Nicolau d'Olwer, va esbotzar les divergències existents dintre el partit en el Consell General de començament de 1932.

Des d'un punt de vista marginal, però sempre interessant ja que En Bofill propendeix en tot moment a realitzar valoracions teòriques i globals que remunta en el temps, podem precisar que respecte el vessant polític del catalanisme, En Bofill indica que el Partit Catalanista Republicà ve a ser, en el moment de l'entrevista, Acció Catalana i que en ella hi militen, precisament per la seva puresa catalanista, la més gran i millor representació de la intel·lectualitat catalana. Per aquesta militància i la trajectòria de sempre, En Bofill troba ridícules les pretensions que s'arribi a una entesa amb l'Esquerra Republicana o fins i tot a una supeditació no crítica al Consell de la Generalitat. Altra cosa, assenyalarà En Bofill, representarà l'adhesió a En Francesc Macià, el president-símbol al qual, a més, i ja com a home de partit, li reconeix el valor d'haver donat el "darrer" pas en el camí de trencar el re-

cel de la classe obrera envers la causa nacional, la qual, segons precisa: "tiene de humana tanto o más de lo que tiene de autonomista".

Finalment, reproduïm un fragment d'aquest interviu ja que el considerem interessant pel fet de que és generalitza en inscriure's en la mateixa línia de les declaracions d'En Lluís Nicolau d'Olwer quan precisa que, quan afirma que ha sonat l'hora de les es-querres, vol dir l'hora de la "totalitat catalana", l'hora de la superació de la lluita de classes que consolidi la democràcia liberal a Catalunya. En ésser preguntat per En Joaquim Muntaner sobre la posició d'Acció Catalana, i entre altres coses, En Bofill indica que:

"En el partido catalanista republicano coincidimos, por analogía de criterio político y de tono moral, pero a costa de recíprocas limitaciones, hombres y grupos de significación personal y de ideales íntimos diversos. Nuestra convivencia aspira a ser modélica, pues el éxito de su realización en un partido demostraría la posibilidad de extenderla al conjunto popular. Para inscribir definitivamente Catalunya --y España-- en el perímetro de la Europa estricta, precisa elevar la tolerancia pasiva o tolerancia activa, la simple coexistencia humana a convivencia ciudadana."⁹⁸

En definitiva, creiem que resultarà quasi absurd tot estudi d'aquest període que no tingui en compte les diversificacions i la pròpia magnitud de la necessitat de la "concordia de classes",

98. Unes declaracions de Jaume Bofill a "El Sol" de Madrid (1).
"La Publicitat", 17.II.1932, p. 3.

com a tendència que posa en moviment i motiva les classes mitjanes. En el sentit ampli, no creiem poder marcar diferències que s'identifiquin amb diferents postures de partit, perquè, més enllà, es tracta d'un sentiment, vital diríem, de classe o de sector: la lluita per trobar la justificació d'una hegemonia a imposar i que en cap moment veuen la possibilitat de fer derivar d'un pes específic real ocupat en la societat. I aquests fets, a part de multitud d'altres consideracions de tipus més o menys general, acabaran per provocar, ultra la diferenciació entre el bon i el mal polític en el moment de veure-ho valorar, la crisi de tota la sèrie de partits en els que aquestes classes mitjanes es creien trobar representades i que de cop demostren no disposar d'una base estructural prou sòlida per a enfrontar-se amb la radicalització social en marxa.

Jaume Bofill. El procés d'aïllament dintre el Partit Catalanista Republicà i l'anàlisi de la dinàmica política catalana

No obstant el dit més amunt, en la consideració monogràfica en què ens movem, hem de considerar la dinàmica política del moment i la forma concreta en què afecta i el com l'aprecia En Jaume Bofill, per poder passar, posteriorment, a analitzar com aquest personatge, empès per tot aquest conjunt de consideracions, es decideix a reingressar a la Lliga. Per altra banda, des de molt endarrera hem deixat apuntat com una de les dimensions del "desmarcament" republicà d'En Bofill era, precisament, la pèrdua de consens dintre el mateix partit que ell havia ajudat a configurar i a estructurar en el seu inici.

Ja des del començament de la tercera i última part de l'interviu a què al·ludíem més amunt, En Bofill deixarà fixats uns

punts de vista i deixa traslluir així mateix unes matisacions que creiem interessants d'avantposar a tota altra apreciació més particular. Així, En Bofill, opina que:

"Mi visión de simple espectador de la política general es que la muchedumbre que domina está dilapidando una oportunidad histórica de vertebrar a España. El 'pensamiento de la nación' --usando la terminología de antaño-- no es el dictado de la voluntad --menos del capricho-- de una mayoría circunstancial, sino la directriz resultante de la espiritualidad popular, que es la del conjunto de los ciudadanos y de los pueblos peninsulares en su vida normal (...)." ⁹⁹

I concretant, a partir d'aquí, amb unes apreciacions que resulten d'una magnitud realment autobiogràfiques, continua més endavant:

"Para preparar al pueblo a concebir i a formular 'el pensamiento de la nación' precisa el verbo, precisaría que los intelectuales, mejor dicho los políticos inteligentes que se han puesto 'al servicio de la República', pasasen a ser, más que servidores en situación de excedentes, rectores de ella en ejercicio activo, y lograsen ponerla al servicio, indistintamente, de todos los ciudadanos (...)." ¹⁰⁰

Aquestes consideracions, que sens dubte situen socialment i política En Bofill, representen, a més, un magnífic resum de la

99. Les declaracions de Jaume Bofill a "El Sol" de Madrid (III), "La Publicitat", 26.II.1932, p. 2.

100. Idem.

significació personal que li hem anat donant des de molt enrera, alhora que l'exposició clara del motiu fonamental del seu aïllament polític respecte la dinàmica dels fets catalans del moment. Resulta evident que, partint d'aquesta concepció teòrica, de la seva postura sempre intel.lectualitzant i de la rigidesa ètica que li hem atribuït des del començament del treball, les possibilitats d'adaptació i de maniobrabilitat d'En Bofill dintre aquest període agitat, són realment restringides, per no dir nul.les.

Encara que signifiqui tornar enrera i abordar fets ja relacionats --tot i que des de perspectives diferents--, però per tractar primer els temes cronològicament anteriors i alhora més generals, hem de fer referència al discurs --conferència pronunciada per En Bofill a l'estatge d'Acció Catalana Republicana, el 25 de juny de 1931-- en motiu (com ha quedat ressenyat al seu lloc) del final de la campanya del Partit Catalanista Republicà, corresponent a les eleccions de diputats a les Corts constituents. El llarg parlament fet, en tal motiu, per En Bofill, parteix de l'anàlisi de la inhibició de la política catalana respecte de la candidatura d'Unitat Catalana, potenciada, entre altres, per En Joan A. Maragall, i al recer de la convocatòria de la Unió Catalanista a una commemoració unitària de l'aniversari de les Bases de Manresa.

Per a En Bofill, els efectes positius del canvi de règim vindrien contrarestats per altres de nocius, progressivament importants a mesura que el poble vegi plebiscitat, de forma quasi espontània, la seva voluntat unitària. Contràriament, pels efectes que havia tingut la Dictadura sobre Catalunya, dient-se tothom catalanista i republicano-revolucionari, els diferents partits tenen la tendència a afeblir el respectiu contingut catalanista sota la justificació d'una consolidació de les fites revolucionàries ja acon-

seguides, i oblidant alhora la seva concepció i tàctica revolucionàries, en un flagrant abús --segons En Bofill en tot moment-- de la incultura política de les masses i promocionant el trasvassament i el "grimpament" de personatges d'última fila, en un conjunt de fets només explicable en considerar el "mal" que representa sortir d'una dictadura d'una forma explosiva. En aquesta línia, En Bofill qualificarà de "quasi còsmica" la topada dels interessos "irascibles" des de baix contra els prepotents des de dalt. Però encara és més important i significatiu quan En Bofill, definint-se posicionalment, completa els raonaments anteriors dient que l'adveniment de la República trenca definitivament la lluita unitària tipus comitè revolucionari, alhora que crea la situació en la que "(...) Dissociada llur síntesi, que és el patriotisme, esreviscolaven les parcialitats (...)". I, una mica més endavant, acabarà de precisar encara dient que: "El catalanisme, iniciat per les nostres seleccions, en socialitzar-se, s'ha desvirtuat (...)".¹⁰¹ Tot plegat, per a En Bofill, resulta tan imminent com ineludible una revisió del catalanisme.

És evident que ens trobem davant l'epílog definitiu de la significació d'En Bofill. Si bé el més fàcil és ressaltar l'elitisme conservador, quasi atemporal, d'aquest personatge, creiem haver demostrat, a bastament, com la seva inserció en la societat del seu moment resulta, sectorialment, fonamental. Així, no podem estar més que molt relativament d'acord amb la caracterització que fa d'En Bofill el seu cosí (idealització d'un valor familiar?), En Jaume Bofill i Ferro, quan assegura que:

101. Jaume Bofill: El catalanisme i els partits catalans. Criteri polític i esdevenidor del Partit Catalanista Republicà, 25.VI.1931, del manuscrit ps. 2-3. Arxiu particular J. Bofill. Secció Manuscrits (6), Subg. Oratòria (1).

"(...) La cavalleria essencial de Guerau de Liost traspuava en tot el seu ésser, en totes les seves coses, per molt que ell volgués ocultar-la. I volia dur-la ben oculta, perquè estava cert que els temps no eren propicis a qualsevol mena de cavalleria. Vet ací la raó per la qual ens apareixia sempre com una mica apartat de tot, vet ací la raó de la distància que semblava separar-lo de la gent del seu temps, de les formes socials que el rodejaven. Esperava la seva hora, encara que potser amb no massa fe. En el seu somrí, mig benevolença per l'interlocutor, mig senyal d'intel·ligència dirigida a una constant imatge interior, a un somni secret i profund, hi havia també la punta d'amarguesa del qui tem que aquest somni no sigui mai realitzable (...). Esperava, cada vegada amb major desesma. I el sobtà la mort en el moment en què veia més remot, després de tants esforços, un món concorde amb la llei del seu esperit, quan l'ombra del desencís es feia més profunda al fons dels seus ulls."¹⁰²

En definitiva, En Bofill ha realitzat una interessant i, en ocasions, dramàtica evolució al llarg de la seva vida, partint --no ho oblidem-- del més típic integrisme viguetà; i l'última anella d'aquesta evolució, que hem de buscar sens dubte en el Partit Catalanista Republicà, fracassa estrepitosament el 12 d'abril. Però, així i tot, a la llarga, En Bofill hagués acabat supeditant-se d'algun manera a l'Esquerra Republicana si en aquest conglomerat hi hagués vist la qualitat necessària per a mediatitzar el moment ra-

102. Jaume Bofill i Ferro, pròleg a Guerau de Liost. Obra poètica completa. Proses literàries, Barcelona, 1948, ps. 22-23.

dical que s'obre amb la República; així ho van fer els nuclis que per raport als esdeveniments hem de considerar com de major vigència dintre aquests sectors de classes mitjanes. Però, per a En Bofill, en definitiva, no existeix ja cap possibilitat de generar o potenciar i aconduir un projecte constructiu basat en la "concordia de classes".

I tot el dit més amunt no creiem que hagi de sonar a discordant, ja que, el que succeeix, és que resulta ser tot un sector, el compromès des de començament de segle amb el projecte de reconstrucció catalana, que, amb els respectius i variats segells particulars --segons a qui considerem afectat--, demostra ara haver-se cremat en la seva tasca, per altra banda imprescindible, i no poder pair l'inici de la culminació de la revolució burgesa, amb l'esclat del procés de ciutadania que vol senyorejar a partir de 1931, però que sens dubte és ja a partir de 1914-1915 quan comença a estructurar-se. Lògicament, el primer procés a obrir, en relació a aquesta nova situació que pregonava la seva existència i oficialitat amb el canvi de règim, havia d'ésser la reestructuració dels partits i forces polítiques. En aquest context és on el desbordament d'En Bofill resulta evident i encara sense poder considerar acabada tota la seva trajectòria; no obstant, com veurem en el proper (i darrer) capítol, el propi desbordament d'En Jaume Bofill és ja l'indicatiu que reafirmarà el posterior reingrés a Lliga Catalana, un parell de mesos abans de morir. D'aquesta manera, el que En Bofill i Ferro vol presentar com una espècie de segell elitista familiar, queda englobat --homologat diríem-- dintre un procés molt més general.

Com veurem més endavant, tots els testimonis van estar d'acord amb què l'estat d'ànim d'En Bofill havia donat un tomb radical ja des del moment en què havia vist oberta la possibilitat de

reingressar a la Lliga. I el fet ens resulta la mar de natural quan comprenem que el que succeïa era que, amb aquesta maniobra, En Bofill preveia el moment en què podria deixar d'actuar a la contra i en el que es veïés obligat a tornar políticament enrera, fets aquests que no són més que la manera com ha vingut actuant i evolucionant i des de la que ha analitzat (com ja hem intentat destacar) el conjunt de l'obra republicana.

En aquestes coordenades que, com veurem a continuació, s'emmarca el pes central del parlament El catalanisme i els partits catalans... al qual ens estàvem començant a referir de forma concreta, s'inscriu també la iniciativa, de sentit retrospectiu, de tornar a donar vigència --actualitzada-- a Acció Catalana. Sense textos que de forma concreta avalin la nostra afirmació, però havent-ne referit d'aïllats que apunten ineludiblement en aquesta direcció, creiem estar convençuts de que la idea d'En Bofill era la de recrear un nucli selecte, intel·lectual, format per prestigis ciutadans, confessional, sensibilitzat per la qüestió social, republicà i essencialment catalanista, el qual, allunyat de la dinàmica electoral i, per tant, de la supeditació directa a les masses, fos un vertader generador de doctrina i acabés quasi imponent, com per l'autoritat moral de les seves teoritzacions i conseqüència, la línia a seguir en cada moment concret i al marge o per sobre del ventall de partits en presència. I el que aquest tipus de tendència fabiana es converteix en una constant d'aquest sector en la seva resposta a la "crisi" catalana, resulta evident quan observem que En Bofill hi reincideix en les crítiques dates de 1919 i de 1931 partint dels primers plantejaments, si es vol entre precipitats i barroers, amb la Junta d'Afirmació Catalana de 1914-1915. Cap a finals de l'estiu de 1931, En Rovira i Virgili, sortint del seu imposit retir po-

lític, va presentar a En Bofill un esborrany de declaració per la que, previ l'anàlisi del moment, es donava per finida l'actuació del Partit Catalanista Republicà, retornant la llibertat d'acció tant a Acció Catalana com Acció Republicana. Per sota d'ineludibles argumentacions més concretes, el projecte en qüestió (en la redacció definitiva que es presenta al Consell Directiu del Partit Catalanista Republicà hi participarà En Bofill) parteix del significatiu pressupòsit de que la imminència de l'autonomia ha de comportar un imprescindible "trasbals" a la tradicional actuació de les forces polítiques.¹⁰³ Malgrat que aquesta proposició va ser rebutjada per part del nucli dirigent del Partit Catalanista Republicà, demostrant així, indirectament, que no estaven d'acord amb dividir les forces i quedar sense defensa davant l'Esquerra d'En ^{l'}accià, el sol fet de la seva existència ens demostra dues coses: primer: una situació de fet en el centre català, l'indicatiu de la seva incapacitat per a actuar amb independència dintre l'etapa republicana, i, segon: ens reafirma i exemplaritzza, concretament, un dels punts crítics de la resposta d'En Bofill i, per concretar altre cop en l'objectiu precís d'aquest capítol, ens dóna una altra de les dimensions de la plataforma des d'on En Bofill haurà d'analitzar el conjunt del període.

Del discurs del dia 25 de juny en destaquem una primera part en la que En Bofill analitza, amb gran duresa, l'esquerra i la dreta catalanistes, referent al seu contingut intrínsec, així com a la respectiva postura davant la proposta d'una candidatura d'Unitat

103. Vid. Jaume Bofill: Una política catalanista, op.cit., ps. 88-91. I Borrador i text de la declaració per la que es declara finida l'actuació del Partit Catalanista Republicà i la llibertat d'acció per a Acció Catalana i Acció Republicana. Arxiu particular J. Bofill i Matas. Secció Treballs (10) Partit Catalanista Republicà.

Catalana. Respecte la primera tendència, que identifica evidentment amb l'Esquerra Republicana, reincident en destacar el seu arribisme i la inèpcia demostrada, sobretot, en no saber consolidar la revolució amb una real "meticulositat democràtica"; en el referent a la segona, la Lliga, En Bofill destaca la inconsciència demostrada en extremar el seu caràcter dretà amb aliances perilloses,¹⁰⁴ i, en definitiva, l'haver negat l'Escola d'En Prat de la Riba, tot fent el joc, indirectament, a les esquerres; en síntesi, En Bofill re-treurà a la Lliga la seva "obstinació reaccionària" i el que:

"(...) no hagi tingut la generositat o el tacte polític de saber-se esfumar; de reservar-se per a més endavant i de cedir, en les circumstàncies d'ara, el paper a homes, si no a nuclis, de centre, és a dir a republicans merament liberals. Amb més ull que no la Lliga, endevinen les exigències de l'hora certes classes socials o econòmiques que, a manca d'una forta candidatura de centre liberal, votaran En Lerroix abans que no la Lliga."¹⁰⁵

Completa aquesta primera part una anàlisi del "nou" Lerroix republicà en la perspectiva d'una també "nova" perspectiva d'assimilisme centralista i de l'"isolament central" del Partit Catalanista Republicà.

La segona part del discurs --malauradament incompleta en el manuscrit-- creiem que presenta una enorme significació ja que

104. I. Molas: Lliga Catalana (I), ps. 213 i ss.

105. Jaume Bofill: El catalanisme i els partits catalans... ps. 12 i 13 del manuscrit. Vid. text íntegre a l'Apèndix.

ve a representar, de fet, una concreció de tot un projecte de classe, tant en el referent a la comprensió del moment com a la previsió d'actuació futura. Com que de molt enrera l'hem anat configurant i intentant delimitar, hi passarem molt per sobre per no reincidir en qüestions tractades ja a bastament. En Bofill, tractarà aquí --i en això els seus propis subtítols són d'una definitiva claredat-- del projecte que representa el Partit Catalanista Republicà, sintetitzat ja en el primer subtítol, Solidaritat Nacional, o, millor, de quin és el paper que ell, en això molt personalment, concibeix que hauria d'estar jugant un centre liberal, republicà i tècnic, o sia, el que qualifica, passant aquí massa per alt la desfeta electoral, un partit de govern. Per a En Bofill, el concepte de Solidaritat Nacional no representa quelcom vague o una crida de sentiments d'arrel romàntica, sinó, tot el contrari, una apel·lació al realisme, una "exigència social", ineludible a la Catalunya republicana: d'aquí que aquesta segona part es complementi amb l'anàlisi de la Qüestió Social i, més concretament, de La qüestió social catalana. En base a la pretensió de tornar a exercir de "polític de govern", En Bofill s'inscriu aquí plenament en el més típic pensament de la classe mitjana, en afirmar, de manera quasi idèntica a com ho havia fet l'any 1919, l'idealista o volutiu "ni moral burgesa, ni moral proletària: moral humana", de la qual s'ha de servir un Estat que concibeix com el fidel representant de la Societat a qui serveix, Estat que, conseqüentment, s'haurà de moure en funció de l'ideal del bé comú i en la seguretat de que la política és la ciència de les possibilitats.

Precisament en l'ordre d'aquestes possibilitats estava la de considerar fins a quin punt aquests sectors de classes mitjanes

estaven en condició de desenvolupar les tasques de govern per a les que es creuen preparades. És en aquest sentit, doncs, que la "solidaritat nacional" es presenta com el projecte polític de la imprescindible concòrdia de classes; el projecte complementari que faria referència a l'aspecte sòcio-econòmic, l'intenta solucionar En Bofill propugnant una reveladora classificació social que, en comptes de prendre la producció com a patró de diferenciació, l'hauria de fer partint dels nivells de consum; contra la ruptura dels principis i interessos essencials del capitalisme, En Bofill acabarà propugnant, lògicament, la continuada reforma dirigida a la seva posta al dia i, sobretot, a la seva humanització. I per acabar de definir aquest típic pensament conservador, aquest interessat esforç "desdramatitzador", veiem com En Bofill dóna gran importància al factor que representa la massa d'immigrants desqualificats i sense una veritadera consciència de classe, fets que desdibuixen l'autoritat de l'interlocutor amb qui s'ha de pactar i que precipita la radicalització i l'"esquarterament" social de la Catalunya dels anys trenta.

Analitzant succesivament o alhora, la qüestió nacional, la religiosa, la que planteja una Esquerra Republicana fins feia poc existent, el neolerrouxisme, la reforma agrària, el desfasament de la dreta o la qüestió social, o analitzant, simultàniament, com a fenomen inconsubstancial amb la seva manera d'ésser, la totalitat del període per tal d'acomodar-lo a valors de moral o ètica política, En Jaume Bofill se'ns ha presentat profundament preocupat pel període; però, relativament, cada cop més conservador i sensibilitzat pels que considera nocius efectes de diletantisme en tots els camps. Fidel d'una manera intransigent als seus propis principis, és per tot això que ràpidament es convertirà en un "enutjós" purista, en una espècie de constant acusació testimonial, la qual, gau-

dint a més d'un cert consens, anava representant una trava fins per a la consolidació republicana del partit.

Entrant en el terreny de les argumentacions més concretes, veiem com En Bofill es troba convertit en el portaveu d'un sector del partit que no està d'acord amb la direcció d'En Ll. Nicolau d'Olwer per diverses raons: per la compromesa acceptació del càrrec ministerial, per l'orientació "espanyolista" i per la supeditació a l'Esquerra Republicana o també --i en això es van concretar les màximes dissidències-- pel fet que En Nicolau hagués votat afirmativament els articles referents a la polèmica qüestió religiosa. Per altra banda, En Bofill es queixa de l'esclerosi que va afectant el Partit Catalanista Republicà, i generalitza aquest retret al conjunt de la política catalana, denunciant la pervivència d'uns partits que dirigeixen habitualment un grup d'amics, que són també els que els financien, i d'unes assemblees que sovint tenen el caire "de reunió de societat político-recreativa".¹⁰⁶ I per a En Bofill, aquest caràcter casolà de la política catalana resulta fonamental des del moment en què afecta la pròpia estructura dels diferents partits, fomentant la seva total manca de cohesió, així com la trista realitat d'unes seccions, especialment les comarcals, llargament oblidades i sense cap tipus d'orientació política precisa.

Evidentment, la màxima reflexió d'En Bofill respecte la crisi latent dintre el Partit Catalanista Republicà, es va produir la voltant de l'escissió de la Unió Democràtica de Catalunya, moment que, per a ell, coincideix amb l'evidència de la dissociació entre el propi partit i les directrius impartides des de "La Publicitat",

106. Jaume Bofill: La democràcia en els partits catalans, "Estat Català", núm. 3, 23.I.1932, p. 2.

amb la famosa "hora de les esquerres" d'En Nicolau que, si bé defensarà de cara enfora, veu que marca l'inici de la supeditació a l'Esquerra d'En Macià. L'escissió de la Unió Democràtica havia significat un cop important per al partit però no havia aplegat a prous elements significatius com perquè pogués representar una alternativa seriosa al Partit Catalanista Republicà; per un cantó renuia a gent bastant jove, inexperta i d'un prestigi prou limitat com perquè, ja d'entrada, no temptés a En Bofill, tot i que podia haver representat una evolució que, en teoria, podia semblar la més convenient o lògica per al nostre personatge. Però, per altra banda, l'escissió de la Unió Democràtica, deixava el "grup" d'En Bofill, caracteritzat com al sector confessional, pràcticament sol davant l'ala esquerrana del partit. Serà per aquest motiu que En Bofill demanarà la creació d'una Ponència extraordinària destinada a fixar la nova orientació del partit. I si aquesta ponència, en el pitjor dels casos, constata que no existia cap possibilitat de que es possessin d'acord les dues tendències, en síntesi la confessional i la laica. En Bofill suggereix que es desmembri el partit, en el mateix sentit en què ja ho havia apuntat amb En Rovira i Virgili l'estiu anterior.¹⁰⁷

107. Jaume Bofill: Malestar del Partit. Síntomes i motius (gener del 1932). Cinc quartilles R² i V² + dinou pàgines de notes. Arxiu particular Jaume Bofill i Matas. Secció Manuscrits (6). Subg. Política-Catalunya (3).

EL RETORN A LA LLIGA

Aquest capítol --que hem de considerar com el darrer en la vida política d'En Bofill-- manté el caràcter monogràfic amb què hem abordat l'estudi del nostre personatge, sobretot, des de la proclamació de la República. Un testimoni familiar ens comentava que En Jaume Bofill, extraordinàriament cansat i defraudat pel fracàs de la iniciativa concretada en el Partit Catalanista Republicà, va optar pel retorn a la Lliga, incapaç ja ni de pensar en la creació d'un altre petit nucli d'oposició catalanista i republicana respecte de l'Esquerra d'En Macià i per a mantenir-se en una posició de constant minoria davant les grans tendències majoritàries que responien a les també grans opcions polítiques a Catalunya.

En 1933, el bipartidisme polític hegemònic de la Lliga i l'Esquerra Republicana de Catalunya és ja un fet, només contrastat per la preeminència, en el sector social, de la CNT. Per altra banda, s'ha de tenir en compte que, el que la Lliga pogués representar una alternativa republicana i conservadora a la conducció indiscutible de l'Esquerra (tot i les seves crisis internes i la seva heterogeneïtat), havia deixat de ser una pretensió, buscada afanosament des de la derrota d'abril de 1931, per a significar una realitat ben plausible.

Referent a això, En Ramon Peypoch, en una entrevista (ja citada) mantinguda el 27 de març de 1975, ens avançava la hipòtesi, que ell fonamentava en contactes mantinguts entre la Lliga i la CEDA, a través de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre i per mediació, segons creu, d'En Ventosa i d'En Bertran i Musitu, de que la

Lliga preveia una fonamental variació del paper polític global que estava destinada a jugar a Catalunya. Segons això, la Lliga veia la marxa seguida per Europa cap el feixisme, reflectida a Espanya en l'aparició a Castella d'una situació d'extrema dreta i, a la Catalunya autònoma i esquerrana, una situació de dretes però sense arribar a aquell extrem; és des d'aquesta nova plataforma que podien pensar en el bandejament de l'Esquerra Republicana de l'esfera del govern i que el buit l'ocupés una Lliga que, partint del respecte de l'estatus quo assolit, propugnés clarament les solucions conservadores.

Però, en la consideració monogràfica d'En Bofill i abans de passar a les apreciacions d'ordre més general, resulta ineludible posar en consideració aspectes que fan especial referència a trets caracterials del nostre personatge. En més d'una ocasió hem hagut de recórrer a aquests tipus de consideracions ja que, En Bofill, des d'aquell seu ingrés al món de la política mogut pel que denominàvem "imperatiu ètic de la seva catalanitat", se'ns ha anat mantenint en aquesta línia ètica, quasi diríem ascètica, en la que qualsevulla activitat s'emmarca en un complex d'esdeveniments que són mitjà natural per a aconseguir el que per a ell és l'imperatiu diví de perfeccionament individual. I aquest és un factor tan essencial del seu pensament organicista que el transporta al pla de l'anàlisi de la comunitat en què es mou. Recordem, encara que només sigui caracteritzant així un tret constitutiu del seu caràcter, com és aquest patró d'anàlisi de la conducta el que es troba en la base de la seva concepció biològica del nacionalisme, al consistir aquest en la resposta a l'imperatiu ètic de perfeccionament col·lectiu, quasi sacralització, diríem, de la teoria del voluntarisme nacionalista en el que es destaca el pensament de les esquerres. Per altra

banda recordem, sumàriament, l'empremta deixada en aquests "servidors públics" dels que En Bofill n'havia estrenat gairebé la representativitat, per un característics ascetisme que és el reflex de la quasi monacal i despresa dedicació als respectius càrrecs. Resulta pràcticament impossible pressuposar en Bofill la traïció o la simple supeditació conscient d'aquests principis considerats com a vitals.

Perquè En Bofill és, fonamentalment, un "polític d'ideals" i no un polític de partit en el sentit comú de la paraula, hem de considerar en un lloc molt principal la tensió quasi dramàtica d'aquest reingrés, quedant analitzada, només, la seva importància, per la prematura mort del nostre personatge i en veure'ns així impossibilitats de considerar l'abast en profunditat d'aquest reingrés en la perspectiva d'una actuació --que no es va produir-- davant els fets crucials i definitoris que l'any 1933 obre per a Catalunya i per a Espanya. Al respecte, i glossant la seva vida política en motiu de la seva mort, En Joan A. Maragall comentava que: "(...) Mai no tingué un moment de defallença ideològica", "(...) Bofill fou sempre, i sobretot ho havia esdevingut ara, un home representatiu, que retengué de l'inici del renaixement, un sentit un xic totalitari, idealista i sentimental (...)".¹

Ni considerant l'extesa màxima de tants dels seus correligionaris que afirmaven que "amb la Lliga mai", En Bofill torna a actuar per imperatiu de consciència. En l'ordre de la confessió íntima, En Jaume Bofill declararà que:

1. Joan A. Maragall: Jaume Bofill i Matas. L'Home - El Polític, op. cit. p. 6.

"(...) Posar els ideals a les altures, i transigir massa les impureses de la realitat, és hàbil; però jo crec que els ideals polítics han d'estar per sobre de tot, i el que ens pertoca als polítics és posar-los a dintre de tot. És més digne que actuar en funció d'un altre partit, assumir les responsabilitats de la pròpia conducta i ultimar el gest, ingressant-hi, i en el nostre cas, ingressant a la Lliga. En política és més eficaç no quedar-se a mig camí, sinó assolir els objectius apuntats (...)." ²

No obstant, aquesta puresa idealista no li hagués estat possible, a En Bofill, de no haver-se produït la doble circumstància de la variació ideològica i posicional, tant del Partit Catalanista Republicà com de la pròpia Lliga. Ja hem vist la perspectiva que pertoca al Partit Catalanista Republicà en observar la pròpia postura d'En Bofill i el seu distanciament de l'equip que dirigeix En Nicolau d'Olwer. Veiem ara, sumàriament, l'evolució de la Lliga fins a la situació que permeti i justifiqui la integració d'En Jaume Bofill. ³

En el període que va de novembre de 1932 a febrer de 1933 i tenint com a inicial punt de concreció la formulació de la significativa candidatura de Concòrdia Ciutadana, renovació teòrica i tàctica impulsada per la Lliga en motiu de les eleccions per al Parlament de Catalunya del 18 de novembre de 1932, la Lliga retoca lleu-

2. Jaume Bofill: Una política catalanista, op. cit. ps. 176 i ss.

3. Al nostre nivell hem de marcar al respecte la nostra supeditació, contrastada amb l'anàlisi de la premsa, de l'acurada síntesi que d'aquest tema fa l'Isidre Molas: Lliga Catalana, op. cit. vol. I. 2a. part, ps. 213-267.

gerament el seu programa, el seu sistema d'aliances i, per tant, la seva posició en el marc general de la política catalana. Val a dir, però, que el regionalisme anterior continua essent l'element base ja que, els reabsorbits a última hora, aporten una significació molt relativa en representar, darrera seu, formacions polítiques de recent creació i de delimitació imprecisa. L'única excepció va ser la d'En Bofill, i aquest, com dèiem, va morir a principis d'abril de 1933, es pot dir que sense ni publicar una línia a "La Veu de Catalunya".

L'interessant, de cara al nostre estudi, és precisar en quin sentit i fins a quin punt el regionalisme assoleix neutralitzar la significació dretana, monàrquica (i per tant antirepublicana) i centralista (i, per tant, massa relativament catalanista), amb què havia quedat caracteritzat, explícitament o per contrast, l'abril de 1931.

Fora de la Lliga o, millor, en el marc general de la política catalana, hi ha un fenomen a considerar que acompanya i facilita aquest procés de "normalització" del regionalisme. Es tracta, precisament, de la crisi que pateix l'Esquerra Republicana des de finals del 1932 i, sobretot, durant l'any 1933,⁴ crisi endèmica que ve a ser el resultat del fracàs parcial dels pressupòsits que, en el fons, havien impulsat la creació d'aquest bloc el març de 1931. En última instància, l'Esquerra Republicana és la resposta, adequada perfectament al moment esquerrà subsegüent al moviment revolucionari de desembre de 1930 i, en general, al postdictatorial, instrumentada per unes classes mitjanes que necessiten la integració

4. Vid., al respecte, Joan Culla: El catalanisme d'esquerra (1928-1936), op. cit, ps. 111-190.

interclassista per a assolir una hegemonia sempre difícil de mantenir. L'"obrerisme" i el "catalanisme", són els punts centrals que demostren constituir-se en les ~~ver~~taderes tendències integradores del moment.

I resulta evident que el món obrer desqualificarà progressivament a l'Esquerra, sobretot pel que fa referència a la qüestió social, malgrat mantenir-se un respecte generalitzat al cabdillatge d'En Francesc Macià i que es continuï considerant tàcticament l'Esquerra Republicana, com el genuí representant polític de la Catalunya republicana. Referent a la qüestió nacional i malgrat les concessions derivades d'una acció de govern, la postura de l'Esquerra va ser indiscutiblement hegemònica mentre va poder mobilitzar en la "batalla" per l'Estatut. La "unió sagrada" va deixar a segon terme, en pro d'una col.laboració que anava resultant bastant inestable, matisos o diferències polítiques en altre cas determinants. Però a mesura que s'acosta el setembre de 1932 i sobretot després de l'aprovació de l'Estatut, es crearà, en la dimensió nacionalista, un buit real que malmet la imatge de l'Esquerra com a representant d'una lluita unitària. Més encara quan, en base a aquest Estatut, tan discutit, s'havia de procedir a concretar una tasca de govern interior.

Pel seu cantó, la Lliga podia presentar-se com la força política pràcticament no compromesa amb cap de les actuacions del govern republicà, especialment en el que feia referència a la polèmica discussió de la constitució, ni amb les "claudicacions" que acompanyaven l'Estatut. Paral·lelament, la Lliga continuava presentant un equip dirigent fèrrriament homogeni, amb prestigi i incidència real en corporacions i entitats barcelonines, progressivament beneficiat per l'ensorrada del lerrouxisme, pel desmembrament d'Ac-

ció Catalana Republicana, i en aquest moment per l'"oportú" retorn d'un Cambó que, surt d'una de les seves intel·ligents retirades polítiques,⁵ amb el seu prestigi polític plenament recuperat.

A més, de l'abril de 1931 ençà, la Lliga ha realitzat una notable feina de reestructuració interna, encaminada a revitalitzar el propi partit i a aprofundir la seva penetració que, per altra banda i significativament, no s'ha vist minvada per la recessió del nombre d'afiliats que, excepte pel cas de l'Esquerra Republicana, ha afectat a la generalitat dels partits catalans. Així, podem destacar la incorporació de la dona al partit i el relleu de les malmeses joventuts, que ara presidirà J. Codolà.⁶

En una altra dimensió, trobem un signe més de vitalitat en el fet de que la Lliga, reafirmant la seva posició conservadora, però descartant tota significació reaccionària, es pot permetre ja l'abandonar l'aliança electoral amb els elements més conservadors de Catalunya, especialment els jaumins, i l'absorció simultània de nuclis com la Dreta Liberal Republicana de Catalunya o l'aliança amb altres, reduïts però indiscutiblement actius, catalans i democràtics, com és el cas de la Unió Democràtica de Catalunya, apareguda, com ja hem vist, arran del manifest-declaració "Als Catalans" del set de novembre de 1931.⁷

Referent a la Dreta Liberal --que en aquest moment presidia En J.M. Marquès-- la seva directiva en pes va acordar fer públic un manifest⁸ en el qual s'invitava tothom a seguir el seu exemple,

5. El text de la interessant nota del 16.IV.1931 en què ve a reconèixer el fracàs i accepta el fet ineludible de la República, apareix a "La Veu de Catalunya", 18.IV.1931.

6. Vid. l'abast d'aquesta reestructuració a "La Veu de Catalunya", 30.IX.1931.

7. Vid. el profund estudi.

8. Apareix a "La Veu de Catalunya" -ed. del vespre-, 29.X.1932.

que trencava amb la tradicional política individualista; i a incorporar-se globalment a la Lliga. A aquesta iniciativa respondrien afirmativament la secció de Joventuts, la secció Escolar, la Femenina i tres centres polítics que corresponien a l'Eixample, a Gràcia i al Poble Sec. Tot plegat, però, es reduiria a un plet d'ordre intern, d'escassa transcendència, que afecta a un nombre reduït de persones i de nul·la repercussió pública.

x x x

De tota manera, fins per la intel·lectualitat de centre, la Lliga continuava representant la pervivència d'un prestigi històricament caducat i que a més semblava no voler realitzar la ineludible posta al dia en el pla teòric, no representant, en aquest sentit, cap "reclam" per tota aquella intel·lectualitat, tant de prestigi a Barcelona com als centres comarcals, que de vell antuvi havia rebutjat enrolar-se en la colla de gent inexperta que responia al qualificatiu de messianista. Reflectint aquesta indecisió que caracteritza l'interludi iniciat pel distanciament de la significació d'Acció Catalana Republicana, En Bofill precisa això que diem apuntant que:

"(...) Aquestes consideracions de la força democràtica i de l'escassa o insuficient popularitat de la Lliga Regionalista, ens tenien en perplexitat. Però ens hi tenia encara més la incògnita de la Lliga, de la seva capacitat i voluntat d'adaptació a les conveniències actuals de Catalunya i de la República. Com auguri favorable, havíem vist els anuncis d'una Assemblea de revisió de l'ideari i de l'estructura del Partit, i,

sobretot, ens constaven els propòsits del senyor Cambó de renovar --amb la col.laboració dels altres elements de l'oligarquia dirigent de la Lliga-- el Partit i --detall essencial-- el seu diari 'La Veu de Catalunya'".⁹

O sigui que la Lliga havia de realitzar una visió prou considerable --necessàriament minimitzada per l'esquerra-- en la línia de bandejar el personalisme de Cambó i d'agilitzar l'estructura del partit, alhora que la seva imatge externa, especialment en el referent al seu portaveu periodístic. Com veurem més endavant, aquest és un aspecte important de l'aportació d'En Bofill a aquest període renovador de la Lliga. I val a dir que, aquesta col.laboració, essencialment teòrica en un principi, es va desenvolupar amb força des del moment amb què En Bofill va veure la possibilitat d'arribar a confluïr amb el "nou" partit cambonià. Marginalment podem afegir que per a En Bofill, tan important com el real canvi d'orientació de la Lliga, la possibilitat de poder exercir una influència perquè aquest canvi es produís, va ser el que motivà que es posés en funcionament i de que experimentés aquell "rejuveniment" a què aludeixen els seus amics, i que tant contrasta amb el decaïment dels últims temps en el Partit Catalanista Republicà.

Com en tots els moments de tensió de la seva carrera pública, En Bofill respon incrementant la producció teòrica i intentant acomodar-hi la marxa dels esdeveniments. El discurs de la Sala Mozart, Per una revisió de la política catalana, a pesar de ser la part més famosa d'aquest moment teoritzador i base del futur llibre

9. Jaume Bofill: Una política catalanista, op. cit. ps. 181-182.

pòstum Una política catalanista, representa només la seva part més vistent i, com hem vist ja en moments anteriors, respon a aquest caràcter historicista del nostre personatge, característica central però que perdria tot relleu si no es posés en funció de tot el conjunt de la seva anàlisi.

Cal que precisem doncs, a mode d'incís i per a respondre també a aquest seu caràcter historicista amb què escomet les grans qüestions, quin és el procés de culminació del seu aïllament respecte l'equip del Partit Catalanista Republicà que continua dirigint en Nicolau d'Olwer.

A Una política catalanista En Bofill afirma que: "L'obstacle a les vies de llibertat actualment obturades radica, primordialment, en una Constitució antiliberal que es ressent d'una elaboració poc democràtica,"¹⁰ però aquesta improvisació --argumenta també En Bofill-- desagradable per a tot polític solvent, es va poder deixar al marge mentre estava en joc un Estatut (que, per a ell, resulta fins infraconstitucional) i la necessitat de supeditar-hi la "treva patriòtica" o el front únic català imprescindible. Fins al setembre de 1932, per a En Bofill és una qüestió de principis el no interferir en l'equilibri de partits catalans, encara que personalment estigui convençut de que queda pendent una feina de re-delimitació, beneficiosa per tal com ha d'ajudar a clarificar el panorama.

Fracassada rotundament la viabilitat del seu assaig de participar directament en els assumptes a nivell estatal, o el que és el mateix, frustrada tota possibilitat de consolidar amb continuïtat la línia d'actuació que havia volgut encetar amb el seu viatge a Madrid de començament de 1931, En Bofill torna a tancar-se en l'àmbit

10. Jaume Bofill: Una política catalanista, op. cit. p. 121.

de consideració i actuació catalanes. Fora de la col.laboració amb la política oficial, camí tancat pel mateix resultat de les eleccions, l'evolució anticatalana i fins antirepublicana del grup d'Ortega, el més afí a ell des del punt de vista intel.lectual, resulta per a En Bofill un dels motius clau d'aquest profund desengany. I és des d'aquesta retrobada línia "interiorista" d'on impugna la Constitució, com ja hem vist, per mantenir els vicis sessaristes, estatistes i antiliberals del règim anterior, imposant-se a realitats que, com Catalunya o la Religió, en tota la línia són anteriors a la realitat de l'Estat, del règim i, molt més encara, de la República.

Per aquest camí s'accentua el que gairebé podríem denominar un resclosiment maximalista que de forma també quasi simbòlica li propicia el retorn als orígens de la seva carrera. És anti-azanista, en esquema, com fou abans anti-maurista; ataca l'esquerra (respectant sempre el "acià-símbol) pràcticament pels mateixos motius pels que atacà la gestió municipal del radicalisme lerrouxista, no podent ni tolerar el seu dilentantisme; és, també, anti - Esquerra Republicana, per ser aquesta el comparsa de la tendència majoritària socialista, màxim responsable governamental del caire que han pres els esdeveniments durant el període constituent. I per acabar de tancar aquest simbòlic retorn als orígens, el propi retorn a la Lliga i la reedició del seu primer llibre de versos La Muntanya d'Ametistes, perdran caràcter circumstancial per adquirir una hipotètica significació. Per altra banda, i dintre el mateix patró de consideració, En Bofill es converteix en anti - "Mirador" per anti-Hurtado, ja que considera una traïció als seus propis principis el que, tant el setmanari com el seu patrocinador l'Amadeu Hurtado, s'hagin plegat i subordinat a l'Esquerra, minimitzant així la prò-

pia preparació, solvència i ideologia.¹¹

Demostració d'aquest rebuig quasi generalitzat en el que ha caigut En Bofill, és l'afirmació que:

"Enfront de la claudicació dels uns i de la passivitat dels altres i de les rectificacions del criteri nacionalista republicà i de l'agemoliment provincià dels més radicals, caldria que el poble de Catalunya es redrecés per a dir: ni sucursals ni mediatitzacions. Això és: ni sucursals a Catalunya de partits polítics forasters, competidors de la política autòctona; ni mediatitzacions en obsequi de polítics o de polítiques forasteres, de cap partit català, molt ménys de cap partit catalanista."¹²

És precisament en aquesta mateixa línia que trobem el seu trencament definitiu amb Acció Catalana Republicana. En J. Carner, que en aquest moment està destinat a Hendaya, amb idees i possibilitats molt més ventilades, avisa al seu gran amic Bofill de l'error en què està, en el transcurs d'unes interessants cartes, pràcticament les últimes, que s'entrecrobaran els vells companys. És una de les cartes a què ens referíem, corresponent al 31.XII.1932, En J. Carner assegura a En Bofill que, a Espanya, si hi ha un bon polític aquest és l'Azaña, afegint que només l'Indalecio Prieto el podria substituir en quant a talla política. Tot i considerar d'"amateurs"

11. Coincidint amb l'abandó del grup d'En Bofill, l'Amadeu Hurtado ingressa a Acció Catalana Republicana fent-se càrrec de "La Pàblicitat", diari al qual considera en decadència i al que vol donar una nova dinàmica més adequada a les circumstàncies, suavitzant el que considera negatiu caràcter exclusivista de diari de partit. Vid. A. "Hurtado: Quaranta anys d'advocat, vol. II. ps. 168 i ss.

12. Jaume Bofill: Una política catalanista, op. cit. ps. 138-139.

la maniobra del Partit Catalanista Republicà, En Carner considera a En Bofill totalment equivocac, ja que:

"Políticament, Jacme caríssim, trobo que cal ésser esquerrà; i, en acabat, fer política de centre. Car la política de centre no la fan els centristes, els quals no existeixen enlloc: ni a Alemanya. I tampoc la fan les dretes, les quals no són capaces de donar equilibradors ni pacificadors. La fan només homes d'esquerra educats per un sentit de responsabilitat (...)." ¹³

En J. Carner precisa al seu entendre que, el que En Bofill hauria hagut de fer --en comptes de seguir el camí d'integrar-se a la Unió Democràtica de Catalunya o a la Lliga (en aquest moment declara que la seva informació no és precisa)-- o abandonar-tot càrrec, però no el partit, i actuar de consciència d'aquest o, en deixar el partit de forma definitiva, actuar independentment i pel seu prestigi, en pro de lligar el món polític català amb el de Mallorca i València.

Desgraciadament no tenim ni l'esborrany de la resposta d'En Bofill. No obstant ja hem vist com aquest, en trencar amb Acció Catalana Republicana, no veu altra possibilitat que la d'abocar-se a reforçar el camp dretà de la política republicana de Catalunya, convençut com està de que pugui seguir existint un partit de centre tal i com l'havia pensat a l'inici. En aquest sentit escriu, en una de les copioses notes teòriques a què ja hem fet referència, que:

"El liberalisme és quasi sobrehumà. Els partits liberals ho

13. Carta de J. Carner a Jaume Bofill (31.XII.1932). Arxiu particular Jaume Bofill i Matas. Secció Correspondència (4).

poden ser de veres, quan són una resultant de tendències unides per un ideal o uns ideals comuns que relliguen i per una amistat que endolceix i fa que les discrepàncies i fins les divergències no degenerin en topades o anarquia, sinó que es resolguin en matisos i transaccions."¹⁴

Però, per a En Bofill, a pesar de que:

"La derrota o enfonsada --no desfeta electoral-- situà el Partit Catalanista Republicà en un pla modest però de grans possibilitats d'eficiència. Havien triomfat tots els seus ideals o finalitats: Catalunya, República. Quedava admirablement i nobilíssimament situat i amb prestigi moral insuperable. Per interpretar-los i aplicar-los calia la seva col.laboració. Però els seus homes foren eliminats: enorme injustícia objectiva que preparava la seva vindicació, com més tardana més esclatant i efectiva (eren un partit i uns homes, necessaris a Barcelona i a Madrid). Tenien un pensament català (liberal i democràtic) i una irrecusable solvència o autoritat republicanesa."¹⁵

a pesar, com deïem, de poder disposar d'aquestes possibilitats, el Partit Catalanista Republicà acaba supeditant-se i visquent en funció de l'Esquerra Republicana de Catalunya.

14. Jaume Bofill: Manuscrits referents al seu ingrés a la Lliga Catalana (plec núm. 9). Arxiu particular Jaume Bofill i Matas. Secció Treballs (10). Ingrés a la Lliga Catalana.

15. Idem.

En part s'ha produït el que denunciava, a finals de l'any 1931, l'Antoni Rovira i Virgili arran del seu abandó del partit per a integrar-se a l'Esquerra i que aleshores no havia volgut acceptar encara En Bofill, pensant com vèiem en la possibilitat de retrobar la que creu vertadera línia d'Acció Catalana. El mes de febrer, En Rovira i Virgili tornarà a llençar la seva teoria veient amb bons ulls el que l'equip d'En Bofill no hagi ni assajat el fet pertorbador que hagués significat desenterrar l'autonomia d'Acció Catalana, acceptant l'evidència de la natural supeditació a una Lliga a la que, a més, poden beneficiar aportant-li una política d'ideals.¹⁶

El fet concret que obliga al trencament definitiu entre En Bofill i el Partit Catalanista Republicà, es produeix en la sessió general del Consell Directiu del partit, celebrada el dia 12 de setembre de 1932, reunió en la que s'ha de discutir la plataforma i la tàctica electoral a seguir en les eleccions del mes de novembre de diputats per al Parlament de Catalunya. Primerament sorgirà una qüestió de procediment, ja que la presidència presenta un manifest, de redacció definitiva, el qual no havia estat consultat prèviament, essent molt contestades les impugnacions que formularà En Bofill. El citat manifest electoral, responent al títol de Manifest de la Candidatura de Concentració Catalanista Republicana,¹⁷ significa la supeditació incondicional a la política menada per l'Esquerra Republicana al govern i en pro de la consolidació i posta en pràctica de les prerrogatives, àmplies encara que no del tot satisfactòries, atorgades per l'estatut.

16. Antoni Rovira i Virgili: La fi d'Acció Catalana, "El Dia", 22. II, 1933, p. 1.

17. Pocs dies després va sortir reproduït a la premsa. Nosaltres hem consultat, no obstant, la versió en full volant, edició de la que se n'encarregà Segimon Rovira, impressor.

A pesar del tarannà de la reunió i de la seva posició clarament minoritària, En Bofill va esperar fins al dia en què es va fer pública la declaració per a datar la seva comunicació de baixa, com volent donar a entendre que ho fa en descobrir que no han estat ateses cap de les seves imputacions.

La carta d'En Bofill, datada a Viladrau el dia 14 de setembre de 1932, va venir precedida de tres llargs esborranys, en els que es depura i sintetitza el contingut i l'estil. En ella postula que la declaració --i d'aquí les discussions sorgides en el si del Consell-- sanciona les modificacions que ha anat sofrint el partit, respectant-les ell "mentre ha durat la treva patriòtica que imposava l'expectativa de l'Estatut de Catalunya". Però resulta que la declaració ni preveu la possibilitat de "superar l'actual fase constitucional" de forma democràtica per a potenciar una federació, d'acord amb els altres pobles autonomistes de l'Estat. Per altra banda, fet d'igual o major importància per a En Bofill, la declaració, trencant amb la tradició d'equanimitat del partit, condiciona el seu liberalisme de forma oficial i per primera vegada, cercant-ne només l'aproximació i subordinació a l'esquerra. En Bofill acaba la seva nota comunicant que abandona perquè la seva presència no compromet i dificulti la supeditació a Catalunya i a la Generalitat, expressada per la majoria.¹⁸

La resposta d'En Lluís Nicolau d'Olwer, d'una gran equanimitat (característica aquesta que sempre és destacada en el gran polític i helenista) comença manifestant emoció i sorpresa ja que

18. El text d'aquesta carta, seguit del de la resposta d'En Lluís Nicolau d'Olwer --datada a Barcelona el dia 15 de setembre de 1932-- serà publicat a "La Publicitat", 24.IX.1932, p. 2.

no esperava que una divergència en la manera d'entendre el moment polític provoqués la separació d'En Bofill. Li recorda que va ser precisament ell qui va formular i infondre els principis al Partit Catalanista Republicà, principis als que encara resta fidel. L'argumentació d'En Nicolau d'Olwer es fonamenta en el fet de que un partit, a més d'un ideari, és una tàctica i "cal obrar dins les realitats de l'hora". És des d'aquesta concepció --continua precisant-- que el Consell Directiu ha cregut el més urgent consolidar el que és Catalunya ja bé, això és, la República i l'autonomia. I com que el sistema de majories no permet cercar coalicions parlamentàries, han hagut d'optar per sotmetre's a les coalicions electorals prèvies. En la ponderació d'aquestes dues cartes, En Bofill torna a sortir caracteritzat com un "polític d'ideals"; ara, però, sorgeix amb força aquesta nova caracterització de polític, lleial i catalanista, però ja clarament d'oposició respecte la "modalitat republicana" que predomina a la Generalitat.

Ja com a polític independent, els últims lligams que el comprometen amb la política republicana oficial a Catalunya es trenquen la segona quinzena d'octubre, concretament en aparèixer el dia 25 a la premsa un decret signat per En Francesc Macià, en el que es declara dissolta l'Assemblea o Diputació Provisional, de la que, com ja sabem, En Bofill n'havia estat membre, en representació de la circumscripció gironina de Puigcerdà. En tal motiu, En Bofill realitza una "visita de comiat oficial", en la que, després de reiterar

"(...) la seva adhesió ciutadana a la suprema magistratura de la nostra nació", marca a En Macià el sentit de la seva protesta individual en el sentit de que "en ésser dissolta l'Assemblea, perquè mai no ha estat tinguda al corrent de les inci-

dències ni de la fi que a les Corts Constituents d'Espanya ha sofert l'Estatut de Catalunya que l'Assemblea havia redactat i votat, i perquè ha quedat desatesa, entre altres proposicions o mocions que ella votà en la seva darrera sessió del dia 16 de gener, la d'ésser reunida mensualment (...)."¹⁹

No cal dir que el president, immers en les preocupacions de la campanya electoral, pretén oblidar l'afer protagonitzat per En Bofill, a pesar de declarar l'amistat i el respecte que sent envers ell.

En Bofill és ja un polític independent, però d'un sentit d'oposició que pot quedar concretat en un dels paràgrafs finals de Una política catalanista, quan concreta que:

"Així doncs, el Partit Catalanista Republicà, ha quedat de fet i explícitament, en funció d'Esquerra; més concretament: a Madrid, en funció azañista, en funció del Partit d'Esquerra Republicana, per tal de festejar-la, de combatre-la o de dislocar-la i suplantar-la --per al cas és igual. I basta, en efecte, obrir el diari del Partit --d'ençà que l'inspira el senyor Hurtado--, per adonar-se que representa una política de cara a l'Esquerra i al servei, tant en política interior com en política internacional, de les directrius del senyor Azaña (...)."²⁰

19. Vid.: Unes declaracions del senyor Macià i una nota del senyor Bofill, "La Publicitat", núm. 18.165, 29.X.1932, p. 2.

20. Jaume Bofill: Una política catalanista, op. cit. p. 166.

I completa aquest judici argumentant que, és tan heterogeni ja el partit, que ni resulta coherent aquesta marxa cap a l'esquerra, fent preveure que es quedaran en un perillós "mig camí".

En relació amb el que diu En Bofill i des d'un mateix o similar patró d'anàlisi --coincidència interessant-- però partint d'una significació política oposada, l'Amadeu Hurtado²¹ jutja l'escissió i postura del grup Bofill (que sovint va ser identificat com Acció Catalana), en la següent llarga cita, des de tots els punts de vista perdonable pel seu interès, quan afirma que van ser:

"(...) els d'Acció Catalana els qui haurien de descendir al nivell del partit oposat i obrir-se un camí difícil entre els esvalotaments dels qui manaven i les resistències incivils dels vells partits de la Lliga, que explotaven les ineptituds dels governants per a renovar l'antiga força i aixecar-la contra el règim. Com deia amb raó l'eminent jurista català Pau Font de Rubinat, a tots els pobles del món, el sotrac de la caiguda d'un règim secular determina un desplaçament de les velles forces polítiques cap a altres formacions adaptades al nou règim, però a Catalunya, on els elements conservadors per mal humor o per por, havien ajudat a posar el país en mans inexpertes, tornaven l'endemà a la seva antiga posició, inhibits de la situació creada i, en lloc de contribuir a forjar nous instruments

21. Referent a l'estudi ideològic i sectorial que hem anat fent, les relacions Bofill-Hurtado ens forneixen d'un exemple més per a caracteritzar aquest sector que classificàvem, esquemàticament, com a classes mitjanes no necessàriament econòmiques. Quan En Bofill jutja a l'Hurtado, en aquest moment de contradicció política en el que ambdós queden quasi constituïts com als símbols dels bàndols o tendències en oposició, no pot deixar, però, de què l'Amadeu Hurtado té a un contradictor de categoria similar, home de reputació ciutadana, professional impecable i

de Govern, remugaven les seves rancúnies amb l'esperança d'una restauració impossible del seu propi passat. I entretant, els nostres amics d'Acció Catalana havien perdut momentàniament l'alegria del treball fecund amb l'amargor d'aquell error que els retreien massa sovint d'haver menyspreat amb una altivesa inoportuna la coalició demanada modestament per Macià en les eleccions catastròfiques del famós 12 d'abril."²²

x x x

No hi ha dubte que En Bofill pretén retornar al passat en retrobar el seu vell equip de treball, com tampoc no hi ha dubte de que, idealista per excel·lència i contràriament a l'opinió realista de l'Hurtado o al també realista consell del seu amic Carner, En Bofill està convençut de poder influir en pro de l'efectivitat de la nova política republicana de la Lliga. És en la consideració d'aquesta possibilitat que En Nicolau d'Olwer comentarà el reingrés d'En Bofill a la Lliga, arran de l'anunci oficial fet el febrer de 1933, dient que necessita molta valentia per part d'En Bofill i que per a aquest la possibilitat d'exercir una real influència al nou partit ha d'arribar a contrarestar el sacrifici que ha de significar el reingrés a una Lliga que no ha renovat ni els homes ni les tàctiques que van motivar el general abandó l'any 1922.²³

"un dels polítics més capacitats tècnicament". Vid.: Jaume Bofill: Una política catalanista, op. cit. p. 162.

22. Amadeu Hurtado: Quaranta anys d'advocat, Vol. II, ps. 191-192.

23. Manifestacions del senyor Lluís Nicolau d'Olwer, "La Publicitat", núm. 18.258, 14.II.1933, p.1.

Simultàniament a la candidatura de la renovada Acció Catalana Republicana, la Lliga presentava la seva, titulada com ja hem indicat de "Concòrdia Ciutadana", comentada inicialment pel mateix Francesc Cambó. Resulta evident, donada la seva nova situació, que En Bofill va seguir i analitzar amb el major deteniment la reestructuració de la Lliga, ja des d'aquesta primera formulació, ja que, secretament, espera la previsible sanció que representarà la recuperació electoral, per a plantejar-se fonamentalment el reingrés. Per altra banda --tal i com es preveia--, la remodelació de la política catalana produïda a conseqüència de la promulgació de l'Estatut, en afectar el Partit Catalanista Republicà desplaçant-lo cap a l'esquerra, tallava la possibilitat de que la Unió Democràtica arribés a adquirir aquesta significació. Si ara la Lliga reeixia de situar-se al centre, el petit partit de la democràcia cristiana de Catalunya, en el que tants amics i afinitats tenia, es quedava sense un lloc definit i precís dins l'espectre polític del moment. El més sensat --planeja en Bofill-- és que la Unió Democràtica, mantenint-se com una secció autònoma, s'acabi integrant com la "ponència econòmica" o la "ponència social" de la nova Lliga. Més endavant precisarà que la "ponència econòmica" és millor que quedi reservada per a la Unió Catalana.

De la candidatura de Concòrdia Ciutadana, En Bofill en destaca, referent al seu contingut ideològic, l'inequívoc republicanisme i, en el mateix pla i referent al nacionalisme --que veu sintetitzat en el nou títol de Lliga Catalana--, destaca la pervivència de l'ideari de "Catalunya endins" i la defensa institucionalitzada de la llengua, de la Generalitat (que és de tots, precisa) i de l'Estatut, així com la fita final en el federalisme. Destaca també, com a punt evidentment fonamental, la formulació pràctica donada

als principis liberals, ja sigui en l'aspecte de la religió, en l'important de l'ensenyament, en el de la planificació econòmica (i aquí precisa que per governar no poden ésser de dretes) i en l'actuació social. Referent a l'estructura del partit i després d'assenyalar-ne el seu nou sentit democràtic, així com la renovació d'hommes que ha sofert el partit, destaca el nou secretariat, secundat per seminaris, l'existència d'importantes seccions autònomes (com la Femenina, l'econòmica amb Unió Catalana i la social), així com la gran importància del diari.

La formulació d'aquest nou tipus de partit per en Cambó, invalida per a En Bofill tota necessitat de crear un tercer partit nacionalista que recollís, com herència d'Acció Catalana, la catalanitat dels intel·lectuals (la precisió és seva), la defensa de les llibertats polítiques i la civilitat. De tota manera i amb gran prudència, En Bofill creu que s'ha d'esperar a veure si la renovació de la Lliga desemboca en un èxit o en un fracàs; en el segon dels casos pensa que la possibilitat de crear aquest tercer partit podria tornar-se a considerar ja que, aleshores, a més dels ja procedents del Partit Catalanista Republicà, es podria comptar amb els descontents de la Lliga. Aquesta és l'argumentació política que encara farà en els primers contactes destinats a aplejar partidaris que segueixin el seu procés, contactes que segurament inicia amb gent de la Unió Democràtica i amb elements descontents del Partit Catalanista Republicà.²⁴

24. Si som fidels a les pròpies notes d'En Bofill, sempre tan meticuloses, aquest grup podria estar constituït inicialment per: Duran, Juli Nogués, Pep Torres i Vidal, G. Gili, Puig, Puig Suñer, Gallard, Tarruella, Ventosa, (Abadal), Valls, Solà Canizares, Codolà, Roda Ventura, Juncadella, J.A. Güell, Perpinyà, Jover, Maragall, Pau, Domingo, Gic, Tallada, Soler de Sojo, Gaziol, J.A. Trias, F. Soldevila, Obiols, Jaume Mercader, Dr. Fontserè, Font i Quer, Casacoberta, Duran i Sanpere, Iglésias, Marfà,

De tota manera, aquestes les podem considerar com formulacions de primera hora; més endavant, sense perdre la prudència, desapareix la major part del seu escepticisme, passant a assegurar que:

"una oligarquia és útil no quan detecta el poder sinó quan se'l mereix quotidianament" i, més endavant, "Per això, els homes de la Lliga --que són una veritable oligarquia de polítics veritables-- encara compten i han sobreviscut, malgrat tot; però ara es renova en partit, per no perdre contactes populars i per merèixer i conservar i acréixer (per guanyar ha de créixer en extensió i per tant en popularitat intensiva) la popularitat cada dia i al dia."²⁵

Evidentment, tornem a estar davant un Bofill pletòric d'iniciatives, que sembla estar a punt de retrobar la seva veritable posició, tècnica gairebé més que política, en una situació que li permet pensar en una pròpia reintegració a la "seua" tasca político-gestora i a un equip amb estructura complexa en el que no li caldrà aguantar la responsabilitat de crear doctrina davant de qualsevol gir de la vida política catalana.

Amb aquest nou plantejament de la situació i des del mes d'octubre, comencen els contactes entre En Cambó i En Bofill, tal i com precisaran els interessats, un en la conferència de la Sala Mozart, l'altre en el pròleg d'Una política catalanista,²⁶ prefaci

Picard, Nebés, Ed. Sagarra, Dr. Peyrí, A. Plana, Guarro, Coll Alentorn, C. Riba, Baltasar Samper, Puig i Sais, M. Rabentós, Coll i Rodes, Vilarrubies, Bosc.

25. Jaume Bofill: Manuscrits referents al seu ingrés a la Lliga Catalana (plec 9) ja citat.

26. F. Cambó, Prefaci, p. VIII.

en el que el líder de la Lliga qualifica a En Bofill de "polític excepcional", polític d'idees nat a les notres latituds, el que denomina "un polític motor".

Més endavant, En Cambó precisa l'abast de la col.laboració primera d'En Bofill afirmant que:

"En les llargues sentades que jo tenia amb Bofill i Matas, quan ja estava decidida la seva incorporació a Lliga Catalana, no sols parlàvem de programes i de futures actuacions, sinó que parlàvem d'homes: dels homes amb què podia comptar Lliga Catalana i dels homes que estaven definitivament situats en els partits adversos. I en aquestes converses vaig poder apreciar la visió exacta, despullada de tot apassionament, de les qualitats i dels defectes dels homes d'una i altra banda, sense que la simpatia o l'aversió arribessin mai a desviarla."²⁷

En Cambó fa al.lusió aquí, bàsicament, de la col.laboració prèvia, brindada per En Bofill en el transcurs del procés preparatori de l'Assemblea de constitució de Lliga Catalana, realitzada a començament de febrer de 1933.

A part l'ajut tàctic a què al.ludeix En Cambó i que precisarem més endavant, En Bofill aporta doctrina, en forma de mocions, per a modificar la declaració del nou partit, precisant extrems per a ell tan importants com són els que fan referència a la qüestió religiosa, de l'ensenyament, de doctrina catalanista o presentant estudis monogràfics, dels que destaquem el que realitza sobre l'es-

27. Francesc Cambó: Prefaci a Una política catalanista, ps. XII i XIII.

tructuració del diari del partit²⁸ o el que fa referència al camí que ha de seguir la Lliga per a consolidar la seva penetració en l'àrea rural catalana. Veiem-ho amb algun detall. Precisem, però, abans, que tot aquest material anterior a l'ingrés d'En Bofill al partit, és tramès a aquest sempre a través d'En Francesc Cambó.

Així trobem les notes llegides pel líder de la Lliga en les reunions preparatòries de l'Assemblea; en la més general de totes En Cambó al·ludeix a En Bofill dient que aquest:

"creu que l'actual evolució de la Lliga és la indicadora de la crisi de la seva actual Comissió d'Acció Política. La renovació del partit implica la substitució de tots els elements que actualment l'integren. Així mateix, creu indispensable la renovació de 'La Veu de Catalunya', és a dir, dels elements polítics que hi manen"²⁹

Seguint amb aquesta nota veiem que En Jaume Bofill censura el que la Lliga es presenti com un partit catòlic, arribant l'extrem de que la seva "Secció Femenina" ha convocat una missa. Comentant la postura d'En Bofill, precisa Cambó que:

"I vaig deduir que ara és ja el moment prou madur en el qual la possible acceptació de l'aspecte renovador de la Co-

28. Demostrant un cop més que la decisió d'ingressar a Lliga Catalana estava més avançada, veiem com d'entrada es confia el delicat càrrec de gerent i, de fet, director polític de "La Veu de Catalunya" a En R. d'Abadal i Vinyals, fins aleshores gerent de "La Publicitat". Vid. "El Noticiero Universal", 9.II.1933.
29. Nota de Cambó comunicant l'aportació de Jaume Bofill (Barcelona 22.XII.1932.) Arxiu particular Jaume Bofill i Matas. Secció Treballs (10). Ingrés a la Lliga Catalana.

missió d'Acció Política i de 'La Veu' són factors definitius per a que Bofill, participi, bé en l'Assemblea prèvia que jo patrocina en el raport lliurat aquest matí, bé en qualsevol altra tasca inherent a l'estructuració del nou partit."³⁰

Aquesta nota complementa el cos general de doctrina que, en nota a part, En Bofill ha tramès pel mateix conducte d'En Cambó i que aquest presenta amb molt respecte ja que considera a En Bofill inubstituïble si és que la Lliga vol reeixir de donar públicament una nova imatge. Referent a la ideologia general del partit En Bofill precisa que aquest ha d'aspirar a aplegar a tots els catalans que acceptin

"Un ideari federatiu, liberal i de pacificació social basada en la justícia per a crear un partit de constitució democràtica com a instrument de catalanització i de govern al servei de Catalunya, i com aportació del pensament català a la política general amb una orientació suprema federativa."³¹

Aquesta definició, que l'autor titula com a "Preliminar", a part d'ésser important ja que d'aquí en surten les concrecions posteriors --com ara veurem-- resulta enormement aclaridora de fins a quin punt En Bofill no ha canviat gens: igual que l'hem vist en 1915, 1919, 1922 o 1931, el nostre personatge acaba identificant-se realment només que amb el petit nucli que es mereixi les funcions de govern.

30. Idem.

31. Notes lliurades pel senyor Bofill i Matas (Barcelona, 22.XII. 1932). Arxiu particular Jaume Bofill i Matas. Secció Treballs (10) Ingrés a la Lliga Catalana.

que sigui el natural generador de doctrina i que aquesta doctrina, a part les derivacions precises, tendeixi a consolidar l'ideari de la concòrdia de classes.

Partint d'aquests pressupòsits bàsics, En Bofill passa a veure quin ha d'ésser l'ideari catalanista del nou partit. I no ens ha de sorprendre que, sobretot en rein.ressar a la Lliga, En Bofill continuï considerant vigent la doctrina nacionalista d'En Prat de la Riba. Partint d'aquesta i del suport de l'autonomia, creu En Bofill, que la Lliga ha de realitzar una política "socialment justa i políticament idealista" que doni prestigi a la feina de catalanització demogràfica, cultural i política dels partits exclusivament catalans de manera que es pugui realitzar una progressió democràtica que culmini en l'establiment de la Federació Ibèrica Republicana. Precisa, referent als sectors a qui ha d'anar fonamentalment dirigida aquesta política: les joventuts universitàries, els intel.lectuals, els dependents de comerç, la petita burgesia, els tècnics, les seleccions obreres i la pagesia mitjana, conglomerat que ja hem trobat definit en moltes altres ocasions.

En el capítol de "Política general" i després d'haver precisat que la Lliga no es pot comprometre mai en aliances de tendència extrademocràtiques que comprometin la legalitat republicana o la Generalitat, En Bofill parla de procediment assegurant que "l'ètica és el millor comburent dels idealismes populars", vertadera màxima de la que ja no cal que en tornem a destacar el seu valor autodefinitori i que aplica a la constància amb què han de mantenir l'equilibri entre la voluntat de renovació social i constitucional i la de conservació del patrimoni autònom i de la riquesa col.lectiva, sincera proclamació del seu conservadorisme polític però que no ens sorprèn per quan li hem vist formular des de l'inici de la

seva carrera, supeditació a aquell "tradicionalisme evolutiu" formulat per En Torras i Pàges.

Fidel lluitador contra el que defineix com a mite de la "sobirania de l'Estat", En Bofill polititza la qüestió religiosa propugnant el respecte mutu que es deriva d'una real separació entre l'Església i l'Estat. El camí per a aconseguir aquesta separació respectuosa, el veu En Bofill essent el de l'educació popular (aprofitant aquí fins la sensibilització dels sectors acostumats a la persecució governamental) que acreixi el costum de no pertorbar amb sectarismes qualsevol tipus de pràctica, confessional o laica. La lluita contra els efectes d'aquesta habitual "deformació del fanatisme", la veu, a més, En Bofill, en funció d'una política de catalanització de la pietat que revaloritzi la religió en el sentit de que és "un dels factors històrics i socials de la Nació Catalana"; només en la comprensió de la dimensió d'aquest factor s'arribarà a la concòrdia i a la reconciliació de l'Església, el poder i el poble de Catalunya.

Referent a la qüestió religiosa, i en notes marginals que afecten la futura declaració i estatuts de Lliga Catalana, En Bofill acaba d'estructurar políticament les idees sobre el tema, precisant que:

"La Lliga Catalana, no invoca la religió com bandera de partit; però entén que l'esperit cristià és el més sòlid fonament de tota civilització. Per això, sense voler intervenir en la consciència o en la confessionalitat de cadascú, estableix que tots els seus components hauran d'observar políticament i socialment el respecte degut als sentiments religiosos. En les seves actuacions polítiques o de govern, la Lliga Catalana

s'inspirarà en aquest elemental respecte; propugnarà per que, com en els països de més cultura cívica, les lleis i les actuacions de govern s'hi inspirin, així mateix, i procurarà, pels mitjans legals, que les llibertats polítiques, establertes en benefici de tots els ciutadans i de tots els factors populars, no quedin desvirtuades ni arbitràriament retallades per les lleis ni pels que tenen la missió de complir-les i de fer-les complir. Entén, en conclusió, que és d'urgència política l'adopció de mides encaminades a assegurar la pau religiosa i de les consciències entre tots els ciutadans."³²

Acaba aquestes significatives notes generals per a la pre-Assemblea de la Lliga, amb la no menys significativa referència a la candent qüestió de la "Llibertat Pedagògica", i ens interessa ressaltar aquí, matisant el postulat liberal, la necessitat que un títol oficial acrediti la fiabilitat de l'educació privada. Al costat d'aquesta, En Bofill postula l'obligatorietat que la Generalitat faciliti l'accés a l'educació superior a tota la gent capacitada però mancada de recursos; així mateix, reincidint en apreciacions ja velles en ell, declara la necessitat que la Universitat catalana, sigui totalment catalana i indiscutiblement eficient,

Com ja indicàvem més amunt, aquesta feina de caràcter teòric la va completar En Bofill, de cara també a aquesta pre-Assemblea del mes de desembre, com a mínim amb un parell de treballs de caire monogràfic: un, titulat Raport sobre el plantejament d'un gran diari català; l'altre, referent a l'àrea rural i als propietaris mit-

32. Notes manuscrites referents al seu ingrés a la Lliga (plec núm. 10). Arxiu particular Jaume Bofill i Matas. Secció Treballs (10). Ingrés a Lliga Catalana.

jans que ha postulat com un dels elements base del nou partit, que a manca de títol exprés però veient el seu contingut, podem titular "Projecte de creació de l'organisme Acció Rural Catalana", treballs aquests en els que En Bofill, a part de teoritzador, se'ns torna a presentar com el "típic" funcionari (servidor públic), precís i meticulós, conscient i quasi orgullós de presentar una feina acabada.

Això es veu fins i tot en el projecte de creació d'Acció Rural Catalana, informe que, a pesar d'haver estat consultat en fase d'esborrany, ja es presenta acompanyat de projectes de pressupost, d'edició de material intern, de fulls d'enquesta per a aplegar material base per a l'organisme, projecte del seu personal, vies d'obtenció d'aquest material, etc.

Menys interessats en el real funcionament d'aquests organismes, ja que fins en el cas de ser posats en pràctica la mort prematura d'En Bofill ha ués frustrat la seva participació, que en la construcció ideològica que li "obliga" el seu reintrés a la Lliga, reproduïm a continuació la concepció, justificació i funcionalitat tàctica d'aquesta Acció Rural Catalana, tal i com la presenta el propi autor.

"A un partit polític, sovint li és difícil fer penetrar la seva ideologia en les capes socials en les quals li convindria filtrar-la. En ço que afecta als problemes de la terra, avui ens trobem en aquest cas; en els pobles s'han alçat muralles d'odi i mal confiança i als de l'una banda els és difícilíssim comunicar-se socialment amb els de l'altra. Per això sembla indicadíssima la constitució d'organismes que aparentment siguin com a neutrals, en matèria política.

"La creació d'un organisme, que no vacil·laríem en anomenar

Acció Rural Catalana (ARC), l'objectiu visible del qual fóra, la d'orientar i treballar a favor de l'economia agro-pecuària catalana per tots els mitjans legals. Un organisme d'aquesta naturalesa, podria penetrar en els pobles i en les entitats agrícoles de tota mena. Aquest organisme (per camuflatge), hauria de domiciliar-se a casa d'una persona que no s'hagués destacat en política.

"La missió d'ARC podria ésser editar i repartir fulls, fullets, extractes de les sessions del Parlament de Catalunya i de les Corts de Madrid, donar conferències de caràcter agrari, bé convingudes directament, bé simulant una visita casual; resoldre gratuïtament, consultes de caràcter tècnico-jurídic. Poques persones bastarien per a fer donar un gran rendiment a ARC: un parell d'agrònoms, un o dos veterinaris i dos advocats entesos en qüestions jurídiques que afectin a la terra i un petit estol de propagandistes abnegats."³³

Només considerant aquest text i, especialment, el moment en què està escrit, quedem ja en disposició d'afirmar que allò que En Cambó qualificava de "polític-motor" o d'idealitats, s'ha de matissar en el sentit que En Bofill, home, per altra banda, professionalment polític, se'ns clarifica molt quan --precisament-- fent-lo sortir del camp de la política, l'interem en el de la burocràcia i entenem, en la perspectiva d'una significació i una pràctica polítiques, la seva essencial dedicació tècnica a la construcció en la línia de "Catalunya endins". En aquest mateix context s'emmarca

33. Jaume Bofill: Projecte de creació de l'organisme Acció Rural Catalana. Arxiu particular Jaume Bofill i Matas. Secció Treballs (10). Lliga Catalana.

l'altra aportació monogràfica citada sobre el "planejament d'un gran diari català". En la perspectiva que indiquem, si bé no podem perdre de vista la importància política que En Bofill confereix a "La Veu de Catalunya", el que sobresurt és el temperament tècnic, l'intent clarificador, el burocratisme minuciós i, tot plegat, no com una elucubració teòrica, sinó avalat per la seva llarga experiència en l'ofici periodístic o en la confecció de pressupostos, pel fet d'haver estat redactor en cap de la pròpia "La Veu de Catalunya", un dels responsables de marcar la línia de "La Publicitat" i d'altres publicacions comarcals o pel fet significatiu d'haver estat nomenat president de l'Associació Catalana de la Premsa en 1920.

D'aquest estudi,³⁴ ens interessa, abans del contingut, destacar-ne la pròpia concepció que l'inspira. Es tracta d'un estudi que, al nostre entendre, representa la col.laboració d'En Jaume Bofill i d'En R. d'Abadal i Vinyals, fet encara en funció de "La Publicitat", però que després es veurà la possibilitat d'adaptar-la a "La Veu de Catalunya", en el moment en què l'"equip" d'En Bofill es fa amb la seva direcció. Ho creiem així per tal com, a l'arxiu particular del nostre personatge, figuren els papers manuscrits del detallat pressupost que s'hi inclou, amb algunes precisions de caire personal que després no figuraran en el treball definitiu. Relativitzada així la participació d'En Bofill en la confecció d'aquest "raport" i per no caure en el defecte d'atribuir realitzacions suplementàries al personatge central de l'estudi, destaquem-ne, només, com a reflex d'una mentalitat determinada, el que hagi de venir "necessàriament" precedit d'un ampli estudi de la realitat i de les possibilitats de l'"àrea periodística catalana" i que, en conseqüèn-

34. Raport sobre el plantejament d'un gran diari català. Barcelona, 2.XII.1932 (27 hols. mecanografiades).

cia, respiri una intencionalitat ordenancista que afecta a la totalitat de la producció periodística del país.

D'entre les altres aportacions fetes per elements del que podem denominar "equip" Bofill, en aquest cas fetes per un vell col·laborador seu, amic i seguidor incondicional, destaquem les Notes sobre la propera assemblea de la Lliga Regionalista,³⁵ presentades per Joan A. Maragall, notes realment interessants per quan són ben concises i es presenten sovint referides a l'opinió personal dels interessats en el que afecta a les possibilitats d'establir algun tipus de relació entre la Unió Democràtica de Catalunya i la Lliga. Encara que en alguns extrems la comunicació sigui tributària de les idees d'En Bofill, destaquem que En Maragall precisa la conveniència de recanviar tots els elements de la Comissió d'Acció Política, afegint que fins podria ésser-hi algun dels elements reincressats (claríssima al·lusió a En Bofill), i justifica la possibilitat i la conveniència d'eliminar la paraula "Lliga", apta en un determinat moment històric en què es varen voler aplejar nacionalistes d'ideologies distintes, però que ha arribat a ésser un vertader obstacle per a moltes possibles adhesions.

Referent al cas central de l'aportació d'En Maragall, on precisa les possibilitats d'integració de la Unió Democràtica, ens dóna la impressió que l'autor va actuar en bona part seguint indicacions molt precises d'En Bofill. Com a contraris d'aquesta integració relaciona a Rossend Pich (que no es pot integrar en un partit que estengui la seva actuació a escala de tot l'Estat), a J. Carbonell (per qüestions de procediment, ja que Unió Democràtica

35. Joan A. Maragall: Notes sobre la propera assemblea de la Lliga Regionalista, Barcelona, 20.XII.1932, 5 hols. mecanografiades. Arxiu particular Jaume Bofill i Matas. Secció Treballs (10). Lliga Catalana.

està encara en procés de formació), a J.M. Casassas i Cantó (de reconegudes "vel.leitats socialitzants") i a Coll i Alentorn, qui opina que amb la integració el seu partit perdria contingut social i religiós. Pel cantó dels qui creuen convenient la fusió destaca a: Margal Abrilla, entès en qüestions de periodisme,³⁶ Tomàs Garcés, Roig i Llop i Magí Valls, element que creu que el probable ingrés d'En Jofill precipitarà la fusió. Marginalment, Ll. Jover i Nonell, Ll. Vila Abadal, Pau Romeva i Pau Luñoz, considerant convenient la fusió, veuen diversos inconvenients o impossibilitats per a fer-la efectiva.³⁷ J.A. Maragall precisa que moltes de les diferències provenen del fet que, mentre la Lliga és un "partit de realitats polítiques i d'eficàcia administrativa", la Unió Democràtica de Catalunya "pot classificar-se com un apostolat social-polític-religiós". De tota manera, precisarà l'autor de l'informe, per a integrar el major nombre d'elements de la Unió en el nou partit creu imprescindible que aquest concreti, molt més del que no ho ha fet en el manifest electoral, la seva posició en matèria social i que a tal fi es consultés la ponència social aprovada en el darrer congrés de la Unió Democràtica de Catalunya.³⁸ Acaba el seu informe En Maragall valorant els beneficis que pot aportar al procés de posta en marxa del nou partit (i a part la inestimable que pensa que brindarà En

-
36. Hipotèticament, aquest podria ser l'altre col.laborador del report sobre el diari català. En cas contrari, tenim notícia que va presentar-ne un de molt complet.
37. La majoria d'inconvenients, però, estan condicionats al resultat de la reestructuració que té en marxa la Lliga i fan referència a matisos religiosos, socials i nacionalistes. Entre els que precisen més destaquem a Ll. Vila Abadal quan afirma que podria quedar suavitzada una diferència si a la Lliga acabés predominant la política agrària propugnada per Joan A. Güell, Cirera i Voltà i Enric Sala.
38. Fa referència al Primer Congrés Nacional de la Unió Democràtica de Catalunya celebrat a Barcelona els dies 1 i 2 d'octubre de 1932. I Congrés Unió Democràtica de Catalunya, Vic, Imp. Fran-

Bofill a nivell català), la col.laboració del ja citat M. Trilla i de Manuel Brunet (de l'Àfrica Fabra) en el sector del diari, el jove llicenciat Joan Robert a la secretaria i, en el camp de l'estudi sòcio-econòmic, l'aportació de Pere Arderiu.

Com acabem de veure, la quasi utilització d'En Bofill per part d'En Francesc Cambó no venia només motivada per la necessitat d'aprofitar un vell i renombrat talent organitzador i teoritzador, sinó que, a més, s'encaminava a instrumentar d'alguna manera el real prestigi del líder d'Acció Catalana en molts sectors, els seus nombrosos contactes i la influència que exercia en nuclis comarcals i en associacions barcelonines i entre molts nuclis que representaven la vertadera "classe burocràtica" de Catalunya.

En aquest sentit, i sobretot quan les coses no anaven del tot bé, era relativament fàcil fer créixer i estendre, entre aquests sectors de classes mitjanes que genèricament podem denominar també de funcionaris públics, el sentiment de frustració i ensems de "radicalització" que els produïa el fet de veure truncada, o en la impossibilitat fins d'iniciar-la, una carrera per a la que es consideraven els millors preparats i que ara l'usdefruitaven homes incaços, portats al poder per obra exclusiva d'En Francesc Macià. Resultava, doncs, molt fàcil, l'aprofitar la creixent contradicció que es produïa entre la crítica oberta de la inèpcia de l'Esquerra republicana i les manifestacions de respecte envers el símbol i president de Catalunya, però alhora cap del partit, En Macià.³⁹

ciscana. 1932. 40 ps. Concretament al.ludeix a J. Cirera i Soler: Els problemes socials, ps. 12 a 21 (publicat també en separata).

39. Un exemple d'aquesta contradicció, personificada entre Martí Esteve i Jaume Aiguader, es pot veure a: Amadeu Hurtado: Quaranta anys d'advocat, Vol. II, p. 190.

En Cambó era molt conscient de que, si bé resultava impopular el criticar l'essència dels canvis portats oficialment per l'Esquerra, en definitiva la República i l'Autonomia, sí que era viable encaminar la crítica en el sentit de que una actuació més tècnica hagués pogut i encara podia millorar els mecanismes i el funcionament d'aquesta nova situació i, sobretot, de que era imprescindible a l'hora de posar en marxa la Catalunya que se'n derivés. Des d'aquesta perspectiva, la integració d'En Bofill és franca, arribant fins a matisar la importància primordial de la radicalització política del moment i configurant una situació personal que, al llarg de tota la seva vida, ens fa considerar el Bofill "exclusivament" polític en un segon terme molt relativitzat. No pretenem, és evident, ni hem volgut pretendre en cap moment, l'analitzar el conjunt de la realitat catalana, ni la del sector al que hem adscrit En Bofill, amb aquest patró, aleshores deformat encara que només sigui per despolititzat; en l'hipotètic moment en què hagi semblat que si actuàvem així, no haurà estat tant pel fet que ho hàgim pres com a mètode, sinó per la inel·ludible empremta d'En Bofill en el conjunt del nostre treball. Diem això aquí, precisament, per deslligar el caràcter obligadament monogràfic d'aquest capítol, de la gran importància que té la reestructuració política de la Lliga dins el conjunt de la dinàmica política i l'equilibri de forces republicà.

Tornant als fets concrets, i ja dintre l'any 1933, trobem un dels exemples de com En Cambó insta a En Bofill a realitzar diversos contactes encaminats a aplegar nuclis més o menys dispersos en el nou partit en procés de creació. Ens referim al contingut de la carta del líder de la Lliga a En Bofill, a finals de gener de 1933,⁴⁰ en la que li demana que atregui a J.A. Batlle, gendre de

⁴⁰. Vid. carta Cambó a Jaume Bofill (31.I.1933). Arxiu particular

Jover i president d'Acció Catalana de Vilafranca, ja que si així ocorregués, precisa, pràcticament tothom el seguiria i la Lliga s'evitaria de crear un centre nou (element de pes per a la neociació), ingressant tots els afiliats en el que presidia En Batlle.

Però, dificultant enormement el conjunt d'aquesta tasca de proselitisme, En Bofill, un cop més, està malalt i es veu impedit d'assistir a les últimes reunions preparatòries de l'Assemblea. A pesar d'això, En Cambó el mantindrà al corrent per correspondència, arribant-li a enviar --precisant el seu caràcter secret-- les ponències doctrinals i els Estatuts,⁴¹ o precisant-li quins extrems dels seus suggeriments acaben recollint els textos definitius.⁴² Per altra banda, tal i com ja hem vist en part, En Bofill es mou amb relativa intensitat de forma indirecta, buscant intermediaris, com En Maragall pel que fa referència als contactes ja esmentats amb la Unió Democràtica, o com el cas de l'Avellif Estrejer i Macià, home que inicia els contactes amb el Centre Catalanista Republicà de Terrassa i que ha d'acabar comunicant el fracàs de la seva gestió, ja que el Centre de Terrassa, malgrat comprendre i respectar la trajectòria d'En Bofill, veu encara en la Lliga massa cambronisme i massa continuïsmes.⁴³ Una fi similar van tenir les gestions realitzades per atreure melis catalanistes republicans de Lleida, negociacions de

Jaume Bofill i Matas. Secció Correspondència (4).

41. Idem.

42. Declara que han quedat bàsicament recollides en la ponència de "Política Social" i només marginalment les que fan referència a la qüestió religiosa. Carta de Cambó a Bofill de 30.I.1933. Arxiu particular Jaume Bofill i Matas. Secció Correspondència (4).

43. El Centre Nacionalista Republicà, en la seva resposta, dóna una altra dada significativa: declara no estar del tot d'acord tampoc amb la trajectòria del Partit Catalanista Republicà, ja que a la seva localitat no han sofert les "sotragades" del partit barceloní. Vid. carta d'A. Estrejer a Jaume Bofill (15.III.1933)

les que se'n va encarregar, segons les nostres notícies, En Romà Sol, durant el mes de febrer d'aquest any.

De forma concreta no tenim dades de cap altre contacte a nivell comarcal; no obstant, el mateix Bofill ens indica de forma indirecta que sí van existir en les notes prèvies a l'Assemblea a les quals ja ens hem referit més amunt. En aquest sentit, referent a les entitats comarcals que es vulguin integrar i igualment pel cas de les barcelonines, En Bofill pensa que no es pot aconseguir la integració definitiva fins que no funcioni de manera real la nova divisió comarcal de Catalunya. Mentrestant, pensa que el millor és crear delegacions comarcals que deleguin representants a un Directori del partit del que la Comissió d'Acció Política només en seria una Ponència, encara que amb "absolut poder executiu". Per acabar de llimar possibles personalismes, En Bofill creu oportú aglutinar a les entitats amb massa personalitat pròpia com per a integrar-se automàticament, en una altra Ponència a la que se li encarregaria l'estudi d'orientació política, estructura, qüestions socials i econòmiques, política interna i "política espanyola" del nou partit.

Per altra banda tenim el testimoni directe del qui ja hem vist que va ser el màxim col.laborador (i convençut) d'En Bofill en aquesta la seva última actuació política. Així, En Joan A. Maragall comenta que:

"Em deia, poc temps després --de la Conferència de la Sala Mozart--, els plans que tenia bastits sobre les esperances que

representaven les adhesions rebudes: volia visitar diverses poblacions de Catalunya, on grups nombrosos l'esperaven; hauria volgut veure molt aviat, dins de Lliga Catalana, molts d'aquells elements coincidents en ideologia, que encara n'eren lluny (...).⁴⁴

Gairebé més important, però, que l'esforç realitzat a les comarques, el qual, per altra banda, aconseguirà la integració d'hommes de renom com Ramon Vayreda, d'Olot, o l'Antoni Marfà, de Mataró, és l'activitat que En Bofill desenvolupa de cara a atreure a entitats de gran prestigi barceloní; i englobem aquí a l'Acció Cívica Femenina, de Sabadell, entitat de cert renom amb la que ja havia mantingut contactes anteriors, i a la que, juntament amb Catalunya, hauria hagut de visitar per fer-hi les corresponents conferències els mesos d'abril i maig. Entre els mencionats contactes d'importància que afecten a Barcelona, destaquem els mantinguts amb l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, el CADCI, Palestra o el Centre d'Acció Catalana del Districte III, aconseguint la total fusió d'aquest en el nou partit, motiu pel qual canviarà el nom passant a denominar-se Centre Nacionalista Republicà de Sant Gervasi i del que en parlarem al final, ja que serà en aquest centre on realitzarà la seva última conferència, el 27 de març, una setmana abans de morir.

Encara que no poguem lligar-lo totalment amb l'afer que ara tractem, referent al seu reingrés a la Lliga, comentem aquí el parlament fet per En Bofill en el míting que organitza el Comitè Executiu de la campanya pro-catalanització, comitè en el que s'hi integren el CADCI, Palestra, el FC Barcelona, l'Associació Protec-

44. Joan A. Maragall: Jaume Bofill i Matas. L'Home - El Polític, op. cit. p. 8.

tora de l'Ensenyança Catalana, l'Esquerra Republicana de Catalunya i el Partit Catalanista Republicà i en el que hi pot figurar En Bofill per ser membre del consell directiu de la "Protectora". En aquest acte, celebrat al local del CADCI el 12 de desembre de 1932, hi van parlar, juntament amb En Bofill, Francesc Maspons i Anglès, Pompeu Fabra i l'Antoni Rovira i Virgili.⁴⁵

En aquest parlament,⁴⁶ En Bofill farà una anàlisi de com es comporta el poble i de com s'enfronta al problema de l'efectiva catalanització de Catalunya i desglossa el seu raonament veient com ho fan i actuen els diferents sectors de la societat catalana: el pagès, l'obrer, el dependent, l'intel·lectual o el polític, pondera a més un Estatut que, segons precisa, l'han pogut votar fins l'Unànim i els castellanistes. A part d'altres aspectes concrets i referits al tema que l'ocupa, o més generals, i aquí destaquem aquesta constant bofilliana que és la reivindicació del paper clarificador i motor de la formulació doctrinària d'En Prat de la Riba, el que resulta més interessant és veure sobresortir altre cop l'exposició de la seva doctrina biològica del fet nacional. En Bofill gairebé inicia el seu parlament fent referència a com "l'imperatiu ètic ve de la pròpia consciència" i representa una expansió biològica de la personalitat individual o col·lectiva. I, ja quasi en acabar el seu discurs, torna a sobresortir aquest component biològic en un altre punt gairebé tòpic del seu pensament: l'ordenació organicista que es desprén del fet de la capitalitat de Barcelona; com a cap de Catalunya, En Bofill destaca la Barcelona front, la generadora de

45. Vid. l'anunci del míting a "La Publicitat", 11.XII.1932.

46. Nosaltres seguim el guió preparat per l'autor. Vid. Arxiu particular Jaume Bofill i Matas. Secció Manuscrits (5). Subg. Oratòria (1).

"pensament", la Barcelona ulls, la que pot pretendre una visió de conjunt, i, finalment, la Barcelona boca, la que pot potenciar una paraula que és l'"espill de la nostra ànima col·lectiva", sempre que vingui expressada i prodigada --afegeix l'orador-- amb la deguda correcció.

Després d'aquest incís, exemple tardà del quasi perenne ideari nacionalista d'En Jaume Bofill, passem a comentar aïlladament, la que podríem qualificar de més famosa de les seves conferències, la que porta el títol de Per la nova estructuració de la política catalana, la conferència de la Sala Mozart, avantposant que d'ella ni ens queda el text taquigràfic ni el manuscrit del mateix autor, fet que ens impossibilita transcriure-la íntegrament a l'apèndix, a pesar de la innegable importància que té, tant en l'ordre general de la política sectorial del moment, com en l'ordre personal, dintre el conjunt de l'obra i la trajectòria bofillianes.

x x x

Per la nova estructuració de la política catalana

Derivat de la importància i significació que ressaltàvem al final de l'apartat anterior, trobem, a priori i de forma consegüent donat el caràcter d'En Bofill, la meticulosa preparació que va precedir aquesta conferència. I no ens volem referir, inicialment, tant a la preparació teòrica o estilística, com a la preparació que podríem denominar material, demostració de que la conferència de la Sala Mozart --d'una hora i mitja llarga de duració-- va ser considerada per l'autor com la culminació i la peça clau de la intensa campanya proselitista a què s'havia llençat des de quatre o cinc mesos enrera. Així, trobem a En Bofill preocupat per ultimar la campanya

d'anuncis, periodística, radiofònica o per la impressió i adequada distribució de les invitacions a l'acte; però, més enllà, noves notes molt personals ens confirmen la preocupació d'En Bofill fins per a aconseguir una situació de la taula de conferenciant i una col·locació de la llum que siguin, com precisa, "adequades".

Des de molt temps enrera, gairebé des del principi, diríem, ja sabem com En Bofill no deixava cap detall de les seves intervencions oratòries a l'atzar. El més petit comentari marginal, la referència i l'exemple, la inflexió a la veu, la cadència, els silencis significatius i la ironia, formaven, tot plegat, un conjunt tancat que, contràriament a l'aparença, no tenia absolutament res d'improvisació; l'observació dels seus guions confirma això de forma contundent. I, especialment en el cas que ara ens ocupa i si és possible, aquest treball i agudització prèvies s'aguditza fins quasi a l'exageració.

Però és que, a més, per acabar d'intensificar la tensió extraordinària que va precedir l'acte, hem de considerar la conferència de la Sala Mozart com l'exposició pública d'un afer que per a En Bofill representava un plet intern i "intel·lectualment" personal. Partint d'aquí i pels trets essencials del caràcter d'En Bofill, sabem que aquests tipus de problemes són, per a ell, absolutament fonamentals; fins a l'extrem de que, des del punt de vista intel·lectual, arriben a convertir-se en una part tan essencial de les coses com els propis esdeveniments reals que les constitueixen.

La conferència de la Sala Mozart i el llibre pòstum ja citat, Una política catalanista,⁴⁷ llibre que indefectiblement acom-

47. Per la comprensió interna del conjunt considerem tant acertat el títol de la conferència Per la nova estructuració de la política catalana com distorsionador el títol del llibre a què al·ludíem,

panya a aquella, representen, doncs, una de les periòdiques revisions (1910-13, 1919-22, 1930-31) que en ell prenen sempre aquesta característica forma de "definitives". En aquest cas, però, es convertirà profèticament en definitiva del tot i justificadora i quasi testamentària; però, alhora, amb una mort que no preveu en absolut, el seu procés de revisió ho és, essencialment, dins una perspectiva política --global i intel.lectual--, revisió motivada pel seu abandonó del Partit Catalanista Republicà i sobre la que vol construir, amb les coses aclarides, la seva posterior actuació professional i com a home de partit.

I precisament és aquest caràcter polític, desenvolupat en el transcurs d'un estudi indubtablement afinat des de la seva perspectiva ideològica, el que amaga un dels trets d'identificació que considerem essencials. En definitiva, En Jaume Bofill està buscant un nord personal tangible i realitzant, per tant, una altra de les seves revisions respecte el problema central de la "Crisi" del sistema liberal: en aquest sentit, el lògic seria reemprendre el difícil tema iniciat arran dels comentaris fets al període final de la dictadura i, de forma especial, de L'Altra Concòrdia. Si perdem de vista això, l'obra d'En Jaume Bofill Una política catalanista (més que el propi discurs que n'és instrumentació molt d'un moment), adquireix unes derivacions sovint fins puerils, i resulta difícil desprendre's de la "carcassa" del llibre ja que en tot moment fila molt prim la política interna de Catalunya. No obstant, la preocupació fonamental és veure-ho clar per actuar en conseqüència davant i dintre la crisi liberal i la paral·lela radicalització social. I, aquí, un dels trets bàsics és la contradicció existent entre l'internacionalisme, que s'escapa de la seva possibilitat sectorial d'abast, i el "nou" concepte de nacionalitat, concomitant en aquella

ja que arreu la potencia la burgesia, identificant Nació amb Estat, Estat fort i competitiu que En Tallada qualifica de "nacionalisme estret".

La burgesia catalana⁴⁸ es pla teja la seva reincorporació republicana dintre aquesta contradicció, agreujada en una àrea de dependència pel problema endèmic de la seva hegemonia relativa, i en disposició, fàcil i distorsionadora, de rellançar la seva lluita "nacionalista", ara, contra un estat republicano-socialista al que poden continuar considerant igualment cessarista, assimilista i mancat de l'agilitat necessària per a solucionar els veritables problemes peninsulars.

Un dels màxims indicadors del que dèiem més amunt es trobem en el rebuig del "neointegrisme" català que pot representar, per exemple, un Damià Mateu i que l'hagués pogut imposar --impolíticament-- arran, entre altres, de la discussió de la "qüestió religiosa". En contraposició d'això, En Jaume Bofill declararà estar buscant (o intentant imposar) una "moderna nacionalitat republicana i nacional" que per a ell representa la maniobra tàctica d'adaptació a una situació de crisi que és important per les seves dimensions universals, però que alhora és molt concreta perquè l'ha patit i la pot personificar en l'evolució política de Catalunya i d'aquesta en relació a Espanya, dintre la significativa cronologia que emmarquen les dècades dels vint i dels trenta. De "servidor públic" i per "imperatiu ètic de la pròpia consciència", En Bofill esdevé "polític d'idealitats" i per això, un llibre com Una política catalanista,

48. Comptem aquí --i per no estendre'ns ho baixem a nota-- amb tot el desglossament del terme que imposa la incidència real de la crisi del 29, prou demostrada per En Balcells a Crisis económica y agitación social en Cataluña (1930-1936), per incidir-hi altra vegada.

motivats en bona part per un problema personal d'idees, acaba adquirint aquest aire extern exclusivament polític en el que, sovint lluny de la realitat quotidiana, intenta identificar ideologia a partit.

Però, per aquestes dades, En Bofill llegeix habitualment premsa europea, destacadament i segons les nostres notícies "Le Journal de Genève" i "L'Europe Nouvelle". No podem deixar de considerar la vertadera significació d'aquestes dues publicacions, demostrativa de fins a quin punt i en quina direcció En Bofill es preocupa de la marxa del "món occidental". Primerament tenim "Le Journal de Genève", el diari conservador europeu que, especialitzat en qüestions financeres, dóna millor el ritme de la crisi mundial, filtrant les notícies econòmiques, culturals o polítiques des d'aquesta perspectiva; indubtablement, a "Le Journal de Genève", En Bofill pot trobar reflectida la crisi sota l'òptica de la ideologia hegemònica. Però, després, trobem "L'Europe Nouvelle", i amb ella acabem de comprendre fins a quin punt En Bofill està interessat per estar al corrent de la producció europea que millor li pot reflectir la resposta genèricament humanista a la crisi. "L'Europe Nouvelle" --revista a la que no podem assegurar que En Bofill hi estigués subscript però sí que llegia assiduament, com a mínim, des del període de la dictadura--, era una revista, que havia fundat Philouze el gener de 1918, que havia sorgit per a defensar la causa de la futura Txecoslovàquia al voltant de la personalitat d'En Bénès i, en general, les iniciatives d'En Briand, motius aquests pels quals es veuria beneficiada amb una certa protecció oficial. Així, trobem "L'Europe Nouvelle" dintre el conjunt de revistes de sentit cosmopolita i en menor o major grau al servei de l'ideari de la Societat de Nacions.⁴⁹

⁴⁹. També a França, en el mateix període i dintre una significació

En 1920, en deixar per poc rendable la revista el seu fundador, ja que l'ideari que representava havia perdut novetat i virulència, se'n va fer càrrec la seva anterior redactora en cap, Louisse Weiss, la qual, fidel al mateix ideari, va mantenir la direcció fins a 1934. En aquest segon període, en "L'Europe Nouvelle" hi va col·laborar gent de prestigi; d'entre aquests i per la seva responsabilitat a l'hora de marcar l'orientació general de la revista, destaquem a: René Massigli, Roger Nathau, Jean Allary, Julien Caïn, Georges Bonnet, Jacques Benoist-Meschin o Louis Joxe.⁵⁰

En aquest mateix camp en què ens movem, la seva preocupació universalista és ben determinada. Nitti i La tragèdia d'Europa, la recuperació de Francis Delaisi quan tracta temes de desequilibri zonal, W. Martin o E. Ludwig, Roger Crosti en el camp del dret polític,⁵¹ Maurice Pernet en el dels estudis electorals i polítics, E. Vandervelde, estudiant la relació nacionalisme-socialisme.⁵² En aquest article, l'autor parteix del fet que el socialisme és l'única solució viable de la total crisi del liberalisme, R. Levy, P. Gsell o Daniel Halévy, tractant la crisi de la perspectiva de l'avenç dels corrents antiintel·lectualistes, etc., constitueixen, plegats, un significatiu esbós de biografia que respon a una preocupació d'En Bofill, alhora molt general i concreta.

similar, trobaríem: "Notre Temps", "La Tribune des Nations", "L'Européen", "Le Volontaire" o "L'Eveil des Peuples".

50. Després de deixar-la, Louisse Weiss, i ja en franca decadència, "L'Europe Nouvelle" va sortir encara fins a 1938. Vid. C. Bellanger, J. Godechot, P. Guiral, F. Terrou (dirs.): Histoire Générale de la Presse Française, París, PUF, 1972, vol. III, ps. 593-594.

51. Vid. R. Crosti: La conception fasciste de l'État, "L'Europe Nouvelle", núm. 767, 22.X.1932.

52. Émile Vandervelde: Les forces actuelles du socialisme et les socialismes nationaux, "L'Europe Nouvelle", núm. 776, 24.XII.1932.

A més, aquestes aportacions forànies, l'actualitzen i l'universalitzen en la perspectiva que està motivant les reflexions i la producció d'un Tallada o la d'un Vandellós o que ha motivat, en camps diferents però dintre les mateixes coordenades, Els Polítics, d'En Lluís Duran i Ventosa o La rebelión de las masas, de l'Ortega, autor que, per altra banda i significativament de l'any 1933 (en el moment en què se li ha ensorrat la pròpia i intel·lectual idealitat republicana), reincideix en el tema genèric en realitzar uns cursos universitaris sobre la generació renaixentista que creà "l'home europeu" i que més tard s'aplegaran sota el títol de Esquema de las crisis.

Entrant momentàniament en el poc lícit terreny de l'hipotètic, no podem descartar el que, si En Bofill no hagués estat tan arrelat en el món de la política i si el seu desengany republicà hagués estat més gran en no partir d'una inicial postura republicana, possiblement s'hagués aïllat per a teoritzar en ultra-conservador, fent un rebuig de la pròpia evolució que l'havia portat, amb l'any - colze de 1919, a l'adopció fins política del nou camí o forma socialista de l'ideari bàsic liberal, camí amb el que la intel·lectualitat europea troba el model alternatiu davant l'enfrontament del socialisme marxista amb tota la gamma d'irracionalismes que troben la seva posta en pràctica en el feixisme.

Diem això perquè el que ha donat a En Bofill i a la seva trajectòria el màxim aire democràtic, no és tant la seva postura política concreta com el fet de què assumeix l'orientació burocràtica que pren la seva vida des de l'inici dels contactes amb En Prat de la Riba, com una vertadera militància que passa per l'estructuració en programa orgànic de l'enfrontament vital amb la pròpia essència iníqua de l'aparell burocràtic que representa a l'Es-

tat central. I des d'aquesta perspectiva, emmarcat en el camp de la "Catalunya endins", el motor de tota teorització ha de passar per la teorització del fet nacional.. En qualsevol altre àmbit, la participació d'En Jaume Bofill perd vigor i intensitat; no cal dir en el camp de la "política de realitats". De forma paral·lela i lògica, però, la forma de l'Estat central li ha d'interessar quan l'afecta en ser interlocutor i obstacle i perquè, de forma similar a la concepció d'un Lluís Duran i Ventosa, En Bofill, lluny de qüestionar l'existència de les oligarquies de poder, el que postula és el seu caràcter obert i la vertadera selecció d'aptituds que ha de precedir l'adscripció a elles. Recorda a Acció Catalana com a "(...) hegemònica i minoritària, oligarquia intel·ligent, liberal, renovable (...)".⁵³

Des d'aquesta perspectiva, i amb la base equivocada de que aquesta oligarquia és la que ha de seguir impulsant i donant el sentit a la concòrdia de classes que continuen necessitant, En Bofill ja no pot ésser dipositari d'aquella certa representativitat que sí havia pogut aconseguir quan representava l'alternativa catalana de poder. Així, en el moment en que immutable en la seva significació personal, ja no pot parlar d'unió de sector perquè aquest sector de classes mitjanes no econòmiques està clarament dividit en dreta i esquerra, s'imposa per a En Bofill la tria de camp. La proclamació de la República, culminant la postdictadura, ha acabat de trencar la personal trajectòria bofilliana. Desgraciadament, la prematura mort d'En Bofill, just abans de que la qüestió social i sobretot l'agrària adquirissin el seu grau de màxima virulència, no ens permet veure l'actitud del nostre personatge i jutjar així el

53. Jaume Bofill: Una política catalanista, op. cit. p. 80.

grau d'intensitat de la seva nova adscripció política. I no hi ha dubte que, havent postulat la preeminència de la seva significació com a "servidor públic" i essent notori el que la República l'ha desbordat del tot, a En Bofill li hagués quedat, com a alternativa plausible, l'abandó definitiu de tota militància.

Per acabar els comentaris més globals de la significació de la conferència de la Sala Mozart, hem de reincidir breument en el desbordament sofert, en termes generals, pels sectors burgesos íntinsicament catalans. Quan la Lliga, immediatament abans i després de la dictadura de Primo de Rivera, s'ha volgut constituir i actuar com a partit de classe i en defensa d'uns interessos ben concrets i de manera proclamada explícitament, la seva derrota política ha estat quasi definitiva. Ara, en aquest moment significatiu, intenta la seva reestructuració interna, intenta una reestructuració d'individualitats, en molts casos totalment desconjuntades, intenta una reestructuració social i d'interessos i, finalment, una reestructuració política, encara dintre la dinàmica republicana, joc del que no han fixat ells les regles. I precisament s'intenta la reestructuració d'una força social, en el moment en què la burgesia sent amb més força i és conscient de la crisi universal que sotraqueja el propi sistema.

Destaquem, únicament, a mode d'exemple però concretament referides a la temàtica i el moment que ara ens ocupa, les teoritzacions d'un Vandellós en tractar el tema de la immigració no catalana sobre Catalunya; no podem negar que en bona part el seu estudi és el fruit intel·lectual i el reflex d'un corrent neomalthusià que preocupa l'occident. No obstant, el problema del lent creixement vegetatiu de la població catalana és antic i mai com ara havia estat objecte d'una crida que sota l'aspecte racista, es converteix en

colpidorament desesperada. Si hem posat aquest exemple en concomitència al problema de la reestructuració dels sectors burgesos és perquè ens sembla que la resposta d'un Vandellós és la d'una burgesia que si abans va poder aconseguir, assimilar i per tant controlar la immigració de l'interior de Catalunya sobre les àrees industrials, no controla l'inici de la immigració massiva d'ara, s'escapa aquesta de les seves possibilitats d'assimilació perquè no detecta realment els ressorts de poder dels interessos que han motivat en bona part i que pretenen aprofitar-se d'aquesta nova onada immigratòria. I per a la burgesia catalana, aquesta problemàtica és doblement definitiva ja que la posa en mala situació, a escala universal i a l'interior del país, per a enfrontar-se a models aliens o a la progressiva presa de consciència i organització de la classe obrera.

No hi ha dubte que totes aquestes coordenades són la causa de fons que fa moure els sectors burgesos enmig d'una tensió enorme. Fruit d'aquesta tensió seran les grans contradiccions, que més avall marcarem concretades en Bofill i en relació concreta al moment de reestructuració de la Lliga, contradiccions que portaran a molts d'aquests burgesos a acceptar, en alguns casos com a esperança i en altres com a solució d'urgència, el 18 de juliol franquista.

x x x

Fins aquí el que es pot endevinar però que no diu d'una forma explícita ni el llibre ni la conferència d'En Jaume Bofill que ara analitzem. Referent a aquesta darrera veiem que en poden quedar diferenciades dues parts fonamentals. La primera, de caire historicista, en la que podem dir que l'orador revisa sumàriament el sentit de l'escissió de 1922 i, d'acord amb ell, analitza l'e-

volució que se'n deriva així com el lent però progressiu desviacionisme que pateix Acció Catalana - Partit Catalanista Republicà respecte els principis inspiradors inicials i prenent com un dels principals motius de tot aquest procés, el 12 d'abril i la injustícia que va representar la seva relativa eliminació política en un moment en què, amb la República, triomfaven els ideals que constituïen la raó d'ésser del seu propi partit: el catalanisme i el republicanisme.

El desmarcament d'En Bofill a partir d'aquí és un fet cada cop més notori. Amb gran correcció política, a la Sala Mozart l'orador no farà cap al·lusió directa a la direcció catalana de la República, a la qual ja hem vist, per altra banda, els retrets concrets que li fa: prescindir de l'esperit de democràcia (injustícia de la llei electoral) i de l'"esperit de totalitat", el contrari, segons la seva expressió, de l'actuació segons disciplina de partit, són els eufemismes (i utopismes) amb el que En Bofill ataca la conjunció republicano-socialista que personifica en l'actuació personalista del líder i sectarista d'un partit com el de l'Azaña, esquema que, no cal ni dir-ho, troba reproduït a l'Esquerra Republicana de Catalunya. Coincidint el final del període constituent de la República amb la lògica exigència de reestructuració política, doblement necessària a Catalunya després de la promulgació de l'Estatut, En Bofill passarà, en el que podem considerar com la segona part del seu discurs, a proclamar la seva disconformitat amb la manera com el Partit Catalanista Republicà, amb el pes de la ideologia específica que arrossega darrera seu, ha arribat a comprendre i a adaptar-se a la nova situació. Serà en relació a aquesta situació que passarà a analitzar el perquè i el sentit de la seva nova adscripció a Lliga Catalana.

Transcrivim, precisament, l'últim apartat de la nota pe-

riodística referent a la conferència, perquè és aquí on trobem el sentit genèric de tota aquesta segona part. Sota el títol de "Per Catalunya", En Bofill ha vingut a dir que:

"L'article bàsic del nou partit de Lliga Catalana li asse-nyala com a objectiu suprem dos punts: 'treballar per tots els mitjans legals perquè Catalunya arribi, per la plena consciència de la seva personalitat i per l'acció persistent i ordenada del propi esforç, al major grau de progrés moral i material del poble català'. Ha d'ésser per als meus companys i per a mi una garantia d'encert i un motiu de joia en l'inici d'aquesta nova estapa política retrobar en el cancell de Lliga Catalana, com la salutació mariana de les nostres masies, l'imperatiu ètic que ha inspirat constantment el nostre catalanisme, Fou l'any 1922, a la Conferència Nacional Catalana, que, com a redactor de la ponència primera sobre 'Doctrina nacionalista', vaig proposar aquesta base segona, que fou aprovada per unanimitat: 'Cada Nació, com a persona natural col·lectiva, té el deure del propi perfeccionament i la missió de contribuir, amb la seva aportació de cultura i civilització, el bé general dels pobles.'

"Em calia aquesta confessió. Si prossegueixo la meua ruta política --ja parlo personalment-- procuraré que sigui a la manera de Lecordaire, com un "pelegrí de Déu i de la llibertat", del Déu de tots, més que no ho podria la millor República; de la llibertat de Catalunya i de tots i cada un dels catalans."⁵⁴

54. Vid. "La Veu de Catalunya", 15.II.1933, p. 3. i a Una política catalanista, op. cit., ps. 206-207. Una ressenya de l'acte es pot trobar igualment a "La Publicitat", 15.II.1933, p. 3.

Destaquem, doncs, al costat del ressentiment contra la forma concreta que ha pres la República, la immutabilitat doctrinària d'En Bofill, i de com a partir d'aquí continua considerant vigent --i per tant funcional-- el paper que havia representat dintre el conjunt català. En Bofill, que continua creient en la inamovable realitat catalana, a la que de lluny hem vist que postula com "(...) una realitat històrica, biològica, de consciència, de voluntat, com més indefensa més incoercible",⁵⁵ està buscant, de forma essencial, un suport tàctic. No ens ha de sorprendre, doncs, que de la Lliga i com a punt culminant que l'ha acabat de fer decidir, en destaquí l'estar creant una estructura política que, a part la seva faceta electoral i de masses, vindrà a estimular, a coordinar i a secundar el voluntarisme d'una actuació tècnica. Aquella actuació tècnica, oberta però subjecte a una prèvia selecció d'aptituds, que, en proporcionar amb eficàcia el major grau de progrés "moral i material al poble català", mereix ser dipositària de la confiança popular per al govern.

La Lliga-partit està proment a En Bofill treballar per a oferir un "pensament català" que avallí "l'adhesió popular de Catalunya". En el transcurs de la seva conferència i en relació a aquesta utòpica adhesió, En Bofill reincidirà en la seva vella màxima d'ètica, en dir que: "Només amb un gran prestigi catalanista, es pot aconseguir la primacia política de Catalunya."⁵⁶ I si aquesta és una significació que pretén que assumeixi la Lliga, pervivint encara el prestigi de Macià, està clar que per a En Bofill el pres-

55. Jaume Bofill: Una política catalanista, op. cit., p. 15.

56. Jaume Bofill: Per la nova estructuració de la política catalana. (Guions i notes) punt 12 del guió. Arxiu particular Jaume Bofill i Matas. Secció Manuscrits (6). Subg. Oratòria (1).

tigi catalanista significa l'idealisme incorrupte que es posa al servei de la conjunció indestriable de política i burocràcia. De forma ben clara En Bofill precisarà que ningú pot pensar que retorna a la Lliga "per un romanticisme de districte tercer" ja que --continua precisant-- "l'amistat i la política són coses diferents, inconciliables (...)"⁵⁷

I referent a les possibilitats reals que ofereix la seva integració, En Bofill espera que donat el cas i fent honor a la unanimitat ("optimista i democràtica") observada en les eleccions del 12.IV.1931, davant el resultat de les quals, diu, les dretes van saber quedar-se quietes, les esquerres hauran de respectar el creixement en hegemonia i l'actuació consegüent de les dretes. No hi ha dubte que En Bofill, amb aquesta entre estranya i utòpica concepció, continua postulant, com a condició prèvia, una "coexistència social" que l'orador ja només considera viable si ve acompanyada, més enllà encara, per la "convivència ciutadana". En un moment de la conferència, En Bofill precisa encara més en dir: "(...) Si ha de passar l'hora de les esquerres i n'ha de venir una de més serena com les que marquen els rellotges de sol, no serà pas perquè les dretes facin encara més soroll, o perquè es perpetui novament la guerra civil hispànica, sinó perquè els cors s'apaivagaran i el seny dels més o dels millors recobrarà el seu imperi (...)"⁵⁸ En aquest sentit, En Bofill retreu l'actuació contraproductiva d'uns polítics republicans que "han ultrapassat el nivell o mesura liberal"⁵⁹ i en la Lliga creu veure reunits a bona part dels "damnificats" per aquella

57. Jaume Bofill: Una política catalanista, op. cit., p. 203

58. Jaume Bofill: Una política catalanista (Apèndix), op.cit., p.195.

59. Jaume Bofill: del guió ja citat, punt. 17.

actuació; és per aquest motiu que En Bofill veu la possibilitat de retrobar a persones predisposades a l'actuació però observant una "tolerància activa", una actuació desinteressada i liberal que no més serà fecunda si és realista i parteix del pressupòsit de que "la història no recula": oposició i acceptació del nou règim republicà que està en la base de tantes de les contradiccions que obvia En Bofill en la seva darrera producció i actuació.

Ens tornem a trobar, altre cop, en el punt central de les consideracions englobades a Per la nova estructuració de la política catalana. És aquest el sospesor si la reestructuració de la Lliga li ofereix una total credibilitat en el sentit de que positivament garanteixi els principis i impulsi les actuacions concretes en el camí que hem anat resseguint fins ara. El cos central de la segona part de la conferència li dedica i per tot el dit fins aquí no ens ha de sorprendre que en voler caracteritzar aquesta "nova" Lliga, En Bofill caigui en repetides contradiccions.

L'inici de l'apartat de la conferència que encapçala el títol "Lliga Catalana", resulta enormement il·lustratiu:

"Lliga Catalana és un partit polític estricte, concret, en el qual no cap tothom. Lliga Catalana no és confessional, cosa que em repugnaria com a polític, i em repugnaria encara més com a catòlic. És un partit català perquè és catalanista, limitat dintre Catalunya i estès per tot Catalunya. És un partit totalitari perquè no és un partit de classe: és democràtic, amb organismes jeràrquics."⁶⁰

60. Jaume Bofill: Una política catalanista (Apèndix), op. cit., p. 194.

Malgrat les contradiccions a què es veu abocat, En Bofill creu veure en la Lliga Catalana el partit que li ha d'assegurar una actuació federalista, democràtica, liberal i eficaç dintre la República. D'això, necessita estar-ne plenament convençut; primerament, perquè hi ha el fet que: "(...) la democràcia no s'ha de salvar pel privilegi d'ésser bonica i festejadora, sinó d'ésser eficaç (...)".⁶¹ i la República l'ha assegurada al país però els polítics republicans la malmeten i invaliden ja que "tot despotisme, tant si és il·lustrat com democràtic, és antiliberal". Davant o per sobre d'aquesta situació hi ha l'asseveració d'En Bofill, enormement autodefinitòria, de que "ésser polític idealista és més que una 'professió', és un 'estat'". En cap moment podem dubtar de que, en aquest equilibri ideològic, a cavall entre la necessitat de funcionament d'una oligarquia dirigent, l'existència d'un partit de classe i l'adhesió popular, entre la pròpia adhesió al règim republicà i la reacció, vital quasi, contra una política republicana concreta, etc., l'actuació i la postura d'En Bofill s'està constituint com a clarament de dretes.

Acabem el comentari del discurs Per la nova estructuració de la política catalana, amb la transcripció d'uns paràgrafs que fan, precisament, referència a la seva inclusió en el marc republicà, a l'orientació tàctica de la seva actuació i a com vol veure potenciada a la Lliga Catalana en aquest sentit. Es tracta de l'apartat que a la ressenya periodística figura sota el títol de "República"; en ell llegim que:

61. Jaume Bofill: Idem, p. 198.

"No crec que hàgim d'acreditar el nostre catalanisme. No hem estat ni som republicans per fetitxisme, ni per despits contra l'últim rei, o per odi contra una dinastia, ni per segones intencions sectàries, ni per provincianisme, ni per concupiscències o ambicions personals, ni per lucratiu esport revolucionari o post-revolucionari, sinó principalment per catalanistes i per liberals. No em penedeixo d'haver contribuït al canvi de règim. Lamento les malifetes de molts republicans o pseudo-republicans, però no m'estic de celebrar els beneficis enormes que ha dut la República i que només ella podia dur.

"Lliga Catalana, categòricament, s'ha posat dintre el règim nou: no admet ni discrepàncies ni equívocs. La seva indiferència teòrica, col·lectiva, no exclou el republicanisme dels adherents que ho són per doctrina. L'experiència ha demostrat que pràcticament el seu governamentalisme la porta a una adhesió eficaç al règim constituït, que ara és la República.

"Avui, per governar dintre la República, no es pot ésser dreta --tal com l'entenen certs extremistes blancs-- ni semblar-ho, ni tenir-hi connexions o coincidències suspectes. Descartar el problema de l'Estatut a Catalunya com una qüestió prèvia que engavanyava la nostra actuació política a Espanya, plantejar inoportunament el revisionisme constitucional, seria buscar-se'n una altra, de qüestió prèvia. Les esquerres s'han d'exhaurir."⁶²

Acabada aquesta llarga i significativa conferència, que havia despertat un gran interès, ja que a part del problema d'En

62. Idem, ps. 198-199.

Bofill venia a caracteritzar una mica més la pròpia Lliga Catalana, es van començar a produir les adhesions dels "seguidors" d'En Bofill, adhesions individuals o col·lectives que van afectar, en ocasions, a gent de renom i indubtable prestigi polític o ciutadà.

Entre els més importants dels nous integrats a Lliga Catalana, i a part la inclusió d'importants nuclis d'Olot, Girona, la Seu d'Urgell o Manresa, podem destacar a R. d'Abadal i Vinyals, Ermengol Puig i Sais, Ramon Coll i Rodés, Lluís Massot i Balaguer, J. Xicoy, Puig Sureda, Salvador Goday, Gàndid Cervera i Mata, Marià Mament, Tomàs Roig i Llop, Pere J. Arnó-Maristany, Ferran Armengol, Francesc Trabal, Joan A. Maragall, R. Maragall, Eladi Noms, Francesc Soler, Ll. Ferrer i Barbarà, Manuel Brunet, J. Ribas i Suau, etc., entre els que hi havia ex-diputats a la Mancomunitat, ex-regidors, importants comerciants i industrials, doctors, etc.⁶³

x x x

Acabada la conferència de la Sala Mozart, a En Bofill li quedaven menys de cinquanta dies de vida. Sobre la base d'una salut realment precària, agreujada per les darreres malalties, la tensió que li aporten els esdeveniments fins ara esmentats i l'esforç realitzat en tota la teorització que els acompanyen --situació que devia deixar la seva salut en un estat realment compromès--, hi hem d'afegir el desgast, fruit del dinamisme, que per altra banda va sorprendre tothom, amb el que va reemprendre la seva campanya proselitista i l'actuació ciutadana, amb una certa convicció adquirida de que ha recuperat el seu lloc. Per altra banda, hem de sumar a

63. Vid.: I. Molas: Lliga Catalana, op.cit., Vol. I, p. 242.